

מסכת יבמות

פרק שני כיצד

דף י"ז

אשת אחיו שלא היה בעולמו אינה זקוקה ליבום

כבר נתבאר, שמי שמת בלא בנים, והניח אשה, אשתו זקוקה לאחיו ליבום או לחליצה.

אמנם כל זה כשהיו שני האחים בעולם יחד, לכל הפחות שעה אחת, אבל אם תחילה מת האח האחד, ורק אחר מותו נולד האח השני, אין היבמה זקוקה לו לייבום או חליצה, שנאמר בפרשת יבום, "פי יִשְׁבוּ אֲחִים נְחֻדוּ וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וְיָבִין אִין לוֹ לֹא תִהְיֶה אִשְׁתּוֹ חַוִּיצָה לְאִישׁ זָר וְיִבְמָה יָבֵא עֲלֶיהָ וּלְקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְמָה" (דברים כ"ה ה'), ללמד שאין הפרשה מדברת אלא באחים שהיתה להם ישיבה אחת בעולם, להוציא אשת אחיו שלא היה בעולמו^א.

ומאחר שיבמה זו לא הותרה ליבום, הרי היא כשאר אשת אח שלא הותרה, שהיא אסורה באיסור לא תעשה "עֲרֹוֹת אִשְׁתּוֹ אֲחִיךָ לֹא תִגְלֶה" שיש בו כרת.

אשת אחיו שלא היה בעולמו הפוטרת צרתה

נתבאר, שאשת אחיו שלא היה בעולמו פטורה מיבום ואסורה עליו. והנה כשמת אחיו קודם שנולד, כל נשות אחיו המת פטורות מיבום מחמת עצמן, שכולן אשת אחיו שלא היה בעולמו, ואין האחת נאסרת מחמת היותה צרה. אבל פעמים תחזור אשת אחיו שלא היה בעולמו, ותיפול לפניו ליבום מאח אחר, ואז תהא פוטרת צרותיה מיבום. ובשני אופנים יתכן שיהיה הדבר.

א. נולד ואחר כך ייבם.

במשנתנו מבואר האופן הראשון, והוא, כשמתחילה היו שני אחים, ראובן ושמעון, ומת ראובן בלא בנים, ונזקקה אשתו ליבום, ונולד להם אח שלישי, לוי, שבשעה שנולד, מצא את יבמתו זקוקה ליבום, ונפטרה ממנו, כי היא אשת אחיו שלא היה בעולמו, ומעתה נאסרה עליו לעולם, אבל שמעון מייבם אותה, שהרי היה עם ראובן בעולם, ואם לאחר מכן מת גם שמעון, והניח את היבמה ואשה נוספת, היבמה אסורה ללוי, משום שכבר היתה אשת אחיו ראובן שלא היה בעולמו, וצרתה אסורה משום צרת ערווה.

ב. ייבם ואחר כך נולד.

במשנה בדף י"ח מבואר האופן השני המיוחד יותר, והוא, כשמתחילה היו שני

אחים, ראובן ושמעון, ומת ראובן בלא בנים, וייבם שמעון את אשת ראובן, ואחר כך נולד לו אח שלישי, לוי, שבשעה שנולד לו, לא מצא את אשת ראובן זקוקה לייבום, שכבר ייבמה שמעון, ואף על פי כן דעת חכמים, שאם מת שמעון, והניח את היבמה ואשה נוספת, היבמה אסורה ללוי, כי סוף כל סוף היתה תחילה אשת אחיו ראובן שלא היה בעולמו, וצרתה אסורה משום צרת ערווה.

ושם יתבאר בעזה"י, שרבי שמעון חולק ואומר, שבאופן השני, מאחר שללוי לא נזקקה מעולם אלא מחמת שמעון, והוא היה בעולם עם לוי הרי זו מתייבמת. ורב אושעיא אמר, שרבי שמעון חולק גם על האופן הראשון. אולם דברי רבי אושעיא נדחו בסוף אותה הסוגיה.

צרת ערווה על ידי מאמר

נתבאר שכשהיו שני אחים ראובן ושמעון, ומת ראובן, וייבם שמעון את אשת ראובן, ונולד להם אח שלישי לוי, ומת שמעון, מאחר שאשתו שהיתה תחילה אשת ראובן אסורה ללוי, גם צרתה אסורה ללוי, ככל צרת ערווה, ושתיהן פטורות מהיבום והחליצה.

אמנם כל זה, כשייבם שמעון את אשת ראובן, שבכך קנאה להיות כאשתו לכל דבר מהתורה. אבל אם לא ייבמה, אלא רק עשה בה מאמר, (הם קידושין שתקנו חכמים לייבם ביבמה), מדין תורה, זו שהיתה אשת ראובן אינה נחשבת כלל אשת שמעון^ב, ואם כן, כשמת שמעון, לוי יכול אף לייבם את אשת שמעון האחרת, שאינה צרת ערווה כלל.

אולם מאחר שחכמים תקנו שמאמר יהיה קונה, נחשבת זו שהיתה אשת ראובן, כאשת שמעון, וצרתה נחשבת כצרת ערווה, ולא תתייבם ללוי, אבל חליצה היא צריכה.

אשה ראשונה ואשה שניה

במשנתנו נתבאר כיצד תהא אשת אחיו שלא היה בעולמו פוטרת צרתה, וזאת, כשמתחילה היתה אשת ראובן, וייבמה שמעון, ומת שמעון, ונפלו נשותיו לפני לוי שנולד אחר מיתת ראובן, זו שהיתה מתחילה אשת ראובן, פטורה מייבום לוי, כי היתה אשת אחיו ראובן שלא היה עמו בעולם, וצרתה אשת שמעון הנוספת, פטורה מיבום לוי, משום שהיא צרת ערווה.

ובמשנתנו נקראו נשים אלו הראשונה והשניה. ואמר רב נחמן, שזו שהיתה אשת ראובן, אם נקראת הראשונה, אין כאן שיבוש, וכמו כן אם נקראת השניה אין כאן שיבוש, כי ראויה היא להיקרא כך או כך.

ראויה היא להיקרא הראשונה, על שם שהיתה הראשונה שנפלה ליבום, שכבר נפלה ליבום כשמת ראובן.

וכמו כן ראויה היא להיקרא שניה, על שם שהיא נשואה שתי פעמים, שתחילה היתה נשואה לראובן, ואחר כך נשואה לשמעון^ג.

^א בדף י"ח יתבאר בעזה"י שכן הוא לדעת האומרים אין זיקה אבל לדעת האומרים יש זיקה גם אם לא עשה בה שמעון מאמר אשתו חולצת ולא מתייבמת.

^ב למדנו מכאן, שמי שהיתה אשתו נשואה פעם אחת קודם שנישאה לו, אף על פי שאין לו אשה אחרת, ניתן לקרוא לה אשה שניה.

^ג ואם תאמר תיפוק ליה מדכתב "דרכי דרכי נועם" [שלא יתכן שאחר שנפטרה, כי לא היו לו אחים תחזור ותזדקק כשיוולדו לו אחים] ... ואומר ר"י, דאיצטריך להיבא דחמותה של יבמה מעוברת, דהוי שפיר "דרכי נועם", ותמתין שמא תלד זכר, ותהא זקוקה לו. [תוס'].

תורה את אשת האח, לא יהא החידוש אלא באשת האח מאב ואם, אבל אשת אח מאב לבד לא תתייבם, לכן נאמרה גזרה שווה מבני יעקב, ללמד שאשת אח מאב בלבד ולא מאם גם כן מתייבמת.

"וְשָׁב הַפֶּה" "וּבָא הַפֶּה" זו היא שיבה זו היא ביאה

בעניין נגעי בתים, אחר הסגר ראשון, נאמר, "וְשָׁב הַפֶּה" ביום השְׁבִיעִי וְרָאָה וְהָיָה פֶּשֶׁה הַנֶּגַע בְּקִירַת הַבַּיִת. וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְחִלְצוּ אֶת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בְּהֶן הַנֶּגַע וְהִשְׁלִיכוּ אֹתָן אֶל מַחוּץ לְעִיר אֶל מְקוֹם טָמֵא. וְאֵת הַבַּיִת יִקְצַע מִבַּיִת סָבִיב וְשִׁפְכוּ אֶת הַעֲפָר אֲשֶׁר הִקְצוּ אֶל מַחוּץ לְעִיר אֶל מְקוֹם טָמֵא. וְלִקְחוּ אֲבָנִים אַחֲרוֹת וְחִבְאוּ אֶל תַּחַת הָאֲבָנִים וְעָפָר אַחֲרֵיהֶן וְטָח אֶת הַבַּיִת. ואחר הסגר שני נאמר, "וּבָא הַפֶּה" וְרָאָה וְהָיָה פֶּשֶׁה הַנֶּגַע בְּבַיִת צִרְעָתָה מִמֶּאֱרַת הוּא בְּבַיִת טָמֵא הוּא. ולמדו בגזרה שווה, שכשם שבביאה שאחר הסגר ראשון, [הקרויה בתורה שיבה], אם פשה הנגע בבית, אין מטמאים אותו מיד, ותחילה יש לחלוץ את האבנים שבהן הנגע, ולהקצות את המקום שסביבו, ולטוח אותו, ולהסגיר שבוע נוסף, כך בביאה שאחר הסגר שני, אין מטמאים את הבית, עד שיעשו תחילה את המעשים הנ"ל, ולפיקך בין אם פשה הנגע בהסגר שני, [שבראשון עמד, ולא נתצו את הבית ועתה ראו שפשה הנגע], ובין כשחזר הנגע בהסגר שני, [שבראשון פשה הנגע, ונתצו את הבית, ועתה חזר הנגע], אין מטמאים את הבית אחר הסגר שני מיד, אלא תחילה יעשו את המעשים הנ"ל, חליצה הקצעה וטיחה והסגר נוסף, ורק כשחזר הנגע אחר כך יש לטמא את הבית.

ואף על פי שאין המילים שוות, שכן, כאן נאמר "וְשָׁב הַפֶּה", וכאן נאמר "וּבָא הַפֶּה", מכל מקום מאחר שמשמעות שתיהן שווה, שהיא ביאת הכהן לבית, יש ללמוד מהן את הדין הנ"ל בגזרה שווה.

ואמנם אם היה כתוב אחר, שבו המילים היו דומות יותר, היה עדיף ללמוד ממנו, ולא מזה, מכל מקום עתה שאין אפשרות אחרת, יש ללמוד בגזרה שווה ממילים שמשמעותן שווה, אף על פי שאינן שוות.

זיקת יבמה לאסור קרובותיה ליבם

המקדש אשה, נאסר בקרובותיה, באמה ובאם אמה ובאם אביה, בבתה ובבת בתה ובבת בנה, ובאחותה. באחותה הוא נאסר רק בחייה, ובשאר קרובותיה הוא נאסר לעולם, גם אחר מותה.

וכמו כן, מי שמת אחיו בלא בנים, והניח אשה, אם ייבם את אשת אחיו, הרי היא כאשתו לכל דבר, ונאסר בקרובותיה כנ"ל.

ולהלן יתבאר בעזה"י, מה הדין כשמת אחיו בלא בנים והניח אשה, ולא ייבם אותה, האם די בזיקתה אליו, שהיא זקוקה לו לייבום או חליצה, להחשיבה כאשתו להיות אסור בקרובותיה, או לא.

ונקדים ונאמר, שיש סברא לחלק בין יבמה הנופלת לפני אח אחד, לבין יבמה הנופלת לפני שני אחים. שכן זו הנופלת לפני שני אחים, מאחר שכל אחד מהם יכול לדחותה מעליו אל אחיו השני, אין זיקתה לכל אחד מהם חזקה, כמו של זו הנופלת לפני יבם אחד, שעל כרחך זקוקה היא לו לייבום וחליצה, ואינו יכול לדחותה מעליו. ועתה נבאר בעזה"י מה דינה.

אבל אין לומר שהיא ראויה להיקרא שניה כי היא האשה השניה של שמעון שהרי יתכן שהיתה ראשונה אצלו שתחילה ייבם אותה ואחר כך נשא צרתה.

אין יבום אלא באחים מן האב

נתבאר, שמי שמת בלא בנים, אשתו זקוקה לאחיו ליבום או חליצה. ודווקא לאחיו מהאב היא זקוקה, אבל לאחיו מהאם ולא מהאב אינה זקוקה, שלא נאמר דין יבום אלא באחים מהאב. ודבר זה למד בשני אופנים.

א. [לדברי רב יהודה אמר רב] מהפסוק "וְחָדְוּ".

בענין מצוות יבום נאמר "כִּי יָשָׁבוּ אֲחִים וְחָדְוּ", לומר שלא נאמרה הפרשה אלא באחים המיוחדים בנחלה, כלומר שראויים לירש זה את זה, והם אחים מהאב, אבל אחים מהאם ולא מהאב אינם בכלל הפרשה.

ב. [לדברי רבה] בגזרה שווה אחווה אחווה מבני יעקב.

בענין מצוות יבום נאמר, "כִּי יָשָׁבוּ אֲחִים וְחָדְוּ", ויש ללמוד בגזרה שווה, שהכוונה לאחים מאב דווקא, שכן נאמר גם בבני יעקב לשון זה, "שְׁנַיִם עָשָׂר אֲנַחְנוּ אֲחִים בְּנֵי אֲבִינוּ הָאֵלֶּה אֵינָנוּ וְהַקְטָנוּ הֵימָּן אֵת אֲבִינוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן" [בראשית מ"ב ל"ב], ומעתה כשם שהאחים האמורים בבני יעקב הם אחים מהאב דווקא, וכמו שאמרו "אֲחִים בְּנֵי אֲבִינוּ", כך האחים האמורים לענין יבום, הם אחים מהאב דווקא^א.

ואין ללמוד גזרה שווה מלשון אחווה האמור בעריות, "עֲרֹוֹת אֲשֶׁת אָחִיד", שהוא מדבר גם באח מהאם, ונאמר שיש יבום גם באח מהאם. והסיבה שאין לומר כן, כי טוב יותר ללמוד גזרה שווה מלשון אחווה האמור בבני יעקב, שנאמר שם "אֲחִים", ממש כמו בענין יבום שנאמר בו "אֲחִים", ולא ללמוד מלשון אחווה האמור בעריות, שנאמר בלשון שונה "אָחִיד". [ורק כשאינו ללמוד ממילים שוות ממש, למדים גם ממילים שאינן שוות ממש, כמו "וְשָׁב הַפֶּה" וּבָא הַפֶּה", כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך].

וכמו כן אין ללמוד גזרה שווה מלשון אחווה האמור בלוט, "וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֶל לוֹט אֵל נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ וּבֵין רַעִי וּבֵין רַעִידְךָ כִּי אֲנִישִׁים אֲחִים אֲנַחְנוּ" [בראשית י"ג ח], ויהא יבום באשת אחי האב ובאשת בן האח כמו שהיו אברהם ולוט. והטעם שאין לומר כן, כי הכתוב האמור בבני יעקב מופנה הוא לגזרה שווה, שהיא יכול לכתוב "שְׁנַיִם עָשָׂר אֲנַחְנוּ" בְּנֵי אֲבִינוּ, וכתב "שְׁנַיִם עָשָׂר אֲנַחְנוּ אֲחִים" בְּנֵי אֲבִינוּ, להפנותו לגזרה שווה, ולכן ממנו יש ללמוד.

ומסקנת הסוגיה שצריכים אנו לשתי הדרשות הללו, הן לדרשת הכתוב "וְחָדְוּ", והן לגזרה שווה "אֲחִים".

שם היתה רק גזרה שווה, היה מקום ללמוד גזרה שווה מלשון אחווה האמור בלוט, כי גם לשון זה מופנה לגזרה שווה, שהיא יכול לכתוב "כִּי יָשָׁבוּ אֲחִים אֲנַחְנוּ" וכתב "כִּי יָשָׁבוּ אֲחִים אֲנַחְנוּ". ולכן הוצרך לכתוב "וְחָדְוּ", ללמד שהכוונה לאחים המיוחדים בנחלה שהם אחים מאב.

ואם היה כתוב רק "וְחָדְוּ", היה מקום לומר הואיל וחידוש הוא שהתירה

^א לענין אשת אחיו שלא היה בעולמו אין סברא למילף מבני יעקב, דלא מיקרי אחים אלא אם כן הם בעולם אחד כבני יעקב, דפשיטא דמיקרי אחין, ואי לאו דמיעט קרא בהדיא, לא הוה שייך למילף מבני יעקב לענין הך מילתא. [תוס'].

א. בשני יבמים^א

לדעת רבי יהודה בן בתירא, גם כשהיבמה נופלת ליבום לפני שני אחים, זיקתה להם אוסרת אותם בקרובותיה כדין קרובות אשה [=יש זיקה]. ולפיכך, אם קידש אחד מהם את אחות היבמה, כל זמן שהיבמה זקוקה לייבום, לא יוכל לכונוס את אחותה^ב, שאחות זקוקתו היא, ונחשבת כאחות אשתו. אמנם באופן הזה, שיש יבם נוסף, אם היבם הנוסף יחלוץ או ייבם, הוא מפקיע את זיקתה מאחיו, והאח מותר בקרובותיה היבמה, ולפיכך אומרים למקדש המתן עד שיעשה אחיך מעשה ואז תוכל לכונוס^ג.

ולדעת חכמים, באופן הזה, שיש שני יבמים, אף בעוד היבמה זקוקה לייבום, אין זיקתה אוסרת את היבמים בקרובותיה [=אין זיקה]. ולפיכך אם קידש אחד מהיבמים את אחותה, אינה אסורה לו כאחות אשה, ומותר לו לכונוסה.

ב. ביבם אחד.

נתבאר שלדעת רבי יהודה בן בתירא, אפילו כשיש שני יבמים, היבמה הזקוקה להם נחשבת כאשה, ואסורים שניהם בקרובותיה, [עד שייבם האחד, ויפקיע הזיקה מאחיו], וכל שכן כשיש יבם אחד, היבמה הזקוקה לו נחשבת כאשתו, לענין שהוא אסור בקרובותיה [=יש זיקה]. ויתכן שזבה חכמים מודים לו.

אמנם רבי עקיבא חולק על כך ואומר, שאפילו כשיש יבם אחד שהיבמה זקוקה רק לו, כל זמן שלא כנס אינה נחשבת אשתו [ואינו מפר נדריה] ואינו נאסר בקרובותיה [=אין זיקה].

ג. ונחלקו אמוראים בסוגייתנו בדין זה.

דעת רב הונא אמר רב כדעת רבי עקיבא, שמעיקר הדין, אפילו כשיש יבם אחד, אין זיקת היבמה מחשיבה אותה כאשת היבם, לאסור עליו קרובותיה. ולכן אם מתה, מותר לשאת כל קרובותיה. ומעיקר הדין, אם ישא קרובותיה בחייה, מאחר שתהיה קרובת אשתו, היא תאסר עליו, ובכך תופקע מייבום או חליצה. אלא שלא רצו חכמים שיוכל להפקיע מצוות יבום, ולכן אמרו, שבחייה לא ישא קרובותיה, כדי שיוכל לחלוץ לה או לייבמה. אבל אם מתה קודם ייבום או חליצה, מאחר שאין זיקה, לא נאסרו קרובותיה, ומותר בהן. [ומה ששינוי יבמתו שמתה מותר באחותה, לאו דווקא באחותה, אלא בכל קרובותיה, ולא נקטו אחותה אלא משום שנשנה דין זה עם דין אשתו שמתה, שהוא מותר דווקא באחותה, ולא בשאר קרובות].

ודעת רבי יהודה כדעת רבי יהודה בן בתירא, שאפילו כשיש שני יבמים, היבמה הזקוקה להם נחשבת כאשה של כל אחד ואחד, ואסורים שניהם בקרובותיה, ולא רק בעודה בחיים, שהיא עדיין זקוקה להם, אלא אף אם מתה, ששוב לא תתייבם ולא תחלוץ, לא פקעה זיקתה בכך, ואסורים

^א ענין זה הביאו רש"י בדף ב', אמנם הוא מובא גם בגמרא עצמה, להלן בסוף הסוגיה בדף י"ח.

^ב אומר ר"י, דדוקא קידש, אומרים לו המתן מלישא, משום דבשעת נישואין נראה כנושא אחות זקוקתו, אבל אם נשא כבר, שהיא אשתו גמורה, פקע לה זיקה לגמרי, ואין צריך להמתין מלבעול. ודוקא קידש אחר נפילה, כדמוכח בהחולץ, דבקידש באיסור איירי ... אבל אם קידש בהיתר קודם נפילה, שלא היתה אחות זקוקתו בשעת קידושו, אין צריך להמתין כלל. [תוס' בדף י"ח].

^ג ואם תאמר, למה צריך להמתין, דכיון דקדשה פקעה לה זיקה לגמרי, כדמוכח בפרק ארבעה אחים ... ויש לומר דלרבי יהודה בן בתירא, דסבר יש זיקה, אין הקידושין מפקיעים הזיקה ... [תוס'].

בקרובותיה, [חוץ מאחותה, שהרי אחות אשה מותרת אחר מות האשה, וזהו ששינוי יבמתו שמתה מותר באחותה, דווקא באחותה, ולא בשאר קרובות]. ורק על ידי ייבום של האחד, פוקעת זיקתה מהאחר, והוא מותר בקרובותיה. ובדף י"ח מבואר, שדברי רבי יהודה אלו, אמרם רב יהודה משמו של שמואל רבו.

דף י"ח

צרת אשת אחיו שלא היה בעולמו בזיקה

ראובן ושמעון שני אחים, מת ראובן בלא בנים, והניח אשה, ולאחר מכן נולד להם אח שלישי, לוי. אשת ראובן זקוקה לשמעון ליבום או חליצה, ואסורה על לוי, משום שהיא אשת אחיו שלא היה בעולמו. ונחלקו חכמים מה הדין, אם לא הספיק שמעון לייבם את אשת ראובן, ומת, והניח אשה, האם לוי מייבם אותה או לא.

לדעת האומרים אין זיקה, כלומר היבמה הזקוקה ליבם אינה נחשבת כאשתו לאוסרו בקרובותיה, הוא הדין שאינה נחשבת כאשתו לענין זה שאם היא ערוה ליבם, היא אוסרת צרתה. ואם כן, אף על פי שאשת ראובן היתה זקוקה לשמעון, אינה נחשבת כאשת שמעון, ולכן אף על פי שאשת ראובן אסורה ללוי, משום שהיתה אשת ראובן אחיו שלא היה בעולמו, אשת שמעון מותרת ללוי אף לייבום שאינה נחשבת כצרתה.

וכן משמע במשנתנו, שדווקא אם עשה שמעון מאמר באשת ראובן, אשת שמעון נחשבת כעין צרת ראובן, ואינה מתייבמת, כפי שנתבאר בדף י"ז, אבל בלא מאמר, אשת שמעון אינה נחשבת כלל כצרת אשת ראובן, ולכן אשת שמעון יכולה אף להתייבם.

ולדעת האומרים יש זיקה, כלומר היבמה הזקוקה ליבם נחשבת כאשתו לאוסרו בקרובותיה, הוא הדין שהיא נחשבת כאשתו לענין זה שאם היא ערוה ליבם, היא אוסרת צרתה. ואם כן, מאחר שאשת ראובן היתה זקוקה לשמעון, היא נחשבת כאשת שמעון, ומאחר שהיא אסורה ללוי, שהיתה אשת ראובן אחיו שלא היה בעולמו, גם צרתה בזיקה, כלומר אשת שמעון, אסורה ללוי לייבום. ומכל מקום מבואר שאינה פטורה לגמרי, אלא טעונה חליצה^א.

ומה ששינוי במשנתנו, שכן הדין כשעשה שמעון מאמר באשת ראובן, שאז אשת שמעון נעשית כצרת ערוה, ולכן חולצת ולא מתייבמת, לא משום שאם לא היה עושה מאמר היתה אף מתייבמת, אלא לומר, שאף על פי שעשה מאמר, אינה צרת ערוה לגמרי, וטעונה חליצה, שלא כדעת בית שמאי, האומרים, שמאמר מועיל כיבום גמור, ופטורה אף מחליצה כדין צרת ערוה.

ומצינו ברייתא בה מבואר כדעת האומרים אין זיקה, ואשת שמעון מתייבמת ללוי, ואינה נאסרת לו כצרת אשת ראובן, והברייתא הזו היא כדעת רבי מאיר.

שתי אחיות הנאות ליבום לפני שני אחים

ארבעה אחים, שנים מהם נשואים שתי אחיות, ומתו הנשואים את האחיות,

^א אפשר שהטעם לכך, כי גם לדעת האומרים יש זיקה, אין הזקוקה נחשבת כאשה אלא מדברי חכמים בלבד, ולא מדין תורה. ויליך בדבר.

שתי האחיות הללו נופלות ליבום לפני שני האחים הנותרים.

לדעת האומרים יש זיקה, מאחר ששתי האחיות זקוקות לכל יבם, כל אחת מהן היא גם אחות זקוקתו, ומאחר שהזיקה נחשבת כאשה, לאסור את אחותה, אינו יכול לייבם אף אחת מהן, ולכן שתיהן חולצות ולא מתייבמות.

אבל לדעת האומרים אין זיקה [=רבי מאיר], אף על פי ששתי האחיות זקוקות לכל יבם, אין הזיקה מחשיבה כל אחת כאשה, לאסור את אחותה, ומעיקר הדין היה כל אחד יכול אף לייבם אחות אחת. אלא שלדעה זו חששו חכמים, שמא תחילה ייבם האחד את אחת האחיות, ואחר כך ימות¹ אחיו, ומאחר שהחי כבר ייבם את אחת האחיות, אינו יכול לייבם את אחותה, שהיא אחות אשתו, ונמצא שהיא נפטרת מהיבום והחליצה, ולא רצו חכמים שיארע כן, ותבטל מצוות יבום, ולכן אמרו, שלא יתייבמו האחיות הללו לשני האחים, אלא יחלצו להם, שכך אף אם ימות אחד האחים אחרי שחלצה אחת האחיות לאחיו, תחלוץ גם השנייה לנשאר², ולא תבטל מצוות ייבום³.

ביטול מצוות יבמין

נתבאר שלדעת רבי מאיר, תקנו חכמים, שכשנפלו שתי אחיות ליבום לפני שני אחים, לא יתייבמו, שמא ייבם האחד וימות השני, ונמצאת יבמה שניה יוצאת בלא יבום וחליצה, הרי שמחמת הספק, שמא תבטל מצוות יבום, תקנו תקנה זו, כי לעשות מה שאפשר כדי שלא תבטל מצוות יבום.

ולחן יתבאר בעזה"י שרבן גמליאל (המסכים עם רבי מאיר שאין זיקה), חולק על רבי מאיר בענין ביטול מצוות יבום, ולדעתו, אף במקום שבוודאי עתידה מצוות יבום להתבטל, לא תקנו חכמים תקנה למנוע זאת, ומניחים הדבר כמות שהוא, ותבטל מצוות יבום.

נפלה הגדולה ליבום לפני בעל הקטנה

שני אחים נשואים שתי אחיות, אחת גדולה, שקידושיה קידושי תורה, והאחת קטנה (יתומה), שקידושי מדברי חכמים בלבד, ויכולה לצאת במיאון.

אם מת בעל הגדולה, אף על פי שאשת המת היא אחות אשת החי, אינה נפטרת מיבום כדין אחות אשה של יבם, משום שמהתורה אשת החי אינה אשתו כלל, ואם כן אחותה אשת המת זקוקה ליבום, ונחלקו חכמים מה יעשו.

לדעת חכמים, מאחר שזיקת הגדולה מהתורה, היא חמורה, ואוסרת את הקטנה על בעלה, שהיא אחות זקוקתו, ולפיכך מלמדים את הקטנה שתמאן בבעלה, ותעקור נישואיה, ותתייבם הגדולה שזקוקה לייבום מהתורה.

¹ ואם תאמר הא רבן גמליאל לא חשו, דלית להו שמתקנין לו אשה אחרת שמא תמות אשתו, ורבי מאיר גופיה לא חייש לשמא יבקע הנוד ולא לשמא ימות ... ויש לומר דלאלתר דוקא לא חייש, אבל הכא פעמים שמאחר זמן גדול מלחלוץ ומלייבם אחר חברו, ובזמן מרובה חיישינן שמא ימות לכולי עלמא. [תוס'].

² הא דלא כרבי עקיבא, דלרבי עקיבא, כי חליץ נמי בטיל מצות יבמין, דדריש בפרק החולץ, "בית חלוץ", הכתוב קראו ביתו, ומדאורייתא אחות חלוצה היא כאחות אשה. [תוס'].

³ ומדינא לבתר חליצה דקמא, מצי אידך לייבומי, דהשתא מיקיימא מצות יבמין בתרווייהו, אלא גזירה דלמא אתי לייבומי ברישא. [רש"י]. ורבינו פירש, משום דבשעת נפילה לא חזו תרווייהו, כל זמן שלא חלץ לאחת. וקשיא לפירושו, דאותה שנפלה תחילה תשתרי כי חלץ לשניה, דהוה לה יבמה שהותרה ונאסרה דתחזור להתיירא הראשון. [תוס'].

ורבן גמליאל אומר, שאמנם אם רצתה הקטנה למאן, תתייבם אחותה, אבל אין אומרים לה לעשות כן, שאינה נאסרת מחמת היותה אחות זקוקתו, כי אין הזיקה נחשבת כאשה. ויכולה הקטנה להישאר תחת בעלה, והגדולה תמתין¹ עד שתגדיל גם הקטנה, ותיבעל לבעלה בגדלות, ויהיו קידושיה של קטנה קידושין גמורים, ובכך תיאסר הגדולה ליבם, כדין אחות אשה, ותהא פטורה מיבום וחליצה. שלדעתו מותר לבטל מצוות יבום.

כשנאמרה שמועה משם חכם אחד, ונאמרה שמועה אחרת לחלוק על השמועה הראשונה, ויש לנו לומר שנאמרה השמועה האחרת משם אותו חכם, על ידי תלמיד אחר, שסבור שאמר החכם אחרת, או לתלות שנאמרה השמועה משם חכם אחר, עדיף לתלות השמועה החולקת בחכם אחר.

דעת רבי שמעון בענין אשת אחיו שלא היה בעולמו

בתחילת הפרק כבר נתבאר, שלדעת חכמים, אם מת ראובן בלא בנים, והניח אשה, וייבמה שמעון אחיו, ומת, אותה אשה אסורה ללוי, [=אח שלישי שנולד אחר מיתת ראובן], **כי היתה מתחילה אשת ראובן אחיו, שלא היה בעולם עם לוי. וכמו כן נתבאר שלדעת חכמים, אין חילוק בדין זה, ובין אם נולד לוי תחילה קודם שייבמה שמעון, שבשעה שנולד לוי מצאה זקוקה לייבום, ונדחת ממנו, ואחר כך ייבם אותה שמעון,** [כאופן המובא במשנה בדף י"ז], **ובין אם תחילה ייבם אותה שמעון, ואחר כך נולד לוי, שבשעה שנולד לוי כבר לא היתה זקוקה לייבום,** [כאופן המובא במשנה בדף זה], **בשני האופנים הללו, זו שהיתה מתחילה אשת ראובן אסורה ללוי, אף על פי שעתה היא נופלת ליבום משמעון, ומאחר שהיא אסורה, פוטרת גם צרותיה.**

ובמשנתנו, בה הובא האופן השני, שתחילה ייבם שמעון את אשת ראובן ואחר כך נולד לוי, הובאת גם דעת רבי שמעון, החולק ואומר, שמאחר שעכשיו הנשים נופלות לייבום משמעון אחיו שהיה בעולמו, הן זקוקות לו לייבום או חליצה, ואף זו שהיתה תחילה אשת ראובן שלא היה עמו בעולם, כי עתה היא נופלת מכח שמעון, ולא מכח ראובן.

לדעת רבי אושעיא – חלוק היה רבי שמעון אף בראשונה, כלומר לא רק באופן השני, שתחילה ייבם שמעון את אשת ראובן, ואחר כך נולד לוי, אמר רבי שמעון, שבמיתת שמעון, זו שהיתה אשת ראובן זקוקה ללוי ליבום או חליצה, אלא אף באופן הראשון, שתחילה נולד לוי, ומצא את אשת ראובן זקוקה לשמעון ודחיה ממנו, ואחר כך ייבמה שמעון, במיתת שמעון היא מתייבמת ללוי, כי עתה היא באה מכח שמעון, שהיה בעולם עם לוי.

וראיה לכך, ממה שהאריכה המשנה לומר, שגם באופן הראשון, שתחילה נולד לוי ואחר כך ייבם שמעון, דעת חכמים שאינה מתייבמת ללוי אחר מיתת שמעון. ולא היתה המשנה צריכה ללמד זאת, כי הדבר פשוט, שהרי לדעת חכמים, אפילו אם תחילה ייבמה שמעון, ואחר כך נולד לוי, היא אסורה ללוי, וכל שכן כשתחילה נולד לוי, ואחר כך ייבמה שמעון. ואם כן, על כרחך הסיבה שהאריכה המשנה לפרט את האופן הראשון, כדי לומר, שאף באופן הזה רבי

¹ כן פירש בקונטרס, תמתין גדולה עד שתגדיל הקטנה. ואין הלשון משמע כן ... אלא נראה דתמתין הקטנה מלבעול עד שתגדיל, אבל בקטנות אסור לבעול, אף על גב דסבר אין זיקה, דמכונע הדבר, כיון דבהאי ביאה לא מיפטרה גדולה. [תוס'].

כלומר קידושין שתקנו חכמים לעשות ביבמה קודם הייבום, ומת שמעון קודם
שהספיק לייבם. נמצאו שתי הנשים עומדות לפני לוי, זו שהיתה אשת ראובן
ועשה בה שמעון מאמר, וזו שהיא אשת שמעון גמורה.

**לדעת חכמים, זו שהיתה אשת ראובן אינה מתייבמת, כי נאמר, "כי יִשְׁבוּ אֲחִים
יְתֵדוּ וְיָמַת אֶחָד מֵהֶם וְכָן אֵין לוֹ לֹא תִהְיֶה אִשְׁתּוֹ הַחַוְצָה לְאִישׁ זָר בְּיָמָה יָבֵא עֲלֶיהָ
וְלִקְחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְמָה" (דברים כ"ה ה'), ללמד שאין מתייבמת אלא זו שזקוקה
לייבום מחמת בעל אחד שמת והניח אותה בלא בנים, אבל זו זקוקה לייבום
מחמת שני בעליה שמתו, שכן כל זמן שלא נתייבמה לשמעון, עדיין זקוקה
היא לייבום מחמת בעלה ראובן, ומאחר שעשה בה שמעון מאמר, זקוקה היא
לייבום גם מחמת בעלה שמעון, והזקוקה לייבום מחמת שני בעלים, אינה
מתייבמת, ודווקא מייבום היא פטורה, אבל טעונה היא חליצה.**

**וכשם שאשת ראובן שזקוקה לייבום מחמת שני בעלים חולצת ולא מתייבמת,
כך אשת שמעון אף שהיא זקוקה לייבום מחמת בעל אחד, חולצת ולא
מתייבמת, והטעם לכך כי זו שהיתה אשת ראובן נחשבת גם כאשת שמעון,
ואם כן שתי הנשים נחשבות קצת כצרות, וכשם שזו אינה מתייבמת, כך זו
אינה מתייבמת.**

**ולדעת רבי שמעון, לוי מייבם את אחת מהנשים הללו, איזו שירצה, וחולץ
לחברתה.**

והיה מקום לומר, שלדעת רבי שמעון, מדין תורה, מאחר ששמעון עשה מאמר
באשת ראובן, הרי היא קנויה לו, ואם כן שתי הנשים הן נשות שמעון, ודי
בייבום או חליצה מלוי לאחת מהן, וחברתה פטורה. אולם מאחר שנראות
כבאות משני אחים, חששו חכמים שמא יטעו, וילמדו שגם כשבאות שתי
יבמות משני אחים די בייבום או חליצה של אחת לפטור שתיהן, ובאמת אין
הדבר כן, ולכן אמרו, שגם בזה, מאחר שנראות כבאות משני אחים, לא די
בייבום או חליצה של האחת, וגם חברתה צריכה חליצה.

אולם מבואר בברייתא שלא זה טעמו של רבי שמעון, אלא טעמו, משום שהוא
מסתפק מה דין אשה שעשה בה היבם מאמר.

**מצד אחד אפשר לומר, שהמאמר קונה בה קנין גמור, ונחשבת היא אשת
שמעון לכל דבר, כאילו כבר נתייבמה, ואם כן הוא, שתי הנשים נופלות ללוי
ליבום משמעון, ודינו לחלוץ או לייבם לאחת, ובכך חברתה פטורה.**
**ומצד שני אפשר לומר, שמאמר אינו קונה כלל, ולכן, אף על פי שאשת ראובן
זקוקה לשמעון, וגם עשה בה שמעון מאמר, אין בכך כלום, ונחשבת היא אשת
ראובן בלבד, ואם כן ללוי, אשה אחת נופלת ליבום מראובן, ואשה אחת נופלת
ליבום משמעון, ושתיהן זקוקות לייבום או חליצה.**

ומעתה יוכל לייבם אחת מהן איזו שירצה שהרי לפי שני הצדדים שתי היבמות
זקוקות לו לייבום או חליצה. אבל אחר שייבם את האחת לא יוכל לייבם את
חברתה שמא האמת כמו הצד הראשון ששתיהן נחשבות אשת שמעון ובייבום
האחת נפטרה חברתה. אלא מאחר שאפשר שכל אחת נחשבת אשת אח אחר
לא תיפטר השניה בלא כלום וטעונה חליצה להוציאה מהספק.

**ומתוך כך שנסתפק רבי שמעון בדין יבמה שעשה בה היבם מאמר, אם
נחשבת כאשתו או לא, למדנו שלדעתו עצם היותה זקוקה ליבם אינו מחשיב
אותה כאשתו, ורק מחמת המאמר יש להסתפק אם נחשבת כאשתו.**

ומכאן הקשה רב יוסף על דברי רב אושעיא, שאמר, שלדעת רבי שמעון יש

**שמעון חולק, ואומר שהיא מתייבמת ללוי. והאריכה לפרט את האופן השני
לומר שאף בו דעת חכמים לאיסור. ומה שלא נשנית דעת רבי שמעון מיד אחר
האופן הראשון, כי תחילה הביאו את כל האופנים לפי דעת חכמים לאיסור,
ולאחר מכן אמרו, שרבי שמעון חולק על הכל, ואומר שבשני האופנים היא
מתייבמת.**

**והנה כשתחילה ייבם שמעון את אשת ראובן, ואחר כך נולד לוי, סברת רבי
שמעון מובנת, שכן מאחר שכשנולד לוי כבר נתייבמה אשת ראובן, ולא מצאה
זקוקה, לא נדחית ממנו משום אשת אחיו שלא היה בעולמו, וכשמת שמעון,
רק אז נזקקה לו, ומחמת שמעון שהיה עמו בעולם, ולכן היא מתייבמת לו.**

**והטעם שלדעת רבי שמעון כן הדין גם כשתחילה נולד לוי ואחר כך ייבם
שמעון את אשת ראובן, כי לדעת רבי שמעון יש זיקה, כלומר זיקת היבמה
לייבם מחשיבה אותה כאשתו, ואם כן מיד כשמת ראובן, ונזקקה אשתו
לשמעון לייבום או חליצה, נחשבת היא כאשת שמעון, ואם כן אף על פי שנולד
לוי קודם שייבם שמעון את אשת ראובן, מאחר שקודם לידת לוי כבר היתה
זקוקה לשמעון, כבר קודם לידת לוי נחשבת כאשת שמעון, והרי זה כאילו
נולד לוי רק אחר שייבם שמעון את אשת ראובן.**

**ולדעה זו, בשני האופנים הבאים מודה רבי שמעון, שנאסרה אשת אח שלא
היה בעולמו, (א) כשלא היו אחים נוספים מלבד האח שמת וזה שנולד אחר
מותו, מאחר שזיקת היבמה מכה הראשון שלא נהיה בעולם עם השני, אסורה
להתייבם לו, ופטורה. (ב) כשהיה אח נוסף ולא ייבם ולא מת, אף על פי שלא
נפטרת מהיבום, כי זקוקה היא לאח שהיה בעולם עם בעלה, מהאח שנולד
אחר מות בעלה היא פטורה ואסורה לו^א. [ובדף י"ט יתבאר בעזה"י אופן נוסף
שמודה בו רבי שמעון].**

ובהמשך יתבאר בעזה"י מה שיש להקשות על דברי רבי אושעיא הללו.

**ולדעת רב פפא בדף י"ט – לא נחלק רבי שמעון על חכמים, לומר
שמיבם את אשת אחיו שלא היה בעולמו, אלא כשתחילה נתייבמה אשת
ראובן לשמעון, ואחר כך נולד לוי, שבאופן הזה, מאחר שבשעה שנולד לוי לא
היתה אשת ראובן זקוקה לייבום, ומצאה לוי כשהיא כבר אשת שמעון, כשמת
שמעון שהיה עמו בעולם, היא מתייבמת לו, אבל כשתחילה נולד לוי, ואחר
נתייבמה אשת ראובן לשמעון, מודה רבי שמעון שגם אחר מיתת שמעון אינה
מתייבמת ללוי, כי בשעה שנולד לוי מצאה זקוקה ליבום, ונדחית ממנו משום
שהיא אשת אחיו שלא היה בעולמו, והרי היא נאסרת עליו לעולם. ומה שנשנו
במשנה שני האופנים הללו לאיסור, לדעת חכמים נשנו, לומר לך, לא זו בלבד,
כלומר לא רק כשתחילה נולד לוי ואחר כך ייבם שמעון היא אסורה ללוי, אלא
אף זו, כלומר אף כשתחילה ייבם שמעון, ואחר כך נולד לוי, היא אסורה ללוי.
ורבי שמעון נחלק רק על האופן השני.**

הזקוקה לייבום מחמת שני בתיים

שלשה אחים, ראובן שמעון ולוי, ראובן ושמעון נשואים שתי נשים שאינן
אחיות. מת ראובן, ורצה שמעון לכונוס את אשת ראובן, ועשה בה מאמר,

^א אבל היכא דייבמה השני, פקעה זיקת אח הראשון, ונעשית אשתו של זה השני. אי נמי לא יבמה
האי שני, הואיל והזקוקה לו הרי היא ככנוסה... וכשמת מותרת לשלישי. [רש"י].

ואמר רב אושעיא^א, שמדברי רבי שמעון אלו יש ללמוד, שלדעת רבי שמעון אין זיקה, כלומר היבמה הזקוקה ליבום אינה נחשבת כאשה שלו, שלא כדעת רבי אושעיא לעיל, שכן אם היבמה הזקוקה ליבום נחשבת כאשת היבם, היבמה הראשונה שנפלה ליבום נחשבת כאשתו, ומעתה כשנפלה השנייה ליבום, מאחר שהיא קרובת זקוקתו, הרי היא כקרובת אשתו, שהיא ערוה אצלו, ופטורה מהיבום והחליצה, ויוכל לייבם את הראשונה.

והשיב לו רב עמרם, שאמנם זו דעת רבי שמעון, שמייבם את הראשונה, וכשאמרו שרבי שמעון פוטר, הכוונה לכך שפוטר את השנייה, כי היא קרובת זקוקתו הנחשבת כקרובת אשתו.

ודחו את תשובת רב עמרם, מברייתא, בה שנינו בפירוש, שרבי שמעון פוטר בשתייהן, שלא כדברי רב עמרם.

ואמר על כך רבא, שבאמת כוונת הברייתא כפי שהשיב רב עמרם, שאשת הראשון מתייבמת ואשת השני פטורה. ומה ששינו בברייתא שרבי שמעון פוטר בשתייהן, אין הכוונה שהוא פוטר את שתי הקרובות, כלומר גם את אשת הראשון וגם את אשת השני, אלא הכוונה שהוא פוטר את כל השניות שבזוגות, שלדעת רבא, כששינו במשנה שהיו שני האחים נשואים שתי אחיות, או אשה ובתה, או אשה ובת בתה, או אשה ובת בנה, הכוונה שהיו נשואים כל ארבעה זוגות אלו, שהיה האחד נשוי ארבע נשים, שרה רבקה רחל ולא, וגם השני נשוי ארבע נשים, האחת אחות שרה, השנייה בת רבקה, השלישית בת בת רחל, והרביעית בת בן לאה, ואמר רבי שמעון, שכשמת הראשון, נשותיו זקוקות לייבם, וכל אחת מהן יש לה קרובה בנשות השני ונמצא שכל מי שיכנס מנשות הראשון, קרובתה מנשות השני נאסרת לו, כדן קרובת אשתו, ומעתה גם כל שאר נשות השני נאסרות לו, כדן צרות ערוה, ולפיכך מייבם אחת מנשות הראשון, וכל נשות השני פטורות.

ודחו גם את תשובת רבא, מפני מספר טעמים. (א) על כרחך אין כוונת המשנה שהיו האחים נשואים כל ארבעה הזוגות הללו, שהרי שנינו במשנה "או אלו או אלו". (ב) אם כדברי רבא, היה צריך לומר רבי שמעון פוטר בארבעתן. (ג) מצינו ברייתא בה נתפרש, שרבי שמעון פוטר גם את אשת הראשון וגם את אשת השני, שהוא לומד זאת מהכתוב, "וְאִשָּׁה אֶל אַחֶתָּה לֹא תִקַּח לְצָרָר" (ויקרא י"ח י"ח) המלמד, שבשעה שנעשו צרות זו לזו, כגון כשנפלו שתי אחיות לפני יבם אחד, לא יהא לך ליקוחין אפילו באחת מהן, הרי שלדעתו שתייהן פטורות.

ורב אשי השיב על קושיית רב אושעיא, שאמנם אם היו שני האחים מתים זה אחר זה, כשמת הראשון ונעשית אשתו זקוקה ליבם, היא נחשבת כאשתו של יבם, ומעתה כשמת השני, אשתו פטורה מהיבום, כדן קרובת אשתו, ונמצא מייבם את הראשונה והשנייה פטורה. וכשאמר רבי שמעון שתייהן פטורות, לא אמר זאת אלא כשמתו שני האחים בבת אחת. וכדעת רבי יוסי הגלילי שאמר אפשר לצמצם^א.

^א כאן מוכיח כפירוש רבינו תם, דרבי אושעיא לאו היינו רב אושעיא ... [תוס'].

^ב בבכורות, רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים ויצאו שני ראשים כאחד, רבי יוסי אומר, שניהן לכהן, וחכמים אומרים, אחד לו ואחד לכהן, דאי אפשר לצמצם ולצאת שניהם כאחד, אלא אחד יוצא ראשון ופוטר את הרחם, והשני חולין, ומשום דלא ידע הי מינייהו, הוה תרווייהו ספק בכורות, ונותן אחד לכהן, וירעה עד שיסתאב ויאכלנו כהן במומו, והשני ירעה עד שיסתאב, ויאכל

זיקה, והיבמה הזקוקה לייבם נחשבת כאשתו [ולכן כשמת ראובן, ונולד לו אח לוי, אף על פי שרק אחר כך ייבם שמעון את אשת ראובן, הרי זה כמי שייבם אותה קודם לידת לוי, שמשעת מות ראובן היתה זקוקה לשמעון, ונחשבת כאשתו, כפי שנתבאר לעיל].

דף י"ט

ואבי תירץ את הקושיה הזו ואמר, שיש חילוק בין זקוקה לשני יבמים, לבין זקוקה לייבם אחד. באופן האחרון, שמתחילה היו שלושה אחים, ראובן שמעון ולוי, כשמת ראובן נעשית אשתו זקוקה לשמעון וללוי, ולדעת רבי שמעון, זיקה כזו אינה מחשיבה אותה כאשה שלהם, ולפיכך, כשעשה בה שמעון מאמר ומת, נסתפק, אם על ידי המאמר נעשית כאשת שמעון לגמרי, או כלל לא, אבל הזיקה שלה לשמעון אינה מעלה. אבל באופן הראשון, שמתחילה היו שני אחים, ראובן ושמעון, כשמת ראובן נעשית אשתו זקוקה לשמעון בלבד, ולדעת רבי שמעון, זיקה כזו מחשיבה אותה כאשת שמעון, ולכן אף על פי שנולד לוי קודם שייבם שמעון, נחשב כנולד אחר שייבם שמעון.

ולפי דברי אביי אלו, מלבד שני האופנים המבוארים לעיל בדף י"ח, שבהם מודה רבי שמעון שנאסרה אשת אח שלא היה בעולמו, יש אופן שלישי, שבו, לא זו בלבד שהיא עצמה אסורה, אלא גם אוסרת צרתה. והוא, כשמתחילה היו שלושה אחים, ראובן שמעון ולוי, ומת ראובן, ולאחר מותו נולד להם אח רביעי יהודה, ואחר כך ייבם שמעון או לוי את אשת ראובן, באופן הזה, מאחר שכשמת ראובן היתה אשתו זקוקה לשני אחיו, אין זיקתה מחשיבה אותה כאשת היבם, ואם כן כשנולד יהודה קודם היבום, כשנולד מצא את אשת ראובן זקוקה ליבום, ודחוייה ממנו, ונאסרה עליו לעולם, אף אם נתייבמה לאחד מאחיו שהיה בעולם עם ראובן, ואחר כך מת, ונפלה שוב ליבום מאותו האח.

וחזרו והקשו על הדברים הללו, מברייתא, בה שנינו בענין אשת אחיו שלא היה בעולמו, כלל אמר רבי שמעון, כל שהלידה של האחרון קודמת לנישואין, כלומר שנולד האחרון ואחר כך ייבם שמעון את אשת ראובן, היבמה אסורה לאחרון, [אם תיפול לפניו במיתת השני], וכל שהנישואין קודמים ללידה, כלומר שתחילה ייבם שמעון את אשת ראובן, ואחר כך נולד האחרון, היבמה מותרת לאחרון, [אם תיפול לפניו במיתת השני]. הרי שבכל אופן לא התיר רבי שמעון אשת אחיו שלא היה בעולמו אלא כשנולד אחר שכבר נתייבמה.

שתי קרובות הנופלות משני בתים

שלושה אחים, שנים מהם נשואים שתי אחיות, או אשה ובתה, או אשה ובת בתה, או אשה ובת בנה, ומתו שני אחים אלו שנשותיהן קרובות, ונפלו שתי הקרובות ליבום לפני האח השלישי, בדין זה נחלקו חכמים ורבי שמעון במשנה בפרק שלישי.

לדעת חכמים, מאחר ששתי הנשים הללו זקוקות לייבם וקרובות זו לזו, כל אחת מהן היא קרובת זקוקתו, וכשם שאינו מייבם את קרובת אשתו, כך אינו מייבם את קרובת זקוקתו, ולכן שתי היבמות הללו חולצות ולא מתייבמות.

ורבי שמעון פוטר את שתייהן לגמרי, הן מהיבום והן מהחליצה.

ג. מת ראובן, עשה שמעון מאמר באשת ראובן, ונולד לוי, ומת גם שמעון.

שני אחים, ראובן ושמעון נשואים שתי נשים. מת ראובן בלא בניס, אשת ראובן זקוקה לשמעון לייבום או חליצה. עשה בה שמעון מאמר, ונולד להם אח שלישי, לוי, ומת שמעון.

לדעת תנא קמא בברייתא – הדין כמו באות ב', כלומר אשת ראובן אסורה ללוי כדין אשת אחיו שלא היה בעולמו, ויוצאת בלא ייבום או חליצה. [ומשני טעמים הדין כן. (א) משום שמאמר אינו מועיל כלל להיות כיבוס, ואם כן עדיין היא נחשבת אשת ראובן שלא היה בעולם עם לוי, ולכן היא אסורה ללוי. (ב) אפילו היה המאמר מועיל כמו ייבום, היא אסורה ללוי, כדעת חכמים האומרים, שאפילו ייבם שמעון ממש, ואחר כך נולד לוי, היא אסורה ללוי משום שמתחילה היתה אשת ראובן. **ואשת שמעון**, מאחר שנחשבת קצת כצרת אשת ראובן, **אינה מתייבמת ללוי, אבל חליצה היא צריכה.** [ומכאן משמע שלדעת תנא קמא, אין המאמר מועיל לייבום, כי אם היה מועיל, אשת ראובן היתה פוטרת צרתה לגמרי].

ולדעת רבי שמעון – המאמר יש להסתפק בו אם קונה קניין גמור כמו ייבום או אינו קונה כלל. אם המאמר קונה קניין גמור לייבום, זו שהיתה אשת ראובן נחשבת עתה כאשת שמעון, ומאחר שכשנולד לוי כבר לא היתה זקוקה לייבום, אינה נאסרת על לוי מדין אשת אח שלא היה בעולמו, שלדעת רבי שמעון אם תחילה ייבם שמעון ואחר כך נולד לוי, זו שהיתה אשת ראובן מותרת ללוי, ואם כן, כשמת שמעון, לוי מייבם את האחת איזו שירצה, ופותר את חברתה. **ואם המאמר אינו קונה כלל, האחת היא **אשת ראובן, ואסורה ללוי** מדין אשת אח שלא היה בעולמו, והאחת היא אשת שמעון, הזקוקה ללוי לייבום או חליצה. **ומאחר שאשת שמעון זקוקה ללוי בוודאי¹, מתייבמת או חולצת, ואשת ראובן פטורה ממה נפשך**, שכן אם נחשבת גם היא כאשת שמעון, נפטרת לייבום או חליצה של צרתה, ואם נחשבת אשת ראובן, פטורה היא מחמת עצמה בלא ייבום וחליצה.**

ד. מת ראובן, ייבם שמעון ומת, ונולד לוי.

שני אחים, ראובן ושמעון נשואים שתי נשים. מת ראובן בלא בניס, ונתייבמה אשתו לשמעון, ומת גם שמעון. ואחר כך נולד להם אח שלישי, לוי.

מאחר שלא היה לוי בעולם לא עם ראובן ולא עם שמעון, נשות שניהם אסורות לו כדין אשת אח שלא היה בעולמו, ופטורות בלא ייבום או חליצה.

ה. מת ראובן, ונולד לוי, ואחר כך נתייבמה אשת ראובן לשמעון, ומת.

שני אחים, ראובן ושמעון נשואים שתי נשים. מת ראובן בלא בניס, ונולד להם אח שלישי, לוי, ואחר כך נתייבמה אשת ראובן לשמעון, ומת שמעון.

מאחר שבשעה שנולד לוי, מצא את אשת ראובן זקוקה לייבום, ודחוייה ממנו משום שלא היה בעולם עם ראובן, היא אסורה לו לעולם, אף כשמת שמעון

אופנים שונים של אשת אחיו שלא היה בעולמו

בגמרא הובאת ברייתא, בה נשנו אופנים שונים שבהם היבמה נאסרת על הייבום משום שהיא אשת אחיו שלא היה בעולמו, ומאחד האופנים השנויים בה יש ללמוד, שלא נחלק רבי שמעון על חכמים אלא כשתחילה ייבם שמעון את אשת ראובן, ואחר כך נולד לוי, ולא כשתחילה נולד לוי ואחר כך ייבם שמעון את אשת ראובן, ומכאן ראייה לדברי רב פפא, ודחייה לדברי רבי אושעיא. ואלו האופנים השונים השנויים בברייתא.

א. מת ראובן, לא עשה שמעון דבר, ונולד לוי, ומת גם שמעון.

שני אחים, ראובן ושמעון נשואים שתי נשים. מת ראובן בלא בניס, אשת ראובן זקוקה לשמעון לייבום או חליצה. לא כנסה שמעון, ולא עשה בה מאמר, ונולד להם אח שלישי, לוי, ומת שמעון. **אשת ראובן** שלא היה בעולם עם לוי, אסורה ללוי, **ויוצאת בלא ייבום או חליצה². ואשת שמעון** שהיה בעולם עם לוי, **חולצת ללוי או מתייבמת.**

ולדעת חכמים, כן הדין גם אם עשה שמעון באשת ראובן מאמר בעל כרחו קודם לידת לוי, כי לדעתם, מאמר בעל כרחו אינו כלום [כפי שיתבאר בעזה"י להלן]. אולם לדעת רבי, מאמר בעל כרחו מועיל, ואם עשה בה שמעון מאמר בעל כרחו, יהיה הדין כפי המבואר להלן באותיות ב' וג'.

ב. מת ראובן, ונולד לוי, ואחר כך עשה שמעון מאמר באשת ראובן, ומת.

שני אחים, ראובן ושמעון נשואים שתי נשים. מת ראובן בלא בניס, אשת ראובן זקוקה לשמעון לייבום או חליצה. נולד לוי, ואחר כך עשה שמעון מאמר באשת ראובן, ומת שמעון.

הכל מודים, שמאחר שבשעה שנולד לוי, מצא את **אשת ראובן** זקוקה לייבום, ודחוייה ממנו משום שהיתה אשת אחיו ראובן שלא היה בעולמו, הרי זו אסורה לו לעולם,

ולפיכך, אפילו אם היה המאמר של שמעון מועיל להחשיבה כאילו ייבמה שמעון אחר לידת לוי, במות שמעון עדיין היא אסורה ללוי, **ופטורה מייבום וחליצה³.**

ומכל מקום מאחר שעשה שמעון מאמר באשת ראובן, נחשבת היא קצת כאשת שמעון, לאסור על לוי את אשת שמעון, כדין צרת ערווה, ולכן **אשת שמעון אינה מתייבמת, אבל חליצה היא צריכה**, משום שאין המאמר נחשב לייבום גמור שתחשב אשת שמעון כצרת ערווה לגמרי.

במומו לבעל הבית. [רש"י].

¹ וכל זה הוצרך כדי ליישב את דברי רבי אושעיא, שרבי שמעון היה חלוק גם בראשונה, כי יש זיקה. אבל לדעת רב פפא, אין צריך לדחוק כן, ודברי רבי שמעון נאמרו גם כשמתו בזה אחר זה, שהרי אין זיקה.

² ואף לרבי שמעון האומר, ייבם שמעון, ואחר כך נולד לוי, מתייבמת ללוי, אין לומר, הואיל והיתה זקוקה לשמעון, הרי היא כאילו כנסה שמעון, ואם כן תתייבם ללוי כדין אשת שמעון שהיה עמו בעולמו, שאין הזיקה מחשיבה אותה כאשת שמעון, אלא אשת ראובן היא, ואין זה כייבם ואחר כך נולד.

³ כ"ל בעה"ה הקודמת.

ובאה להתייבם מכח שמעון שהיה עמו בעולם.

ומאחר שזו שהיתה אשת ראובן ונתייבמה לשמעון, פטורה מלוי מהחליצה ומהייבום, גם צרתה, זו שהיתה רק אשת שמעון, פטורה כמותה מהחליצה ומהייבום.

ומבואר מהברייתא, שבדין זה לא נחלק רבי שמעון עם חכמים, והכל מודים בו, כדברי רב פפא, ולא כדברי רבי אושעיא.

ו. מת ראובן, ונתייבמה אשת ראובן לשמעון, ונולד לוי, ומת גם שמעון.

שני אחים, ראובן ושמעון נשואים שתי נשים. מת ראובן בלא בנים, ונתייבמה אשת ראובן לשמעון, ואחר כך נולד להם אח שלישי, לוי, ומת שמעון.

לדעת רבי מאיר – הדין כנ"ל כמו באות ה', כלומר מאחר שלא היה ראובן עם לוי בעולם, זו שהיתה אשת ראובן אסורה ללוי בעולם, אף על פי שכשנולד לוי כבר נתייבמה לשמעון, ולפיכך, כשמת שמעון, זו שהיתה אשת ראובן פטורה מלוי מייבום וחליצה, ופוטרת מייבום וחליצה גם את צרתה, זו שהיתה רק אשת שמעון.

ולדעת רבי שמעון – באופן הזה, הואיל ובשעה שנולד לוי, מצא את אשת ראובן בהיתר, שכבר נתייבמה לשמעון, ולא היתה זקוקה לייבום, אינה נאסרת על לוי, ולפיכך, כשמת שמעון, מאחר ששתי הנשים באות ליבום מכח נישואי שמעון שהיה עם לוי בעולם, שתיהן זקוקות לו, ומייבם או חולץ לאחת מהן איזו שירצה ופוטרת צרתה.

ואין להקשות, אם כן לפי זה, מי שנולד, ובשעת לידתו היה אחיו מאביו נשוי לאחותו מאמו, ומת אחיו, תתייבם לו אחותו מאמו, שהרי כשנולד מצאה בהיתר, כי באמת לא מצאה בהיתר, שהרי אחותו מאמו לעולם אסורה לו. אבל אשת האח אינה אסורה לעולם, שהרי במקום יבום היא מותרת, ודעת רבי שמעון, שכשאמרו שאשת אחיו שלא היה בעולמו אינה בכלל ההיתר, הכוונה לכך שאם באה אצלו לייבום מכח אחיו שלא היה בעולמו היא נאסרת לו, אבל כשלא נפלה אצלו ליבום מכח אחיו שלא היה בעולמו, אינה נאסרת לו.

קידושין אינם קונים אלא מדעת האשה

בענין האשה המתקדש נאמר, "וְהִלְכָה וְהִיטָה לְאִישׁ אַחֵר" (דברים כ"ד ב), כלומר מדעתה, אבל המקדש אשה שלא מדעתה, אינה מקודשת לו.

ייבום קונה גם בעל כרחיה של האשה

בענין האשה המתייבמת נאמר "וְיִבְמָהּ" (דברים כ"ה ה), ללמד שאפילו בא עליה בעל כרחיה, יש כאן ייבום.

מאמר בעל כרחיה

כבר נתבאר, שאף שמדין תורה אין היבמה נקנית ליבם אלא בביאה, חכמים תקנו להם קידושין קודם הביאה, והם קרויים מאמר. וקידושין אלו מועילים לענין זה, שאם עשה בה אחד האחים מאמר, מעתה לא תתייבם אלא לו, ואם בא להוציאה אחר המאמר, לא די לה בחליצה, וצריכה גם גט. ונחלקו חכמים האם המאמר קונה גם בעל כרחיה.

לדעת רבי – כשם שהיבום קונה את היבמה אפילו בעל כרחיה, כך המאמר,

שהוא קידושין של יבום, **קונה בעל כרחיה** [=מילי דיבמה ממילי דיבמה הוה ליה למילף].

ולדעת חכמים – כשם שכל קידושין אינם קונים בעל כרחיה של האשה, כך המאמר, שהוא קידושין של יבום, **אינו קונה בעל כרחיה** [=מילי דקידושין ממילי דקידושין הוה ליה למילף].

"וּלְקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְמָה"

בענין מצוות יבום נאמר "וּלְקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְמָה" (דברים כ"ה ה). ומתוך כך שנאמר "וְיִבְמָה", משמע שגם אחר הייבום, עדיין היא נקראת יבמה כבתחילה. ומתוך כך שנאמר "וּלְקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה", משמע שנעשית אשתו של ייבם לכל דבר.

ואמרו, שהכתוב "וּלְקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה" בא ללמד, שמאחר שייבמה נעשית כאשתו לכל דבר, ומעתה אם בא להוציאה מוציאה בגט ולא בחליצה, ואם אחר הגט רוצה להחזירה, מחזירה, ככל מגרש אשה, ואין אומרים, מאחר שכבר קיים בה מצוות חליצה, מעתה חזרה להיאסר עליו כדין אשת אח.

והכתוב "וְיִבְמָה" בא ללמד, שאף אחר שנתייבמה נקראת על שם היבום, שאם אחר היבום נולד ליבם אח שלא היה בעולם עם האח הראשון שמת, אף על פי שכשנולד האחרון מצאה בהיתר, שכבר נתייבמה, מכל מקום אסורה לאחרון מחמת היותה בעבר אשת אחיו שלא היה בעולמו. [כדעת חכמים, האוסרים את אשת האח שלא היה בעולם, גם כשתחילה ייבם שמעון את אשת ראובן, ואחר כך נולד לוי].

דף כ'

ואין לומר להיפך, שהכתוב "וּלְקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה" בא ללמד, שמאחר שיבמה, נעשית כאשת היבם בלבד, ואם מת גם הוא, מתייבמת לאח שנולד אחר מות הראשון. והכתוב "וְיִבְמָה" מלמד, שגם אחר שנתייבמה אינה אשת הראשון לגמרי, אלא יבמתו היא, ויוצאת בחליצה. כי מסתבר לדרוש היתר במקום היתר ואיסור במקום איסור [=מסתברא שדי היתירא אהיתירא ושדי איסורא אאיסורא], כלומר הכתוב "וּלְקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה" המלמד היתר, ידרש על זו שנתייבמה, והותרה לו, והכתוב "וְיִבְמָה" המלמד איסור, ידרש על דבר איסור, כגון על אשת אחיו שלא היה בעולמו.

כלל אמרו ביבמה

שנינו במשנתנו, "כלל אמרו ביבמה כל שהיא איסור ערוה לא חולצת ולא מתייבמת" לא היא ולא צרתה". והנה מאחר שבמשנה בפרק ראשון כבר נמנו כל העריות הנופלות ליבום שכן דינן, לא חולצות ולא מתייבמות, לא הן ולא צרותיהן, על כרחך באה משנתנו ללמד על אשה נוספת, חוץ מהמנויות בפרק ראשון. ומבואר שבאה משנתנו ללמד דין איילונית וצרתה הנופלות לייבום, ונחלקו בדבר זה שני לשונות בגמרא.

^א אף על גב דמתניתין לא קתני צרה, מכל מקום הוי בכלל דכל שאיסורה איסור ערוה, דמשמע שאיסורה בא מחמת ערוה, דהיינו הצרה, ולא הוצרך להזכיר הצרה בהדיא, משום דאפירקין דלעיל קאי. [תוס'].

איסור לא תעשה שאין בו כרת

כבר נתבאר, שמי שמת אחיו בלא בנים, והניח אשה שהיא ערוה ליבם, הרי זו פטורה מהיבום והחליצה. אמנם כן הדין כשהיבומה אסורה ליבם באיסור לא תעשה שיש בו כרת, שאין קידושין תופסים בו, ולכן אינה זקוקה לו. אבל כשהיא אסורה ליבם באיסור לא תעשה שאין בו כרת, כגון אלמנה לכהן גדול, וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט, וממזרת ונתינה לישראל, ובת ישראל לנתין ולממזר, מאחר שקידושין תופסים בו, אינה פטורה מהיבום², ולכן היא חולצת אבל אינה מתייבמת.

לדעת משנתנו – איסורי לא תעשה של כהנים, כגון אלמנה לכהן גדול, וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט, נקראים **איסור קדושה**, כי נאמרו לכהנים מחמת קדושתם, כמו שנאמר, **"קדשים יהיו לאלקיהם ולא יתקלו שם אלקיהם כי את אשי ה' לחם אלקיהם הם מקריבם והיו קדש"** (ויקרא כ"א ו').

ולדעת רבי יהודה בברייתא – איסורי לא תעשה של כהנים, כגון אלמנה לכהן גדול, וגרושה וחלוצה לכהן הדיוט, נקראים **איסור מצווה**, כלשון הכתוב בסוף ספר תורת כהנים, **"אלה המצוות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני"** (ויקרא כ"ז ל"ד), שמשמע, שכל הדברים האמורים לכהנים בכלל זה.

כהן גדול שמת אחיו והניח אלמנה מן הנישואין

כהן גדול שהיה אחיו נשוי אשה, ומת אותו אח בלא בנים, **דין פשוט הוא שאין הכהן הגדול מייבם את אשת אחיו, כי האשה הזו אסורה לכהן הגדול באיסור עשה ובאיסור לא תעשה.**

מאחר שהיתה האשה נשואה, בעולה היא, ומחמת הדבר הזה היא אסורה לכהן גדול **באיסור עשה**, שנאמר לכהן גדול **"והוא אשה בבתוליה קח"** (ויקרא כ"א ה), ללמד שעליו לקחת דווקא בתולה ולא בעולה, ואיסור הלמד ממצוות עשה, נחשב מצוות עשה.

ומאחר שמת בעלה של האשה, הרי היא אלמנה, ומחמת הדבר הזה היא אסורה לכהן גדול גם **באיסור לא תעשה**, שנאמר בו, **"אלמנה וגרושה וכלה זנה את אלה לא יקח כי אם בתולה מעמיו יקח אשה"** (ויקרא כ"א י"ד).

ואם כן, אף על פי שהיבום היא מצוות עשה, שנאמר **"יבמה יבא עליה"**, כשמת אחיו של כהן גדול בלא בנים והניח אשה שהיתה נשואה לו, כהן גדול אינו מייבם אותה, כי יש בכך איסור עשה ולא תעשה, וכלל בדינו, שאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, ולכן האשה חולצת ולא מתייבמת.

כהן גדול שמת אחיו והניח אלמנה מן האירוסין

נתבאר שכהן גדול אינו מייבם אלמנת אחיו מן הנישואין, כי מאחר שהיא גם בעולה וגם אלמנה, אסורה לו גם באיסור עשה, וגם באיסור לא תעשה, ואין עשה של יבום דוחה לא תעשה ועשה.

אמנם כל זה באלמנה מן הנישואין, שהיא גם בעולה וגם אלמנה, אבל אם רק היתה מאורסת לאחיו של כהן גדול, ועדיין לא נישאת לו, עודה בתולה, ואם כן

ללשון ראשון אמר רפרם בר פפא, שבאה משנתנו ללמד על איילונית, שגם היא ערוה, ולכן דינה כדין העריות המנויות בפרק ראשון, ופטורה היא וצרותיה מהחליצה ומייבום³, [כדעת רב אסי בדף י"ב]. שכן האיילונית אינה מתייבמת, כי נאמר ביבמה **"אשר תלד"**, להוציא איילונית שאינה יולדת, ומאחר שאינה מתייבמת, דינה כשאר אשת אח שאינה מתייבמת, והרי היא בכלל איסור **"ערוה אשת אחיך לא תגלה"** שיש בו כרת, ומאחר שהיא ערוה גמורה, גם צרותיה פטורות מהיבום והחליצה, כדין צרת כל ערוה.

וללשון שני אמר רפרם, שבאה משנתנו ללמד על איילונית, שאינה פטורה מחמת היותה ערוה, ולכן אין דינה כדין העריות המנויות בפרק ראשון, שהן וצרותיהן פטורות מהחליצה ומייבום, אלא היא פטורה וצרותיה חייבות [שלא כדעת רב אסי בדף י"ב אלא כדעת רבא]. והטעם לכך, כי אין הערוה פוטרת צרותיה אלא כשהיתה ראויה ליבום, ונדחית מחמת היותה ערוה, שבזה חידשה תורה, שכשהיא נדחית מחמת היותה ערוה, כל הצרות נדחות עמה, ואין יבום. אבל האיילונית, אינה עומדת ליבום כלל, ואם כן, אף על פי שהיא ערוה, אינה נחשבת כעומדת ליבום שנדחית, ואינה דוחה הצרות עמה.

אחותה שהיא יבמתה או חולצתה או מתייבמת

כבר נתבאר בדף י"ט, שכשהיו שלושה אחים, שנים מהם נשואים שתי אחיות, [או שתי נשים הקרובות קרבה אחרת, שהנשוי אחת נאסר בחברתה, כגון אשה ובתה], אם מתו הנשואים את האחיות, ונפלו שתי האחיות לפני האח השלישי, מאחר שכל אחת היא אחות זקוקתו, שתייהן חולצות ולא מתייבמות.

ומבואר במשנתנו, שאם היתה אחת מהן אסורה ליבם איסור ערוה כגון שהיתה אחת מהן חמותו, מאחר שזו האסורה לו איסור ערוה אינה זקוקה לו, אחותה אינה אחות זקוקה, ומותרת להתייבם לו.

איסור שניות מדברי חכמים

כבר נתבאר, שמי שמת אחיו בלא בנים, והניח אשה שהיא ערוה ליבם, הרי זו פטורה מהיבום והחליצה. אמנם כן הדין כשיבומה אסורה ליבם מהתורה, אבל כשהיא אסורה לו מדברי חכמים, כגון שניות לעריות, שהוסיפו חכמים לאוסרן מלבד האסורות בתורה [כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך], מאחר שמהתורה הן מותרות ליבם אינן נפטרות ממנו בלא כלום, ולכן הן חולצות, אבל לא מתייבמות מחמת האיסור שאסרו אותן חכמים.

לדעת משנתנו – איסור שניות מדברי חכמים נקרא איסור מצווה, וביאר אביי הטעם, כי מצווה לשמוע דברי חכמים.

ולדעת רבי יהודה בברייתא – איסור שניות מדברי חכמים נקרא איסור קדושה. וביאר אביי הטעם כי כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש. אולם רבא הקשה על דבריו, שכן חובה לקיים דברי חכמים, ואם אינו עושה כן נקרא רשע, ואינו נעשה קדוש בקיימו חובתו. ולדברי רבא, הטעם לכך שאיסור שניות נקרא איסור קדושה, כי הם דברים שהוסיפו חכמים לאסור את המותר מהתורה, להיות לו לגדר, והאוסר עצמו אף במותר לו, נקרא קדוש.

² והא דלא קאמר לאיתויי צרת סוטה וצרת מחזיר גרושה, משום דאילונית דמאי טפי לעריות, שמותרות למת ואסורות לייבם. [תוס'].
³ מתוך פירוש רש"י משמע, שהסיבה לכך, כי אין פטורה מיבום אלא זו האסורה איסור לא תעשה שיש בו כרת, כאחות אשה, שבה למדנו שהיא פטורה מהיבום. אמנם לפי מסקנת הגמרא בדף ח' ערוה פטורה בלא פסוק, כי אין עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת. ואם כן זו שהיא לא תעשה גרידה אינה פטורה.

אינה אסורה לכהן גדול אלא באיסור לא תעשה, "אלמנה ... לא יקח". ומכל מקום ממשנתנו מבואר, שגם אלמנה מן האירוסין חולצת ולא מתייבמת לכהן גדול.

ולהלן יתבאר בעזה"י, מדוע אלמנה מן האירוסין לא תתייבם לכהן גדול, הלא לכאורה יש לעשה של יבום לדחות לא תעשה של אלמנה לכהן גדול^א.

א. "ועלתה יבמתו השערה".

אם אין היבם חפץ לייבם, היבמה צריכה חליצה, שנאמר, "וְאִם לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשְּׁעָרָה" (דברים כ"ה ז). ומתוך כך שנאמר, "וְאִם לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת יְבִמְתּוֹ", משמע שדווקא במקום שיש יבום ואינו רוצה, אז היא צריכה חליצה, אבל כשאינו יכול לייבם גם אם ירצה, כגון כשהיבמה אסורה לו, אינה זקוקה לחליצה. אלא שללמד זאת, די היה לכתוב "וְאִם לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָה הַשְּׁעָרָה", ומתוך כך שנכתב "וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ" [בבמתו] הַשְּׁעָרָה", בא הכתוב לרבות יבמה אחת שהיא עולה לחליצה אף על פי שאינה מתייבמת, ומסתבר שלא בא הכתוב לרבות את האסורה לייבם באיסור שיש בו כרת, שאין קידושין תופסים בו כלל, אלא את האסורה לייבם באיסור לא תעשה בלבד, שקידושין תופסים בה^ב. ולמדנו מכאן, שזו האסורה לייבם באיסור לא תעשה בלבד, אינה מתייבמת, אבל זקוקה לחליצה, ובכלל זה אלמנה מן האירוסין לכהן גדול. [אלו דברי רב גידל אמר רב].

והנה לפי התירוץ הזה, אף שבדרך כלל, אם הניח המת מספר נשים, די בייבום או חליצה של אחת מהן לפטור את כולן, כשבין הנשים הללו היתה אשה אחת שהיא אסורה לייבם באיסור לא תעשה בלבד, מאחר שאינה עומדת לייבום, אם ייבם אותה לא עשה כלום, ולא נפטרו צרותיה, ורק חליצה שלה מועילה לפטור צרותיה.

ולפי זה, מה ששנינו בברייתא, איסור מצוה ואיסור קדושה, בא עליה או חלץ לה נפטרה צרתה, אין הכוונה לכך שביאה או חליצה מועילים לזו ולזו, אלא ביאה [וכל שכן חליצה] מועילה לפטור צרות של איסור מצווה [מדברנן, הן שניות האסורות מדברי סופרים], כי מהתורה היא זקוקה ליבום. וחליצה [בלבד] מועילה לפטור צרות איסור קדושה, שהיא עומדת לחליצה בלבד ולא ליבום. [כן תירץ רבא ברייתא זו שהקשה ממנה, והוא מותיב לה, והוא מפרק לה].

^א הקשה ריב"א, בפרק שני דסנהדרין, דכיון דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה ... היאך תתיבם, דבביאה ראשונה ליכא הקמת שם, וביאה שניה אסירא ליה כדאמר לקמן ... ואומר ר"י, דלא קשה מידי, דלא בעינן שתהא ראויה להקמת שם, אלא שהיבמה והיבם יהו ראויין להקמת שם, ולא ממעטינן אלא אילונית וסריס שאינן ראויין לילד לעולם, אבל ביאה שאין יכולה להתעבר בה לא ממעטי, כיון שהאשה או היבם ראויין לבסוף להוליד, דאם לא כן, תיקשה היאך קטנה מתייבמת לרבנן, וגם לרבי מאיר היתה מתייבמת אי לאו חששא דשמא תמצא אילונית, ובפרק בית שמאי תנן, קטן הבא על הגדולה תגדלו. ובפרק הבא על יבמתו נמי מרבינן דנקיטת בביאה שלא כדרכה והערה אף על פי שאין מתעברת בה. [תוס'].
^ב ותימה, מנלן לאוקמי קרא בחיביי לאוין, נוקי קרא בחיביי עשה גרידא, דאף על גב דאין מייבמין מכל מקום עולים לחליצה כיון דתפסי בהו קידושין, אבל חיביי לאוין נימא דאתי עשה ודחי לא תעשה, ויעלו גם לייבום. ויש לומר דמשמע ליה השתא לדרוש מקרא דיבמתו לאסור יבום ולהצריך חליצה. אבל קשה אם כן היכי הוה בעי לאוקמי קרא בחיביי כריתות, והא ליכא למימר דהכי פריז, ואימא חיביי כריתות נמי ליבעי חליצה מהאי קרא, דהא קאמר בתר הכי ומה ראתי דמשמע ואימא איפכא. [תוס].

אבל רבא הקשה מברייתא המובאת להלן, בה מבואר, שסריס שבעל את יבמתו, קנאה, אף על פי שאסורה לו באיסור לא תעשה, ואם כן, גם במקום איסור לא תעשה, היבום קונה, ובכלל זה אלמנה מן האירוסין לכהן גדול, וזה שלא כדברי רב גידל, שאמר, שבמקום איסור לא תעשה, מדין תורה יש כאן חליצה ולא יבום.

ב. גם אלמנה מן האירוסין יש בה עשה ולא תעשה.

לדברי רבא, אשה שיש בה לייבם איסור לא תעשה בלבד, עומדת היא לייבום, כי עשה של יבום דוחה איסור לא תעשה, ולכן סריס שבעל את יבמתו קנאה. והסיבה לכך שאלמנה מן האירוסין אינה מתייבמת לכהן גדול, כי באמת, אף על פי שהיא בתולה, מלבד איסור לא תעשה של "אלמנה ... לא יקח", יש בה גם איסור עשה, שכן כל מצוות כהנים נאמר בהם עשה "קדשים יהיו לאלקיהם" ולא יחללו שם אלהיהם כי את אשרי ה' להם אלקיהם הם מקריבם והיו קדש" (ויקרא כ"א ו), ואם כן, האלמנה, אפילו היא בתולה, ואין בה לכהן גדול איסור עשה "והוא אשה בבתוליה יקח", אסורה לכהן גדול בעשה ולא תעשה, ולכן אין מצוות עשה של יבום דוחה אותם.

וכמו כן, הטעם לכך שממזרת ונתינה אינן מתייבמות לישראל, כי מלבד איסור לא תעשה, "לא יבא ממזר בקהל ה'" (דברים כ"ג ג), יש בהן גם איסור עשה "כי אני ה' אלקיכם והתקדשתם" והיישם קדשים כי קדוש אני ולא תטמאו את נפשתיכם בכל השך הרמש על הארץ" (ויקרא י"א מ"ד). ולכן אין מצוות עשה של יבום דוחה זאת^א.

אולם דחו את הדברים הללו, כי אם מצוות עשה "והתקדשתם", מצטרפת למצוות לא תעשה, "לא יבא ממזר בקהל ה'", שלא תהא נדחית מפני מצוות עשה של יבום, הוא הדין לכל מצוות לא תעשה שבתורה [כגון לא תעשה של סריס], לא יהיו נדחות מפני מצוות עשה, כי מצוות "והתקדשתם", תצטרף למצוות לא תעשה.

ג. אלמנה מן האירוסין משום אלמנה מן הנשואין.

שוב אמר רבא, שאמנם מדין תורה, אלמנה מהאירוסין, מאחר שהיא בתולה, ואינה אסורה לכהן גדול אלא באיסור לא תעשה בלבד, מצוות עשה של יבום דוחה אותה, ולכן מדין תורה, אלמנה מן האירוסין מתייבמת לכהן גדול.

וחכמים הם שגזרו שלא תתייבם, כי חששו, שאם תתייבם האלמנה מן האירוסין, יטעו ויבואו לייבם גם אלמנה מן הנשואין, שאינה מתייבמת מהתורה. [=גזירה אלמנה מן האירוסין אטו אלמנה מן הנשואין].

וכמו כן, מדין תורה, ממזרת ונתינה שאין בהם אלא איסור לא תעשה בלבד, מצוות עשה של יבום דוחה אותה, ולכן מדין תורה הן מתייבמות לישראל.

אבל חכמים חששו, שאם ייבמו ממזרת ונתינה במקום מצוות יבום, יטעו ויבואו לכונסן גם שלא במקום מצווה, ולכן אסרו גם את הייבום. [=גזירה במקום מצוה אטו שלא במקום מצוה].

והקשו על הדברים הללו, שכן אם במקום שהתירה תורה יבום, אסרוהו

^א אף על גב דהאי עשה נמי הוי במצות יבום, ואיכא תרי עשה, מכל מקום אין תרי עשה דוחה לא תעשה ועשה. [תוס].

מתייבמת.

והסיבה לכך כי ריש לקיש לימד, שאין מצוות עשה דוחה איסור לא תעשה אלא במקום שאין אפשרות אחרת, אבל אם אפשר לקיים את המצווה באופן אחר, בלא לעבור על האיסור, אין המצווה דוחה את האיסור, ומאחר שניתן לקיים את המצווה על ידי חליצה, בלא לעבור על איסור אלמנה לכהן גדול, מעיקר הדין יש לחלוץ ולא לייבם. ולהלן יתבאר בעזה"י, שדחו סברא זו של רבא שמאחר שניתן לחלוץ אין היבום דוחה לא תעשה, [אבל סברת ריש לקיש לא נדחת].

פצוע דכא וכרות שפכה סריס אדם במצוות יבום

אמרה תורה, "לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל ה'" (דברים כ"ג ב'), כלומר לא ישא ישראלית, וסריס אדם, כלומר שנותרס בידי אדם, ולא מחמת חולי נותרס מאיליו¹, גם כן בכלל הכתוב הזה, ואסור לישא ישראלית.

ואם היו אסורים אלו נשואים נשים, ומתו בלא בנים, והיו להם אחים, נשות האסורים הללו זקוקות לאחים לייבום או חליצה, כשאר אלמנות שמתו בעליהן בלא בנים.

וכמו כן אם היו אחיהם של אלו נשואים נשים, ומתו האחים בלא בנים, ונפלו הנשים לייבום לפני האסורים הללו, הנשים הללו זקוקות לאחים האסורים כשאר נשים. ואמנם, לכתחילה יש להן לחלוץ ולא להתייבם, כי היבמים הללו אסורים לבוא בקהל, אבל אם עברו האסורים הללו, ובעלו את היבמות, נקנו להם היבמות להיות להם נשים גמורות, כשאר יבמות שמתייבמות, ומאחר שהן אסורות לבעליהן, יצאו מהם בגט.

הזקן במצוות יבום

זקן שמת אחיו בלא בנים, והניח אשה, אותה אשה זקוקה לו לייבום או חליצה, ואף שאין ראוי לו לייבם לכתחילה, אם ייבם, קנאה קנין גמור כשאר מייבמים, אף על פי שכבר זקן, ואינו ראוי להוליד.

ביאת כהן גדול באלמנה מן האירוסין

נתבאר לעיל [באות ד'] שמתחילה אמר רבא, שמדין תורה מצוות יבום דוחה איסור לא תעשה שיש באלמנה מן האירוסין לכהן גדול, ולפיכך, אף שאמרו חכמים שלא תתייבם, אם עבר הכהן ובא עליה, נתקיימה מצוות יבום של תורה, והותרו כל שאר נשות המת להינשא למי שירצו.

עוד נתבאר לעיל [באות ה'] שלאחר מכן חזר בו רבא ואמר, שמדין תורה מצוות יבום אינה דוחה איסור לא תעשה שיש באלמנה מן האירוסין לכהן גדול, כי יכול לקיים המצווה בחליצה, וכל שיכול לקיים המצווה בלא לעבור על האיסור, אין המצוות דוחה את האיסור. ולפיכך, אף אם עבר הכהן ובא עליה, לא נתקיימה מצוות יבום של תורה, ולא הותרו כל שאר נשות המת להינשא למי שירצו.

ואמרו, שבסברות אלו נחלקו גם רבי יוחנן ורבי אלעזר.

ומהברייתא בענין סריס מבואר כפי הסברא הראשונה, שכן שנינו בה, שאם

חכמים שמא יבואו להתיר גם שלא במקום מצווה, אם כן לא ייבם אדם את אשת אחיו מאביו, שמא יבואו להתיר את אשת האח מהאם. ותיצו, שלטעות זו לא חששו, כי הכל יודעים שמצוות יבום תלויה באחים מן האב, שהם נוחלים זה את זה.

וחזרו והקשו, לא ייבם אדם את אשת אחיו שמת בלא בנים, שמא יבואו להתיר את אשת האח שיש לו בנים. ותיצו, שגם לטעות זו לא חששו, כי הכל יודעים שמצוות יבום תלויה במיתה בלא בנים.

וחזרו והקשו, לא ייבם אדם את אשת אחיו שמת בלא בנים, שמא יבואו להתיר את אשת האח שלא היה עמו בעולם. ותיצו, שגם לטעות זו לא חששו, כי הכל יודעים שמצוות יבום תלויה בישיבת האחים בעולם יחד.

וחזרו והקשו, לא ייבם אדם שום אשת אחיו שמת בלא בנים, שמא יבואו להתיר אותה גם כשהיא איילונית². ותיצו, שלדבר זה לא חששו כי אין הדבר שכיח.

וחזרו והקשו, אם לא חששו לדבר שאינו שכיח, למה אסרו לייבם ממזרת ונתינה שמא יטעו להתירן שלא במקום מצווה, הלא ממזרת ונתינה גם כן אינן שכיחות.

ד. ביאה ראשונה משום ביאה שניה.

שוב אמר רבא, שאמנם מדין תורה, אלמנה מהאירוסין, מאחר שהיא בתולה, ואינה אסורה לכהן גדול אלא באיסור לא תעשה בלבד, מצוות עשה של יבום דוחה אותה, ולכן מדין תורה, אלמנה מן האירוסין מתייבמת לכהן גדול.

אלא שמצוות עשה מתקיימת בביאה ראשונה בלבד, אבל ביאה שניה ואילך אין בה מצוות יבום, והן אסורות, משום איסור לא תעשה של אלמנה לכהן גדול.

ומאחר שביאה שניה ואילך אסורות, אסרו חכמים גם את הביאה הראשונה, כדי שלא יטעו להתיר ביאה שניה ואילך [=גזרה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה].

וכן שנינו בברייתא, אם בעלו, קנו בביאה ראשונה, ואסור לקיימן בביאה שניה.

ה. במקום שאפשר לקיים שניהם עשה אינו דוחה לאו.

שוב אמר רבא, שמדין תורה, אלמנה מהאירוסין, אף על פי שהיא בתולה, ואינה אסורה לכהן גדול אלא באיסור לא תעשה בלבד, מצוות עשה של יבום אינה דוחה אותה, ומדין תורה, אלמנה מן האירוסין לכהן גדול חולצת ולא

¹ כל הני פירכי לא פריך שיעקרו חכמים לגמרי מצות ייבום, והכי פירושו, אשת אחיו מאביו לא תתייבם, כשאינו אחיו אלא מאביו לא תתייבם, עד דמיחדי באבא ובאמא, גזירה משום אשת אחיו מאמו. אשה שאין לה בנים לא תתייבם, פירוש שאין לה עכשיו אבל היו לה בחיי הבעל ומתו, גזירה משום אשה שיש לה בנים. אשת אחיו שהיה בעולמו, כגון שבא ממדינת הים, והיה מוחזק לך דלית ליה אחים, דדמי כמי שלא היה בעולמו. כל הנשים לא יתייבמו, פירוש אשה שלא היה לה בנים מעולם, לא מזה ולא מאחר, דדמיה לאילונית. [תוס'].

² לאו דוקא נקט ביאה שניה, דהא אפילו גמר ביאה ראשונה אסור, דיבמה נקנית בהעראה, והוי מצי למימר גזירה אטו גמר ביאה. ואין להתיר ביאה שניה מטעם דנעשית אשתו לכל דבר, דאינה נעשית כאשתו אלא היכא דשרי ליה בלא דחיה, אבל חייבי לאוין אפילו ביאה ראשונה לא שריא אלא משום דאתי עשה ודחי לא תעשה, וביאה שניה דלית בה עשה לא דחיה. [תוס].

³ פירוש סריס אדם, לאפוקי בידי שמים, שלא היה להם שעת הכושר. [תוס].

משמרו מבחוץ, כולו משתמר, משמרו מבפנים, שלפניו משתמר, שלאחריו אינו משתמר.

ודברי רב אשי אלו הם בדוּתא כלומר אינם מתאימים שהרי במשל שלו גם אם הוא בפנים מועיל לשמור לכל הפחות מה שלפניו אבל שניות אם לא היו גוזרים עליהן גם מערווה עצמה לא היו משתמרים.

ד. "וּשְׁמֵרְתֶם אֶת מִשְׁמֵרְתֵי".

לדברי רב כהנא, הכתוב המלמד על כך שיש לחכמים לגזור שניות לעריות, הוא הכתוב, "וּשְׁמֵרְתֶם אֶת מִשְׁמֵרְתֵי לְבַלְתֵי עֲשׂוֹת מִחֻקֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נֶעְשׂוּ לְפִינֵיכֶם וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (ויקרא י"ח ל), המלמד שיש לעשות משמרת למשמרת.

ואבבי הקשה לרב יוסף, אם הדבר למד מהכתוב הזה, אם כן איסור שניות הוא מהתורה. והשיב לו רב יוסף, שאמנם כן הוא, אבל הוא נקרא דברי חכמים, כי החכמים הם שפירשו הדבר. ולא נתקבלו דברי רב יוסף אלו, שהרי כל דברי התורה פירושם חכמים, ונקראים דברי תורה ולא דברי חכמים. ומסקנת הגמרא, שאיסור שניות לעריות חכמים תקנוהו מעצמם, ולא מחמת הכתוב הזה, אלא שהסמיכו דבריהם על הכתוב אסמכתא בעלמא.

קשה עונשין של מדות יותר מעונשין של עריות

אמר רבי לוי, קשה עונשם של מידות יותר מעונשם של עריות, כלומר המשקל במידות ובמשקלות, עונשו חמור מהחוטא בעריות, שכן בעוון עריות נאמר רק "התועבת האל", ובעוון מידות נאמר, "כי תועבת ה' אלקיך כל עשה אלה כל עשה עול" (דברים כ"ה ט"ז).

ולא נחלק רבי לוי על רבא, שאמר, "האל" לשון דבר קשה הוא, כי גם רבי לוי מודה בזה, אלא שלשון "אלה" יותר קשה מלשון "האל".

ואמנם גם בעריות נאמר לשון "האלה", "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העשית מקרב עמם" (ויקרא י"ח כ"ט), אלא שהכתוב הזה לא בא ללמד על כך שהעריות דבר קשה, שהוא מיעוט, לומר, שדווקא עוון עריות עונשו כרת, אבל עוון מידות אין עונשו כרת.

ואף שבדבר זה עונש עריות חמור, שהוא כרת, בדבר אחר עונש מידות חמור, והוא, שהחוטא בעריות, כל זמן שלא הוליד ממזר, בידו לפרוש מהערווה, ולעשות תשובה, אבל החוטא במידות, גזל את הרבים, ואינו יודע למי יחזיר, ונמצא שאין לו תשובה גמורה.⁷

שניות לעריות מדברי סופרים

להלן נכתוב בעזה"י את איסורי ערווה האמורים בתורה, ואת השניות שגזרו חכמים מחמת עריות של תורה הללו, הנזכרות בברייתא. [ובהמשך ימנו שניות נוספות שלימדו רבי חייה ואחרים].

א. איסורי שניות לאמו

אמו אסורה עליו מהתורה, שנאמר, "עֲרֹת אֲבִידָךְ וְעֲרֹת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה אִמְךָ הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרֹתָהּ" (ויקרא י"ח ז).

⁷ ואף על גב דקיימא לן, יתקן בהם צרכי רבים, לאו תשובה מעלייתא הוא. [רש"י]

עבר הסריס, ובעל את היבמה, אף על פי שיש בדבר איסור לא תעשה, קנה, הרי שמצוות עשה של יבום דוחה מצוות לא תעשה, גם כשניתן לעשות חליצה במקום יבום.⁸

דף כ"א

ומכל מקום אין מכאן דחיה לדברי ריש לקיש, שאמר, שבמקום שניתן לקיים את המצווה בלא לעבור על האיסור, אין המצווה דוחה את האיסור, כי אפשר שחליצה אינה נחשבת קיום מצוות יבום, ומצוות יבום אי אפשר לקיים בלא לעבור על האיסור, ולכן מצוות יבום דוחה איסור לא תעשה.

רמז לשניות מן התורה מנין

כבר נתבאר בדף כ', שמלבד הקרובות שאמרה תורה שהן ערווה לאדם, ואסורות לו, הוסיפו חכמים לאסור קרובות נוספות. ונשים אלו, שהן אסורות מדברי חכמים, קרויות שניות לעריות. והן מנויות בהמשך הסוגיה. ואמרו חכמים, שיש רמז מהתורה לענין הזה שיש שניות לעריות, וכל חכם נתן רמז אחר.

א. "כי את כל התועבת האל עשו אנשי הארץ".

אמר רבא, רמז לשניות מן התורה מנין? שנאמר בענין העריות, "כי את כל התועבת האל עשו אנשי הארץ אשר לפניכם ותטמאו הארץ" (ויקרא י"ח כ"ז), "האל" לשון דבר קשה הוא, כמו שנאמר, "ויפח מזרע המלוכה ויכרת אתו פְּרִיֹת ויבא אתו באֵלֶה וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקַח" (יחזקאל י"ז א), ואם כן, "התועבת האל" הן התועבות הקשות, ומתוך כך שקרא הכתוב לתועבות הללו קשות, משמע שיש תועבות אחרות, קלות, והן שניות לעריות.

ב. "ואזן וחקר תקן משלים הרבה".

לדברי רב יהודה, הכתוב המלמד על שניות לעריות, הוא הכתוב, האמור בשלמה שתיקן זאת,⁹ "ויתר שהיה קהלת חכם עוד למד דעת את העם ואזן וחקר תקן משלים הרבה" (קהלת י"ב ט).

ואמר עולא אמר רבי אלעזר, קודם שבא שלמה, היתה תורה דומה לכפיפה [=קופה, סל גדול] שאין לה אזנים [=ידיות. וקשה להרימה], עד שבא שלמה ועשה לה אזנים.¹⁰ וכך על ידי שניות מתרחקים מהעריות.

ג. "פרעהו אל תעבר בו שטה מעליו ועבור".

לדברי רבי אושעיא, הכתוב המלמד על כך שיש לחכמים לגזור שניות לעריות, הוא הכתוב, "פרעהו [=הגדילהו לאיסור והוסף עליו, ועל ידי זה] אל תעבר בו שטה מעליו ועבור" (משלי ד' ט"ו).

אמר רב אשי, משל של רבי אושעיא, למה הדבר דומה, לאדם משמר פרדס,

⁸ תימה, דרבא גופיה מוטיב מהך ברייתא, והשתא איתותב מינה. [תוס'].

⁹ והא דאמר פרק שני דעירובין, בשעה שתיקן שלמה נטילת ידים ועירובין יצאת בת קול ואמרה ... ולא חשיב שניות, שמא אחר בת קול תקנה. [תוס'].

¹⁰ כדאמר בעירובין, לימד דעת את העם, דאגמרה בסימני טעמא, ואסברה בדדמי, גמר מילתא ממילתא, והזהיר על דברי סופרים, כדכתיב "ויותר מהמה בני הזהר", הזהר בדברי סופרים יותר מדברי תורה, וגזר על השניות. [רש"י].

ב. אשת חורגו.

כלתו, כלומר אשת בנו שלו, אסורה [מהתורה], אבל כלת אשתו, כלומר אשת בן אשתו הנקרא חורגו, מותרת לו, ולא גזרו עליה.

ג. צרת האם [=חורגו מותר באשתו].

חורגו מותר באשתו, כלומר יעקב נשוי שתי נשים, לאה ורחל, וללאה בן מנישואין קודמים ושמו ראובן, ראובן זה שהוא חורגו של יעקב, מותר ברחל אשת יעקב, שהיא צרת אמו.

ד. בת בעל אמו [=חורגו מותר בבתו].

חורגו מותר בבתו, כלומר יעקב נשוי שתי נשים, לאה ורחל, לרחל בת מיעקב ושמה דינה, וללאה בן מנישואין קודמים ושמו ראובן, ראובן זה שהוא חורגו של יעקב, מותר בדינה שהיא בת יעקב.

נשים מותרות שבנותיהן אסורות

א. אשת חורגו.

אשת חורגו, כלומר אשת בן אשתו אומרת לו, אני מותרת לך, כמבואר לעיל [באותו בי שלא גזרו עליה], ובתי אסורה לך מהתורה, שבתי היא בת בן אשתך, ונאמר, "עֲרֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תִגְלֶה אֶת בִּתְּךָ וְאֶת בִּתְּךָ לֹא תִקַּח לְגִלּוֹת עֲרֹתָהּ" [ויקרא י"ח י"ז].

ב. אשת חמיו.

אשת חמיו אומרת לו, אני מותרת לך, כמבואר לעיל [באותו בי שלא גזרו עליה], ובתי אסורה לך מהתורה, שבתי הנולדת לי מחמיד, היא אחות אשתך, ונאמר, "וְאִשָּׁה אֶל אַחֲתָהּ לֹא תִקַּח לְגִלּוֹת עֲרֹתָהּ עֲלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ" [ויקרא י"ח י"ח].

אמנם דבר זה אינו נכון תמיד, כי אחות אשה אינה אסורה אלא בחיי האשה, ולא אחר מותה.

וכתבו התוס', שאין זה ברור אם ניתן לומר כן באם אשת חמיו, שהיא מותרת ובתה אסורה, כי ספק הוא בגמרא.¹

הפסק באיסור שניות

חלק מהשניות לעריות אין להן הפסק, ואסורות דור אחר דור. כגון כשאסרו אמו, אסרו גם אמו ואם אמו, וכן למעלה דור אחר דור.
וכמו כן כשאסרו אבי אביו, אסרו גם אבי אביו, ואם אבי אביו, וכן למעלה דור אחר דור. וכמו כן כשאסרו אשת אביו, אסרו גם אשת אביו אביו, וכן למעלה דור אחר דור. וכמו כן כשאסרו כלת בנו, אסרו גם כלת בן בנו וכלת בן בנו, וכן למטה דור אחר דור. והטעם לכך שכל אלו אסורות דור אחר דור, כי דור אחד יש בהן, שהן אסורות מהתורה, שכן אמו אסורה מהתורה², וכן אשת האב אסורה מהתורה, וכן כלתו אסורה מהתורה, ומאחר שבאחד הדורות יש איסור תורה, אסרו את כל הדורות.

¹ אם שניות דרבי חייא יש להן הפסק או לא. [תוס'].

² ואם אביו נמי, אף על גב דלא שייכא בדורה ערוה דאורייתא, אין לה הפסק, ואסורה אף אם אביו אביו, דמיחלפא באם אמו. [רש"י].

(א) וכדי שלא יפגע באמו, גזרו חכמים גם על אמו אמו¹. (ב) ומשום אם אמו גזרו גם על אמו אביו² הדומה לאם אמו ששתייהן קרויות אימא רבתא [=סבתא].

ב. איסורי שניות לאשת האב.

אשת האב אסורה עליו מהתורה, שנאמר, "עֲרֹת אָבִיךָ ... לֹא תִגְלֶה" [ויקרא י"ח יז].

(ג) וכדי שלא יפגע באשת האב, גזרו חכמים גם על אשת אבי האב³. (ד) ומשום אשת אבי האב גזרו גם על אשת אבי אמו⁴, הדומה לאשת אבי האב ששתייהן קרויות אשת אבא רבא [=אשת הסב].

ג. איסורי שניות לאשת אחי האב.

אשת אחי האב אסורה עליו מהתורה, שנאמר, "עֲרֹת אָחִי אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה אֶל אִשְׁתּוֹ לֹא תִקַּח דִּדְתָךְ הוּא" [ויקרא י"ח י"ד], ובפרק הבא על יבמתו יתבאר בעזה"י שהכוונה לאשת אחי האב מן האב.

(ה) וכדי שלא יפגע באשת אחי האב מהאב, גזרו חכמים גם על אשת אחי האב מן האם⁵. (ו) ומשום אשת אחי האב מן האם גזרו על אשת אחי האם מן האב⁶. [ששתייהן קרויות אשת הדוד]. ובהמשך יתבאר מה דין אשת אחי האם מן האם.

ד. איסורי שניות לכלתו.

כלתו כלומר אשת בנו, אסורה עליו מהתורה, שנאמר, "עֲרֹת כִּלְתֶךָ לֹא תִגְלֶה אִשְׁתְּךָ בְּנֶדְךָ הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרֹתָהּ" [ויקרא י"ח ט"ו].

(ז) וכדי שלא יפגע בכלתו, גזרו חכמים גם על כלת בנו⁷. (ח) ומשום כלת בנו גזרו גם על כלת בתו⁸. [ששתייהן קרויות אשת הנכד].

נשים שלא אסרו חכמים

א. אשת חמיו.

אשת אביו אסורה לו [מהתורה], אבל אשת אביו אשתו, כלומר אשת חמיו מותרת לו, ולא גזרו עליה⁹.

¹ ולהלן יתבאר בעזה"י שאין לה הפסק, ואסורה גם אם אמו אמו, ואם אמו אמו, וכן לעולם.

² ולהלן יתבאר בעזה"י שאין לה הפסק, ואסורה גם אם אבי אביו, ואם אבי אביו, וכן לעולם.

³ ולהלן יתבאר בעזה"י שאין לה הפסק, ואסורה גם אשת אבי אביו, ואשת אבי אביו, וכן לעולם.

⁴ ולהלן יתבאר בעזה"י שלדעת רב אין לה הפסק, ואסורה גם אשת אבי אביו, ואשת אבי אביו אביו, וכן לעולם. וזעירי חולק ואומר שיש לה הפסק, ורק אשת אביו אמו אסורה.

⁵ ולהלן יתבאר בעזה"י שלדעת רב יש לה הפסק, ורק היא אסורה אבל אשת אחי אביו האב מותרת.

⁶ ולהלן יתבאר בעזה"י שלדעת רב יש לה הפסק, ורק היא אסורה אבל אשת אחי אמו מותרת.

⁷ ולהלן יתבאר בעזה"י שאין לה הפסק, ואסורה גם כלת בן בנו וכלת בן בנו, וכן לעולם.

⁸ ולהלן יתבאר בעזה"י שיש לה הפסק, ורק היא אסורה אבל כלת בתו או בנתו מותרת.

⁹ ירושלמי, אשת חמיו אסורה משום מראית העין, ואם תאמר תורה היא לאסורה, הא דוד נשא רצפה בת איה [אשת שאול חמיו]. וקאמר נמי, שני חורגין שגדלו בבית, אסורה מפני מראית העין, רבי חנינא אומר יסובן באתרא דלא חכימי להו, ומעשה בפרובינציא, באחד שהיה טבח טבח ויינו מווג לישא אשת חמיו, ואפסדיה רבינו תם לסעודתיה. ואף על גב דשמעתין שרי להו אשת חמיו וחורגו, שמא אחר כך אסרו. ומיהו בסוף משוח מלחמה מוכיח סוגיא דלא חיישין למראית העין, גבי חורגה הגדילה בין האחין. [תוס'].

ובזמן אביו ורבה היה אדם ששמו בר צירתאי, שהיו לו כלת בן וכלת בת, ושתייהן היו נשות נכדיו, ועלולים להחליף ביניהן, לומר, אם זו מותרת לו, גם זו מותרת לו.

ובימי רב פפא היה לרב פפא בר אבא כלת הבן וכלת הבת.

ובימי רב אשי היה למרי בר איסק כלת הבן וכלת הבת.²

אשת אחי האם מן האם

כבר נתבאר, שאשת אחי האב מן האב אסורה לו מהתורה, שנאמר, "עַרְוַת אָחִי אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה אֶל אִשְׁתּוֹ אֵל תִּקְרָב דְּדִתְךָ הוּא" (ויקרא י"ח י"ד), והכוונה לאשת אחי האב מן האב.

וכמו כן נתבאר, שכדי שלא יפגע באשת אחי האב מהאב, גזרו חכמים על אשת אחי האב מן האם. ואף על אשת אחי האם מן האב. [ששתייהן קרויות אשת הדוד].

ונסתפקו **חכמים**, האם דווקא על שתי אלו גזרו, שיש בקורבתן צד אב, זו אשת אחי האב, וזו אשת אח האם מהאב, ובזה הן דומות לאיסור תורה, שהוא אשת אחי האב מהאב, אבל אשת אחי האם מן האם לא נאסרה, או שגם עליה גזרו, שלא להחליף ביניהן, שכולן נקראות אשת הדוד, [שכן הוא בכל גזרות אלו, כל שיש בהן דמיון בשם, גזרו עליהן, ולא אמרו, אין גוזרים גזרה לגזרה].

וכשבא **רב יהודה בר שילא**, פשט ספק זה מדברי בני מערבא שאמרו, **כל שבנקבה ערוה**, כלומר, שאם היה זה נקיבה, היה ערווה, עתה שהוא זכר, גזרו על אשתו משום שניה.

ואמרו, שבאמת אין הכוונה שכל מקום שאם הזכר היה נקבה היה ערווה, עכשיו שהוא זכר אשתו שניה, שהרי יש הרבה שאינם כן. (א) חמותו ערווה, ואשת חמיו מותרת. (ב) בת חמותו ערווה [שהיא אחות אשתו], ואשת בן חמותו מותרת. (ג) בת חמיו ערוה [שהיא אחות אשתו], אשת בן חמיו מותרת. (ד) חורגתו ערוה [שהיא בת אשתו], אשת חורגו מותרת. (ה) בת חורגתו ערוה³ [שהיא [שהיא בת אשתו], אשת בן חורגו מותרת.

ודברי בני מערבא באו ללמד על אשת אחי האם מן האם שהיא שניה, שכן אחות האם היא ערווה אפילו היא אחותה מהאם, ומעתה אחי האם אף מהאם, מאחר שאם היה נקבה היה ערווה, עכשיו שהוא זכר, אשתו שניה.

וסיבת החילוק הזה, להעמיד את דברי בני מערבא על אשת אחי האם מן האם, ולא על שאר המנויים לעיל, כי אשת אחי האם מן האם קרובה לו יותר, שעל ידי נישואיה לבד נתקרבה לו, אבל כל המנויים לעיל, לא נתקרבו לו הנשים אלא על ידי שני נישואין.⁴

¹ כדלקמן, דטעם גמור הוא, ולא סימנא בעלמא ... ואומר ר"י, דתנא דברייתא לית ליה ההוא טעמא, אבל בדורות האחרונים גזרו ... [תוס'].
² וצריך לומר דתרי מרי בר איסק הוו, אחד בימי רב אשי, כדמשמע הכא ... ואחד היה בימי רב חסדא ... ורב חסדא נפטר בימי רבא ... וביום שמת רבא נולד רב אשי, כדאייתא בפרק עשרה יוחסין. [תוס']. ולכאורה מנין להם שאין זה אותו מרי בר איסק, והאריך ימים עד ימי רב אשי, ואז היו לו כלת הבן וכלת הבת.

³ י"ג בת חורגו מותרת [שהיא בת בן אשתו].

⁴ כגון אשת חמיו, בקידושין שקדש את אשתו נתקרב חמיו אצלו, ועדיין אשת חמיו רחוקה לזה,

אבל שניות שאין בהן שום דור שיש בו איסור תורה, לא נאסר אלא דור אחד ולא כל הדורות.

ורב קיבל מרבתי, שארבע נשים שהן שניות לעריות, שאין בהן בשום דור איסור תורה, יש להן הפסק, והן לבדן אסורות, ולא דור אחר דור, וידע רב שלוש מאותן ארבע.

א. אשת אחי האם מן האב, היא לבדה שניה, אבל אשת אחי אם אמו מותרת. שבשום דור אין איסור תורה באשת אחי האם, ולכן כשאסרו, אותה לבדה אסרו, ולא דורות נוספים.

ב. אשת אחי האב מן האם, היא לבדה שניה, אבל אשת אחי אבי אביו מן האם מותרת. שבשום דור אין איסור תורה באשת אחי האב מן האם, ולכן כשאסרו, אותה לבדה אסרו, ולא דורות נוספים.

ג. כלת בתו, היא לבדה שניה, אבל כלת בתו מותרת. שבשום דור אין איסור תורה של כלה בבתו, ולכן אף שאסרו כלת בתו משום כלת בנו, את כלת בתו לבדה אסרו ולא דורות נוספים.

ד. וזעירי מוסיף על דברי רב, ואומר, שגם **אשת אבי אמו**, היא לבדה אסורה, אבל אשת אבי אבי אמו מותרת. והטעם כנ"ל, כי בשום דור אין איסור תורה באישות מצד אמו.

ורב נחמן בר יצחק נתן סימן, לזכור מה הדבר שהוסיף זעירי, והוא ערווה עליונה מרב, כלומר שערווה שהוסיף זעירי היא שני דורות מעליו, [אשת אבי אמו], וערוות שאמר רב, הן דור אחד מעליו, [אשת אחי האם, ואשת אחי האב].

ורב חולק על זעירי, ואומר שאשת אבי אמו אין לה הפסק, ואסורה גם אשת אבי אבי אמו, והטעם לכך, שלא יטעה להתיר גם את אשת אבי אבי אמו, שבה הכל מודים שאין לה הפסק, כי יש דור שאשת האב היא מהתורה.

וזעירי אמר שאין לחוש שיטעה בין אישות אבות מצד אב לבין אישות אבות מצד אם, כי למשפחת אביו רגיל ללכת, ויודע שיש שם קרובה יותר ממשפחת אמו, ואם תהא אשת אבי אבי האם מותרת, לא יטעה להתיר גם את אשת אבי אבי האב.

לא אסרו כלה אלא משום כלה

אמר רב חסדא, דבר זה שמעתי מאדם גדול, והוא רבי אמי, "לא אסרו כלה אלא משום כלה". ואמרו לי כלדאי [=החוזים בכוכבים] שאזכה להיות חכם ומלמד. ואמרת, אם כוונתם לומר לי שאהיה אדם גדול בתלמוד, ודאי אזכה להבין דברי רבי אמי מעצמי, ואם כוונתם שאהיה מלמד תינוקות, אהיה צריך לשאול דבר זה מהחכמים הבאים לבית הכנסת. ועכשיו זכיתי והבנתי הדבר מדעתי [ואם כן כוונת החוזים שאהיה אדם גדול בתלמוד].

וזהו ביאור דברי רבי אמי, **לא אסרו כלת בתו אלא משום כלת בנו**, כלומר כלת בתו שאין בה שום דור שתהא אסורה מהתורה, הסיבה שאסרוה, כי היא דומה לכלת בנו, ששתייהן נשות נכדיו, וכלת בנו אסורה כי בבנו מצינו אישות שיש בה איסור תורה, היא אשת בנו.⁵

⁵ ותימה דאמאי לא אסרינן לה משום כל שבנקבה ערוה בזכר גזרו על אשתו משום שניה,

שאסרו חכמים.

א-ב. דור שלישי בבנו ובבתו.

בת בנו ובת בתו אסורות לו מהתורה, שנאמר, "עַרְוֹת בַּת בְּנֵךְ אוֹ בַת בְּתוּךָ לֹא תִגְלַח עִרְוֹתָי כִּי עִרְוֹתֶיךָ הֵנָּה" (ויקרא י"ח י). וכדי שלא יפגע בבת בנו ובבת בתו, אסרו חכמים גם את **בת בן בנו**, ואת **בת בן בתו**. והן נקראות דור שלישי לבנו או לבתו, שבנו או בתו דור ראשון, ובן בנו או בתו דור שני, ובת בן בנו או בת בן בתו דור שלישי. [והתחיל מנין הדורות בבנו ובתו, כי איסור שלהם מכוון].

ג-ד. דור שלישי בבן אשתו ובבת אשתו.

בת בן אשתו ובת בת אשתו אסורות לו מהתורה, שנאמר, "עַרְוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תִגְלַח אֵת בֵּת בְּנֵהָ וְאֵת בֵּת בְּתוּלָתָהּ לְגִלּוֹת עִרְוֹתֶיהָ שְׂאֵרָה הֵנָּה זִמָּה הוּא" (ויקרא י"ח י"ז). וכדי שלא יפגע בבת בן אשתו ובבת בת אשתו, אסרו חכמים גם את **בת בן בן אשתו**, ואת **בת בן בת אשתו**. והן נקראות דור שלישי, שכן אשתו או בת אשתו דור ראשון, ובן בן אשתו או בת אשתו דור שני, ובת בן בן אשתו או בת בן בת אשתו דור שלישי. [ואף שבזה היה ראוי להתחיל את מנין הדורות מאשתו, שהאיסור מכוון, מאחר שבשלו התחיל המנין מהבן או הבת, גם בשל אשתו התחיל המנין מהבן או הבת].

ה-ו. דור רביעי בחמיו וחמותו.

אם חמיו ואם חמותו אסורות לו מהתורה, שהן בכלל הכתוב, "עַרְוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תִגְלַח אֵת בֵּת בְּנֵהָ וְאֵת בֵּת בְּתוּלָתָהּ לְגִלּוֹת עִרְוֹתֶיהָ שְׂאֵרָה הֵנָּה זִמָּה הוּא". וכדי שלא יפגע באם חמיו ובאם חמותו, אסרו חכמים גם את **אם אם חמיו**, ואת **אם אם חמותו**. והן נקראות דור רביעי, שאשתו דור ראשון, וחמיו וחמותו דור שני, ואם חמיו ואם חמותו דור שלישי, ואם אם חמיו ואם אם חמותו דור רביעי. [והתחיל מנין הדורות מאשתו כי האיסור בא מכאן אשתו].

ורב אשי נסתפק לפני רב כהנא בשניות אלו, האם יש להן הפסק, ורק דורות אלו אסורים ולא יותר, או אין להן הפסק, וגם דורות רחוקים יותר אסורים. ולא נפשט הספק.¹

ואין להביא ראיה מדברי רב, שארבע נשים בלבד יש להן הפסק, כי אפשר שלא דיבר רב אלא בשניות הנזכרות בברייתא.

וכמו כן אין להביא ראיה מלשון שניות של רבי חייא, דור שלישי ודור רביעי, שמשמע דורות אלו ולא יותר, כי אפשר שהכוונה מדורות אלו ואילך.

עריות ושניות בגרים

מדין תורה, גר שנתגייר הרי הוא כקטן שנוולד מעצמו, ואין לו קורבה לשום אדם, ולכן הוא מותר בכל קרובותיו. אלא כדי שלא יאמרו, היאך יתכן שקודם גירות אסורים בקרובות, [כדין נוכרים שהם מזהירים על העריות], ולאחר גירות מותרים בהן, וכי באים מקדושה חמורה לקדושה קלה, לפיכך גזרו בהם, שיהיו אסורים בכל הקרובות.

¹ תימה דלעיל תנא דכלת בן בנו אסורה עד סוף כל הדורות, ודומה דכל שכן בת בן בנו עד סוף כל הדורות, שהן קורבי עצמו, ולא מחמת קדושתו. ויש לומר דכלת בן בנו יש לאוסרו, שהן בני ירושה, ושכיחא גביה, אבל בת בני בני, לאו בת ירושה היא, ולא שכיחא גביה. [תוס'].

קרובות אחות אבי האב

שתי קרובות של אחות האב אסרה תורה, (א) אחות האב [בין מהאב ובין מן האם], (ב) ואשת אח האב [מן האב], שנאמר, "עַרְוֹת אַחֹת אָבִיךָ לֹא תִגְלַח שְׂאֵר אָבִיךָ הוּא ... עַרְוֹת אַחֵי אָבִיךָ לֹא תִגְלַח אֶל אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרַב דְּדָתָךְ הוּא" (ויקרא י"ח י"ב-י"ד).

ורב משרשיא מתוסנייא שלח לשאול מרב פפי, האם מחמת קרובות אלו, שאסורות מהתורה, אסרו גם דורות שמעליהן, כגון קרובות אחוה של אבי האב, כלומר אחות אבי האב², ואשת אח אבי האב.

והנה כבר נתבאר, שכדי שלא יפגע באשת אחי האב מן האב, גזרו חכמים גם על אשת אחי האב מן האם, ואיסור זה יש לו הפסק, שאינו נוהג בדורות עליונים, ולכן אשת אחי אבי אביו מן האם מותרת. **וספקו הראשון של רב משרשיא הוא באשת אבי אביו מן האב דזוקא. אבל ספקו השני של רב משרשיא הוא באחות אבי האב, בין מן האב ובין מן האם, שהרי אחות אביו ממש אסורה מהתורה, בין מן האב ובין מן האם.**

ומתחילה רצו לפשוט ספק זה להיתר, מתוך כך שלא נמנו נשים אלו בברייתא, בה נמנו השניות. אולם דחו זאת כי לא נמנו בברייתא כל השניות כולן ויש שניות נוספות שלא נמנו כגון שניות שלימד רבי חייא להלן.

ומכל מקום אמר הכשיר את שתי הנשים הללו, אשת אחי אבי אביו, ואחות אבי אביו³.

ורב הלל אמר לרב אשי, שראה כתב בבית מדרשו של מר בריה דרבינא, וכתוב בו שש עשרה שניות לאיסור, ולכאורה הכוונה לשמונה הנזכרות בברייתא לעיל, ולשש שהוסיף רבי חייא, ולשתיים אלו שנסתפק בהן רב משרשיא. ואם כן שתי הנשים הללו אסורות. [ואין להקשות על דבריו, אם כן שבע עשרה הן, שהרי יש גם אשת אחי האב מן האם שלא נזכרה בברייתא, ומסקנת הגמרא לעיל שאסורה. והטעם שאין להקשות כן, כי עדיין ניתן לומר שהן שש עשרה, כי שתי נשים אלו שהן קורבת אחוה של אבי האב יחשבו כאחת⁴]. **אולם רב אשי לא קיבל דברי רב הלל, כי אמר, מאחר שמר בריה דרבינא לא חתום על אותו כתב, שנכתב בו שש עשרה שניות לאיסור, אין לסמוך עליו.**

דף כ"ב

שניות דבי רבי חייא

בבית מדרשו של רבי חייא למדו, שגם הנשים הבאות הן בכלל שניות לעריות

כל זמן שלא קדשה חמיו. וכן אשת בן חמיו, בקדושתו שלו באשתו נתקרב בן חמיו, וקדושתו בן חמיו באשתו. וכן כולם. [רש"י].

² הוה מצוי למיבעי, אחות אב האב. והיא בכלל אחות אבי האב, דלמטה דידה ערוה. ואית ספרים דגרסינן לה בהדיא. [תוס'].

³ פסק רבינו חננאל דהלכה כאמיר. וכן בשאלתות דרב אחאי. וכן משמע דסבר רב אשי, דקאמר השתא נמי דכתיבי לאיסורא לאו מר בריה דרבנא חתיים עלייהו. ולר"י נראה דאין הלכה כאמיר, דסוגיא דגמרא בהחולץ דלא כותיה ... [תוס'].

⁴ כן פירש רש"י. ולא כמו שפירש רבינו יצחק בן רבינו מאיר, דקאי באשת אחי האב מן האב ואשת אחי האב מן האב דכולהו אחי אמו קרו להו. [תוס'].

כשרים, שכן כבר נתבאר בדף י"ז, שהאחים שנאמרה בהם מצוות יבום הם אחים כבני יעקב, ובני יעקב היו כשרים. באמת אין הדין כן, וגם אח ממזר הוא בכלל מצוות ייבום. והטעם לכך, שכן מצינו, שכן ממזר פוטר את אשת אביו מיבום כפי שיתבאר בעזה"י להלן, ואם כן, כשם שכן ממזר נחשב בן, ופוטר מיבום, כך אח ממזר נחשב אח, וזוקק ליבום.

ב. לענין ירושה.

שני אחים, אחד כשר ואחד ממזר, ומת אחד מהם, האב יורש את בנו, ואם כבר מת האב, האח יורש את אחיו, אף על פי שזה כשר וזה ממזר.

ג. לענין טומאה.

הכהן אסור ליטמא לרוב המתים, אבל מותר להיטמא לשבעת קרוביו, ובכללם לאחיו. ואין חילוק בדבר זה בין אח כשר לאח ממזר שגם הממזר נחשב אחיו ומותר לו להיטמא לו.

ואמנם היה מקום לומר, שלאח ממזר לא יטמא, שהרי לאשתו לא התירה לו תורה להיטמא אלא כשהיא כשרה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן. ואם כן לכאורה גם לאחיו, לא יהא מותר להיטמא אלא כשהוא כשר. אולם באמת אין הדבר כן. ויש חילוק בין אשה פסולה לאח ממזר, שהאשה הפסולה אסורה לו, ועליו לגרשה שלא תהא אשתו, ואם כן יש לדון אותה כאינה אשתו, אבל אחיו הממזר אחיו הוא בכל אופן.

היתר טומאת כהן לאשתו

נאמר לכהנים, ויִאמְרוּ ה' אֱלֹהֵי מִשְׁחָה אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהֱרָן וְאֶמְרָתְ אֱלֹהִים לְנַפְשׁ לֹא יִטְמָא בְּעַמְּיוֹ. כִּי אִם לְשָׂאֵרוֹ הִקְרַב אֶלָּו לְאִמּוֹ וְלְאִבּוֹ וְלִבְתּוֹ וְלְאָחִיו^א (ויקרא כ"א ב), ואמרו חכמים ששאר זה אשתו, ומכאן שמותר לו להיטמא לאשתו. אך נאמר גם, "לֹא יִטְמָא בְּעַל בְּעַמְּיוֹ לְהַחֲלוֹ" (ויקרא כ"א ד), לומר שיש בעל שאינו מטמא לאשתו. הא כיצד? **מטמא הוא לאשתו כשרה, ואין מטמא לאשתו פסולה.**

אח מהשפחה או מהנוכרית

ישראל שהיו לו שני בנים, אחד נולד לו מאשה ישראלית, ואחד נולד לו משפחה או מנוכרית, בנו מהישראלית נחשב בנו, ובנו מהשפחה או מהנוכרית אינו נחשב בנו [אלא בנה, כי הוא מתייחס אחריה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ואם כן שני בנים אלו **אינם נחשבים אחים.**

ולפיכך (א) אם מת האחד בלא בנים, אין כאן מצוות יבום. (ב) ואינם יורשים זה את זה. (ג) ואם היה הכשר כהן, אינו מטמא לפסול.

ולד ישראל ושפחה מתייחס אחריה

למדנו, שישראל שהוליד בן משפחה, אין הבן מתייחס אחריו אלא אחריה. וענין זה **מבואר בכתוב** בענין עבד עברי שנשא שפחה כנענית, "אִם אֶדְנִי יָתָן לוֹ אִשָּׁה וְנָלְדָה לוֹ בָּנִים אוֹ בָּנוֹת הָאִשָּׁה וְיִלְדִיהָ תִהְיֶה לְאֹדְנִיהָ וְהָיָה יָצָא בְּנָפְ" (שמות כ"א ד'), הרי שהבנים שנולדו מישראל ומהשפחה, עבדים הם כמותה.

ובהמשך יתבאר גם כן, מנין שוולד ישראל ונוכרית מתייחס אחריה.

בן ממזר דינו כבן לכל דבר

ואמר רבא רבא לרב נחמן, שיראה צורבא מרבנן שבא ממערבא [=מארץ ישראל] ואמר, שנסתפקו במערבא אם גזרו על הגרים גם איסור שניות, [ואם היה נשוי אם אמו יוציא], או שעל השניות לא גזרו.

ואמר על כך רב נחמן, הלא על הערווה עצמה לא גזרו אלא כדי שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, ולולא הטעם הזה לא היו גוזרים, **ואם כן, לענין שניות, שאין בהם טעם זה, שהרי כשהיה נוכרי לא היה אסור בשניות, לא אסרוהו בגירות.**

עדות מאחים גרים

כבר נתבאר שמדין תורה גר שנתגייר כקטן שנולד מעצמו ואין לו שום קרובים ולפיכך אם נתגיירו שני אחים נחשבים הם כאינם קרובים ויכולים להעיד.

ולדברי רב נחמן, אם היו אחים מהאב, יכולים להעיד גם **לכתחילה**, כי אצל נוכרים קורבת אב אינה קורבה כלל, שרחמנא אפקרינהו לזרעיה, שנאמר "וְזָרְמֹת סוֹסִים זָרְמָתָם", ואם כן גם בגיותם לא היו אחים, ואין להחמיר עליהם אחר גירות. אבל **אחים מן האם**, בגיותם היו נחשבים אחים, ולכן גם אחר גירות, **לכתחילה אין לקבל מהם עדות**, וכל זה לכתחילה אבל אם העידו אפילו אחים מן האם **עדותם עדות.**

ולדברי אמימר, אפילו אחים מן האם מעידים לכתחילה, שהרי לאחר גירות אינם נחשבים קרובים. ואף שלענין עריות גזרו עליהם שיהיו אסורים בקרובות, יש חילוק בין עדות, שמסורה לבי"ד, וכשיקבלו עדות מאחים גרים משום שבגירותם נעשו כקטן שנולד, לא יטעו להכשיר עדות של אחים ישראלים, אבל ערוה לכל מסורה, שהכל נושאים נשים, ואם יתירו לגר לישא קרובותיו, עלולים אחרים לטעות, שלא ידעו הטעם שגר שנתגייר כקטן שנולד הוא, ויבואו לשאת גם קרובות ישראליות^א.

אח ממזר דינו כאח לכל דבר

הממזר, אף על פי שהוא פסול, מתייחס אחר אביו, ולפיכך מי שיש לו אח ממזר, אחיו הוא לכל דבר, ובכלל זה הדברים הבאים.

א. לענין יבום.

שני אחים, אחד כשר ואחד ממזר, ומת אחד מהם בלא בנים, אשת המת זקוקה לאח החי לייבום או חליצה. ואמנם אם נזקקה אשת הכשר לאח הממזר, מאחר שהיא אסורה לו, הדין הוא שתחלוץ ולא תתייבם, ומכל מקום בדיעבד אם ייבם, קנאה, ומוציאה בגט.

ואף שהיה מקום ללמוד בגזרה שווה, שלא נאמרה מצוות יבום אלא באחים

^א תימה דלעיל קאמר דטעמא דגרים שלא יאמרו באנו מקדושה ... והכא משמע טעמא משום דאתיא לאיחלופי בישראל ... ויש לומר דהני **תרי טעמי צריכין, דבקורבת אב שהיו אסורין קודם**, לא שייך טעמא לאיחלופי, שהכל יודעים דרחמנא אפקריה לזרעיה, כגון אשת אביו לרבי עקיבא, ואחות אביו לרבי אליעזר ... אבל אשת אביו לרבי אליעזר ואחות אביו לרבי עקיבא שרי דלא **משום שמא יאמרו איכא ולא משום איחלופי איכא, אבל עריות שמצד אם** שלא היו אסורות קודם, **יש לאסור משום איחלופי, דמשום שמא יאמרו ליכא.** והא דאמר ... נשא אחותו מן האם יוציא, היינו משום איחלופי, דשמא יאמרו ליכא, שלא היו נאסרות בגיותם, ומן האב יקיים, דמשום איחלופי ליכא בצד אב כדפרישית, והיינו טעמא נמי דאמר אחין מן האם לא יעידו לכתחלה, דלמא אתי לאיחלופי, אבל מן האב יעידו לכתחלה. [תוס'].

הממזר, אף על פי שהוא פסול, מתייחס אחר אביו, ולפיכך מי שיש לו בן ממזר, בנו הוא לכל דבר, ובכלל זה הדברים הבאים.

א. לענין יבום.

מי שמת בלא בנים, והניח אשה, אשתו זקוקה לאחי בעלה ליבום או חליצה, אבל אם הניח בעלה בן, אשתו פטורה, ובכלל זה אם הניח בן ממזר, כי בן ממזר בן הוא לכל דבר.

ולמדו זאת ממה שנאמר בענין מצוות יבום, "כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם ויבן אין לו לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר ויבמה גבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה" (דברים כ"ה ה'), שלא נכתב "ויבן אן לוי", אלא "ויבן אן לוי", כמו "עין", שיש לעיין ולבדוק אחר כל בן שהוא, ואם הניח איזהו שהוא בן, אפילו ממזר², אין כאן יבום, ואשת המת פטורה.

ב-ג. לענין הכאה ולענין קללה.

המכה אביו או מקללו חייב מיתה, שנאמר, "ומכה אביו ומת יומת ... ומקלל אביו ומת יומת" (שמות כ"א ט"ו-י"ז). ובן ממזר נחשב בן גמור, וגם הוא בכלל העונשים הללו, על הכאת אביו, ועל קללת אביו.

אמנם לענין קללה נאמר, "אלקים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאמר" (שמות כ"ב כ"ז), ללמד, שאין האיסור אלא בעושה מעשה עמך, ולא בחוטאים. וממזר זה, שנולד מביאת אביו בערווה, כל זמן שאביו חוטא, ואינו עושה מעשה עמך, אין בנו נענש על קללתו. ורק אם עשה אביו תשובה, [אף על פי שאין תקנה למה שעיוות, שהרי הוליד ממזר שאין לו תקנה, מכל מקום] מאחר שעתה אינו חוטא, הרי הוא בכלל עושה מעשה עמך, והבן חייב על קללתו³.

בן מהשפחה או מהנוכרית

ישראל שהיה לו בן משפחה או מנוכרית, אינו נחשב בנו [אלא בנה, כי הוא מתייחס אחריה, כפי שנתבאר]. ולפיכך (א) אם מת הישראל הזה, ולא היו לו בנים אחרים זולת הבן מהשפחה או הנוכרית, אשתו זקוקה ליבום. (ב) אם מת הישראל, אין הבן הזה יורש אותו. (ג) ואם מת הבן, אין האב הזה יורש אותו,

¹ אף על גב דסתם אח ובן הוא אפילו ממזר ... סתם זרע לא הוא אלא זרע כשר ... ולענין בני בנים הוא איפכא, דזרע משמע אפילו בני בנים ... ובן לא משמע אלא בן לבדו ... [ונראה לר"י, דמעין עליו דהכא גבי יבום אין לדרוש בן הבת ובת הבן שיפטור מן היבום, כיון דאפקינן לאתווי ממזר, ולהכי איצטריך לאתווי בן הבן ובת הבן לענין נחלה, ולא בעי למילף מדלענין יבום בן ובן הבן כי הדדי נינהו לענין נחלה נמי כי הדדי נינהו ...] ואם תאמר ונדרוש איפכא, גבי נחלה לאתווי ממזר, ומאין לו דגבי יבום נדרוש בן הבן. ויש לומר דגבי נחלה אין צריך לאתווי ממזר, דלכל מילי בנו הוא, אלא דלענין יבום הוה סלקא דעתך למילף מבני יעקב, ולהכי על כרחך הוה דנחלה אתא לרבות בן הבן. [והא דפשיט ליה ביש נוחלין, דלענין יבום בן ובת כי הדדי נינהו, נראה לר"י, דנפקא לן מלא ימחה, פרט לזה שאין שמו מחוי. אי"נ דבת וממזר שקולים, ובת נמי נפקא מעין עליו דהכא. [ומיהו קשה לר"י, דהכי נוכל לומר דשקולים הם בת וממזר, הא כיון דמצינו לאוקומי עיין עליו בבת, מהיכי תיתי לאוקומי אף בממזר, כיון דמאחוריה אחוה משמע למעוטי ממזר. ויש לומר כיון דאחוריה איצטריך לדרשא אחריתי, לית לן למעוטי מיניה ממזר לענין יבום, כיון דלכל מילי חשיב בן ואח ולגבי יבום נמי מצי לרבווי בהדיא בת מעיין עליו, הלכך אף על גב דאיצטריך לרבווי בת, לא ניחא בשביל כך מלרבווי ממזר ... [תוס'].]

² והא דאמר בפרק הנתנוקין, לכל אין הבן נעשה שליח לאביו, להכותו ולקללו, חוץ ממסית ... התם כשעשה תשובה. ואם תאמר, בשלמא מלקות, משכחת דמחייב אף על פי שעשה תשובה, אלא לקללו מי שעשה תשובה אין רשאי לקללו אפילו אחר. ויש לומר דאם הזכיר שם שמים לבטלה, או עשה דבר שנחתיב בו נדוי, אף על פי שעשה תשובה, חייב ולא מיפטור. [תוס'].]

(ד) ואם היה האב כהן, אינו מטמא לבן הזה. (ה-ו) ואם קללו הבן הזה, או הכהו, אינו חייב על כך מיתה.

הבא על אחותו שהיא בת אשת אביו

שני כתובים נאמרו לאסור את אחותו מאביו. (א) "עַרְוַת אַחֻתְךָ בַּת אָבִיךָ או בת אִמְךָ מוֹלְדֵת בֵּית או מוֹלְדֵת חוּץ לֹא תִגְלַח עִרְוָתוֹ" (ויקרא י"ח ט'), וכל שהיא אחותך בת אביך בכלל זה, בין שנולדה לאביך מאשתו, ובין שנולדה לאביך מאנוסתו. (ב) "עַרְוַת בַּת אִשְׁתְּ אָבִיךָ מוֹלְדֵת אָבִיךָ אַחֻתְךָ הוּא לֹא תִגְלַח עִרְוָתָהּ" (ויקרא י"ח י"א), ומשמעות הכתוב לאסור את אחותך הנולדת לאביך מאשתו.

לדעת תנא קמא בברייתא [הוא רבי שמעון] – הבא על אחותו הנולדת לאביו מן האונסין, חייב רק מחמת הכתוב הראשון, המדבר גם באחותו מהאונסין וגם באחותו מהנישואין, ואינו חייב מחמת הכתוב השני, המדבר רק באחותו מהנישואין. והבא על אחותו הנולדת לאביו מאשתו, חייב גם מחמת הכתוב הראשון, וגם מחמת הכתוב השני, ולפיכך **אם היה הדבר בשוגג, מביא שתי חטאות**.

ולדעת רבי יוסי בן יהודה – גם הבא על אחותו הנולדת לאביו מן הנישואין אינו חייב אלא חטאת אחת, שכן בכתוב השני, המדבר באחותו הנולדת לאביו מן הנישואין נאמר "אַחֻתְךָ הוּא", ללמד, שאף אחותו זו, שהיא בת אשת אביו, סיבת איסורה רק משום שהיא אחותו, הנאסרת לו בכתוב הראשון, ואם כן אינו חייב אלא אחת.

אחותו בת אביו ובת אמו

כבר נתבאר, ששני כתובים נאמרו בענין איסור אחותו. (א) "עַרְוַת אַחֻתְךָ בַּת אָבִיךָ או בַּת אִמְךָ מוֹלְדֵת בֵּית או מוֹלְדֵת חוּץ לֹא תִגְלַח עִרְוָתוֹ" (ויקרא י"ח ט'), ומהכתוב הזה למדנו, שאחותו שהיא בת אביו לבד, או אחותו שהיא בת אמו לבד, אסורה לו, אבל לא נתבאר בכתוב מה דינו באחותו שהיא גם בת אביו וגם בת אמו. (ב) "עַרְוַת בַּת אִשְׁתְּ אָבִיךָ מוֹלְדֵת אָבִיךָ אַחֻתְךָ הוּא לֹא תִגְלַח עִרְוָתָהּ" (ויקרא י"ח י"א), ומהכתוב הזה למדנו, שכל שהיא אחותו בת אשת אביו אסורה לו, בין שאשת אביו היא אמו, ובין שאינה אמו, ואם כן למדנו מכאן שגם אחותו מאביו ומאמו אסורה לו, ובתנאי שאמו היא אשת אביו. אבל לא נתפרש באחד מהכתובים הללו, מה דינו באחותו מאביו ומאמו, כשאמו אינו אשת אביו, כגון שנולדו הוא ואחותו מאנוסת אביו.

ואמרו חכמים, שהריבוי האמור בכתוב השני, "אַחֻתְךָ הוּא", בא ללמד, גם על אחותו מאביו ואמו, כשהאם היא אנוסת האב ולא אשתו, שגם היא אסורה לו.

והנה, לכאורה היה מקום ללמוד איסור זה בקל וחומר, שכן אם הוא אסור באחותו מאב לבד או מאם לבד, כל שכן שהוא אסור באחותו מאב ואם. ומתוך כך שכתבה זאת תורה בפירוש, למדנו, שאין מזהירים מן הדין, כלומר אין ללמוד איסורי תורה בקל וחומר, וכל שלא נכתב האיסור בפירוש, אף על פי שניתן ללמודו בקל וחומר, אינו אסור.

ואין לומר, שבאמת ניתן ללמוד איסורי תורה בקל וחומר, ואף על פי כן כתבה תורה בפירוש איסור זה, כדרכה בכמה מקומות, שפירשה דברים שהיו יכולים ללמוד בקל וחומר [=מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא]. והטעם שאין לומר זאת, כי לכך נאמר המיעוט "הוא", לומר לך, דווקא משום

שנאמר האיסור בפירושו הוא אסור, אבל בקל וחומר לא היינו למדים.

אמנם לדברי רבי יוסי ברבי יהודה, מלבד הדברים הללו, למדנו מהכתוב "אֲחֻתְךָ הוּא" דבר נוסף, והוא, שאחותך שהיא בת אשת אביך, אתה חייב עליה רק משום אחותך, כפי שנתבאר לעיל, שכן אם בא הכתוב הזה ללמד רק איסור אחותו מאב ואם, היה צריך לכתוב זאת בכתוב הראשון בענין איסור אחותו, ומתוך כך שנכתב באיסור בת אשת האב, הדבר מלמד גם דין זה, שכשהיא אחות ובת אשת האב, חייב עליה רק משום אחות.

אחותו משפחה או נוכרית

[כדעת רבי יוסי ברבי יהודה]

נתבאר, שלדעת רבי יוסי ברבי יהודה, הבא על אחותו, בין שהיא בת אנוסת אביו, ובין שהיא בת אשת אביו, חייב משום אחותו, והכתוב "עֲרֹת בַת אִשְׁתְּ אָבִיךָ מוֹלַדְתְּ אָבִיךָ אֲחֻתְךָ הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרֹתָהּ" (ויקרא י"ח י"א) לא בא ללמד חיוב שני על אחותו שהיא בת אשת אביו.

ולדעת רבי יוסי ברבי יהודה, הכתוב הזה **בא ללמד דבר אחר, והוא, שלא נאמר איסור אחותו אלא כשנולדה אותה אחות לאביו ממי שיש בה לאביו אישות, כלומר שנולדה לאביו מישראלית שיש לה קידושין, אבל אם נולדה לאביו משפחה או מנוכרית שאין להן אישות בישראל, הנולדת מהן אינה קרויה אחותו, ואינה בכלל האיסור הזה.**

ענין זה שאין קידושין תופסים בשפחה ונוכרית למדוהו חכמים במסכת קידושין. בשפחה אין קידושין תופסים, שנאמר בעבדים "עַם הַחֲמוּר" (בראשית כ"ב ה') כלומר עם הדומה לחמור, שאין בהם קידושין. ובנוכרית אין קידושין תופסים, שנאמר באשת יתת תואר "וְאַחַר כֵּן תְּבֹא אֵלָיָה וּבְעֻלְתָּהּ וְהָיְתָה לָךְ לְאִשָּׁה" (דברים כ"א י"ג) כלומר אחר הגירות, אבל בעודה נוכרית אין לה קידושין.

ומסקנת הגמרא בדף כ"ג, שהכתוב הזה, "עֲרֹת בַת אִשְׁתְּ אָבִיךָ", מלמד על כך שאחותו מנוכרית שאינה קרויה אחותו, אבל ענין זה שאחותו משפחה אינה קרויה אחותו, למד מכתוב אחר, "אִם אֲדֹנָי יִתֵּן לֹא אִשָּׁה וְיִקְלָה לֹא בָנִים אוּ בָנוֹת הָאִשָּׁה וְיִקְלָה תִּהְיֶה לְאֲדֹנָיָהּ וְהוּא יֵצֵא בְגֵפוֹ" (שמות כ"א ד').

קורבה על ידי אונס

נתבאר שלדעת רבי יוסי ברבי יהודה, הכתוב "עֲרֹת בַת אִשְׁתְּ אָבִיךָ" בא ללמד, שלא נאמר איסור אחותו אלא כשנולדה אחותו לאביו, ממי שתופסים לו בה קידושין.

ואין לומר, שהכתוב "עֲרֹת בַת אִשְׁתְּ אָבִיךָ" בא ללמד, שאין איסור אחותו אלא כשהיתה לאביו אישות באמה בפועל, כלומר שהיא בת אשת אביו, אבל **אם היתה אחותו בת אנוסת אביו, אינה אחותו ואינה אסורה לו.**

והטעם שאין לומר כן, כי רבא הוכיח מסתירת הכתובים, שהפסוק, "עֲרֹת בַת אִשְׁתְּ אָבִיךָ" או בת בְּתָדָה לֹא תִגְלֶה עֲרֹתוֹ כִּי עֲרֹתְךָ הִנֵּה" (ויקרא י"ח י') מדבר בבנות בנו ובתנו מהאונסין [כפי שיתבאר בעוה"י בדף צ"ז], הרי שבנו ובתנו מהאונסין קרויים בנו ובתנו, ואם כן הוא הדין לאחותו מהאונסין, נקראת היא אחותו.

קידושין תופסים בחייבי לאוין

נתבאר שלדעת רבי יוסי ברבי יהודה, הכתוב "עֲרֹת בַת אִשְׁתְּ אָבִיךָ" בא ללמד, שלא נאמר איסור אחותו אלא כשנולדה אחותו לאביו, ממי שתופסים לו בה קידושין.

ואין לומר, שהכתוב "עֲרֹת בַת אִשְׁתְּ אָבִיךָ" בא ללמד, שאין איסור אחותו אלא כשהאב מותר באם אחותו, אבל אם היתה האם אסורה לאב באיסור לא תעשה, [כגון שהיתה האם ממזרת], הבת הנולדת לאביה אינה נחשבת אחותו, ואינה אסורה לו.

והטעם שאין לומר כן, כי קידושין תופסים באיש ואשה שאסורים זה בזה באיסור לא תעשה [=חייבי לאוין], כמו שדרש רב פפא מהפסוק, "כִּי תִהְיֶינָה לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאֶחָת אֲהוּבָה וְהָאֶחָת שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכוֹר לְשְׂנֵיֶיךָ" (דברים כ"א ט"ו), וכי יש אהובה לפני המקום ויש שנואה לפני המקום, כלומר אם הכוונה לאהובה ושנואה לבעל, וכי משום שזו אהובה לו וזו שנואה לו ישתנה דין בכורה^א, אלא על כרחך הכוונה לאהובה ושנואה בנישואין, שזו מותרת לבעל וזו אסורה לבעל, ואף שאחת מהן אסורה לו, נאמר "כִּי תִהְיֶינָה", כלומר שיש להן הויה, ששתיהן נקנות לבעל בקידושין, הרי שתופסים קידושין בחייבי לאוין.

אחותו מחייבי כריתות

נתבאר, שלדעת רבי יוסי ברבי יהודה, הכתוב "עֲרֹת בַת אִשְׁתְּ אָבִיךָ" בא ללמד, שלא נאמר איסור אחותו אלא כשנולדה אחותו לאביו ממי שתופסים לו בה קידושין, אבל אם נולדה לו משפחה או נוכרית, שלא תופסים לו בהן קידושין, אינה אחותו, ואינה אסורה לו.

והנה כשם שאין קידושין תופסים לאביה בשפחה ונוכרית, כך אינם תופסים לו בנשים האסורות לו באיסור לא תעשה שיש בו כרת [=חייבי כריתות], ואם כן, לכאורה היה מקום לומר, שגם אחותו הנולדת לאביו מחייבי כריתות [כגון באביו על אחות אשתו], לא תהא אחותו זו אסורה לו.

ואולם באמת אין הדבר כן, וגם אחותו הנולדת לאביו מחייבי כריתות אסורה לו, שנאמר בענין, "עֲרֹת אֲחֻתְךָ בַת אָבִיךָ או בַת אִמְךָ מוֹלַדְתְּ בִּיתְךָ אוּ מוֹלַדְתְּ חוּץ לֹא תִגְלֶה עֲרֹתוֹ" (ויקרא י"ח ט'), לומר בין שנולדה מאשה הראויה להתקיים אצל אביו בביתו, שהיא מותרת לאביו, ובין שנולדה מאשה שמחוייב האב להוציא, שהיא חייבי כריתות אצל אביו, הבת הנולדת היא אחותך, ואסורה לך.

ואין לומר, אם כן הוא הדין לנולדת לאביך משפחה ונוכרית, שעל אביך להוציא, הבת הנולדת תחשב אחותך, ואסורה לך. כי מאחר שיש ריבוי "או מוֹלַדְתְּ חוּץ", ומיעוט "עֲרֹת בַת אִשְׁתְּ אָבִיךָ", טוב לנו לומר שהריבוי נאמר לענין חייבי כריתות, שאף שאין קידושין של אב תופסים בהן, הן בנות קידושין, שהרי מתקדשות לאחרים, ולא לענין שפחה ונוכרית, שאין קידושין תופסים בהן כלל. ואף שאחר השחרור והגירות יהיו השפחה והנוכרית בנות קידושין אפילו לאביו, לאחר השחרור והגירות אשה אחרת היא [=לכי מגיירה

^א ואם תאמר, ונימא שנואה היינו רשעה, דהיא שנואה לפני המקום. ויש לומר דמשמע ליה אהובה ושנואה בנישואיה, ואם ברשעה מדבר, בלא נישואיה נמי יש לשנאותה. [תוס'].

גופא אחרינא היא.

אחותו משפחה

מסקנת הגמרא, שלדברי הכל, ענין זה שאחותו הנולדת לאביו מן השפחה אינה קרויה אחותו, מבואר בכתוב האמור ביציאת עבד עברי "אם אֲדַנְיוּ יָתָן לוֹ אִשָּׁה וְיִלְדָה לוֹ בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תְהִיָה לְאִדְנֶיהָ" (שמות כ"א ד), כלומר בני השפחה מישראל נקראים בניה ולא בניו, ומאחר שאינם מתייחסים אחריו, אינם נחשבים אחים לבניו הנולדים לו מישראלית.

הוצרכו שני כתובים לאחותו משפחה ולאחותו מנוכרית

נתבאר, שענין זה שאחותו הנולדת לאביו מהשפחה אינה קרויה אחותו, למד מהכתוב "הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תְהִיָה לְאִדְנֶיהָ". וכמו כן נתבאר, שלדעת רבי יוסי ברבי יהודה, ענין זה שאחותו הנולדת לאביו מהנוכרית אינה קרויה אחותו, למד מהכתוב "עֲרֹת בַּת אִשְׁתְּ אָבִיךָ". וכמו כן יתבאר בעזה"י להלן, שלדעת חכמים, הדבר למד מהכתוב "כִּי יָסִיר אֶת בְּנֵךְ מֵאֶחְרָי".

ויש טעם לכך שהוצרכו שני כתובים, האחד ללמד על הנולדת לאביו משפחה, ואחד ללמד על הנולדת לאביו מנוכרית.^א

כי אם היה כתוב רק שהנולדת לאביו משפחה אינה נחשבת אחותו, היה מקום לומר, דווקא כשנולדה משפחה אינה נחשבת אחותו, כי ולד שפחה אין לו יחס כלל, שהעבדים אינם מתייחסים אחר אבותיהם, שהם עם הדומה לחמור כפי שנתבאר לעיל, אבל נוכרים מתייחסים אחר אבותיהם, כמו שנאמר "בְּרִאדְךָ בְּלֶאדֹן בֶּן בְּלֶאדֹן" (מלכים א' כ"א) "הַדָּד בֶּן טַבְרָמֹן בֶּן חִזְיוֹן" (מלכים א' ט"ו י"ח) וכמו כן תהא הנולדת לאביו מהנוכרית מתייחסת אחר אביה ותחשב אחותו.

ואם היה כתוב רק שהנולדת לאביו מנוכרית אינה נחשבת אחותו, היה מקום לומר, דווקא כשנולדה מנוכרית אינה נחשבת אחותו, כי נוכרית אינה בת מצוות כישראל כלל, אבל הנולדת לו מהשפחה, שהיא בת מצוות^ב, תחשב אחותו.^א

אחותו מנוכרית

[כדעת חכמים]

נתבאר, שלדעת רבי יוסי ברבי יהודה, ענין זה שאחותו הנולדת לאביו מהנוכרית אינה קרויה אחותו, למד מהכתוב "עֲרֹת בַּת אִשְׁתְּ אָבִיךָ", אולם חכמים חולקים על כך, ולדעתם הכתוב הזה בא ללמד דבר אחר, והוא, שהבא על אחותו שהיא בת אשת אביו חייב שתיים.

^א ואם תאמר [לרבי יוסי ברבי יהודה], למה לי קרא דהאשה וילדיה, דמבת אשת אביך נפקי תרווייהו, דאין אישות לאביך בה. ויש לומר דהוה מוקמינן קרא בדמסתברא טפי, ואידך הוה מרבינן ממולדת חוץ, בין שאומרים לאביך הוצא, כי היכי דמרבינן מיניה חייבי כריתות. [תוס'].

^ב שהעבד חייב במצוות כאשה. [ע"י רש"י].

^ג לא הוה צריך להך צריכותא, דעובדת כוכבים לא מפרש בהדיא בקרא, ובטעמא קמא סגי, דאי לאו אלא חד קרא, הוה מוקמינן בשפחה, משום דאין לה חיים. ואם תאמר השתא דאיכא טעמא עובדת כוכבים ואיכא טעמא בשפחה, למה לי קרא דהאשה וילדיה, דמבת אשת אביך ממעטי תרווייהו, דהי מינייהו מפקת. ויש לומר דהוה אמינא טעמא דלא שייך במצוות עדיף, והוה מוקמינן לה בעובדת כוכבים. ואף על גב דטעמא עובדת כוכבים עדיף, לא הוה אתא משפחה, כיון דאיכא בשפחה טעם כל דהו דלא הוי בעובדת כוכבים. [תוס'].

ולדעת חכמים, ענין זה שהנולדת לו מנוכרית אינה קרויה בתו, [וממילא אינה קרויה אחותו בנו], למד מהכתוב "וְלֹא תִתְחַנְּנֶנּוּ בְּכֶסֶף בְּתֵךְ לֹא תִתֵּן לְבָנְךָ וּבִתְךָ לֹא תִקַּח לְבָנְךָ. כִּי יָסִיר אֶת בְּנֵךְ מֵאֶחְרָי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְחָרָה אַף ה' בְּכֶסֶם וְהִשְׁמִידֶךָ מֵהָרָ" (דברים ז' ג-ד).

שכן אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, מתוך כך שלא נאמר "כי תסיר את בְּנֵךְ מֵאֶחְרָי", אלא "כי יסיר את בְּנֵךְ מֵאֶחְרָי", משמע שהכתוב הזה הולך על מה שנאמר תחילה, "בְּתֵךְ לֹא תִתֵּן לְבָנְךָ", כלומר "בְּתֵךְ לֹא תִתֵּן לְבָנְךָ ... כִּי יָסִיר [בעל בתך הנוכרי] אֶת בְּנֵךְ [הנולד מבתך] מֵאֶחְרָי". ודווקא באופן הזה חשב הכתוב על כך, שהנוכרי המתחתן עם בתך יסיר את הבן מאחרי ה', כי בן בתך הוא ישראל, אבל באופן שבנך נשא נוכרית, לא חשב הכתוב אם תסיר הנוכרית את הבן הנולד להם מאחרי ה', כי הבן הנולד להם אינו ישראל. ומכאן שהנולד לישראל מנוכרית אינו נחשב וולד של ישראל, וממילא אין לו אחווה עם שאר הבנים של הישראל.

ואף שהכתוב הזה, מדבר בנישואין של ישראל עם נוכרית משבעה אומות כנען^א, מתוך כך שנאמר בכתוב "כִּי יָסִיר אֶת בְּנֵךְ מֵאֶחְרָי", למדנו לרבות כל שאר אומות שיש בהם טעם זה, שישירו את בנך מאחרי. ודווקא לדעת רבי שמעון, שהוא התנא החולק על רבי יוסי ברבי יהודה^ב, הכתוב "כִּי יָסִיר אֶת בְּנֵךְ מֵאֶחְרָי" נחשב ריבוי, כי לדעתו, גם לולא הכתוב הזה, אנו דורשים את טעם הכתוב^ב [=דרשינן טעמא דקרא], ואם כן, לא היה צריך לכתוב את הטעם לגופו,

^א ואף על גב דלא תחנם דכתיב נמי התם, מוקמינן בפרק קמא דמסכת עבודה זרה בכל אומות עובדי עבודת כוכבים, הכא לא מוקמינן ליה בשבעה אומות, אלא משום דכי יסיר משמע שבעה אומות, דמסירין טפי, ואי לאו כי יסיר הוה מוקמינן ליה נמי בכל אומות עובדי עבודת כוכבים לרבנן, ולרבי שמעון דדריש טעמא דקרא, אי לאו כי יסיר הוה דרשינן דטעמא דקרא, משום הסרה, והוה מוקי ליה דוקא בשבעה אומות דמסירין טפי. [א] ואם תאמר, ד"לא תתחנן בס" דכתיב נמי התם, מוקמינן דוקא בשבעה אומות אף על גב דאין שייך שם הסרה, דבגירותן איירי ... ויש לומר דעל כרחך אי אפשר לאוקומי בכל אומות, דמדאסר גר עמומי ומואבי מצרי ואדומי, מכלל דשאר גרים שרי בישראל. [ב] ואם תאמר והיכי כרת ברית שלמה עם חירם מלך צור, דכתיב "ויכרתו ברית שניהם", והכתיב "לא תכרות להם ברית ולא תחנם" ובכל האומות עובדי עבודת כוכבים איירי, כמו "ולא תחנם". [א] ויש לומר דשמא לא אסר אלא כריתת ברית לשם עבודת כוכבים, כדכתיב באידך קרא "לא תכרות להם ולאליהיהם ברית". [ב] או שמא חירם מלך צור גר תושב היה. [ג] ועוד נראה לי, דלא מיתסר כריתת ברית אלא דוקא בשבעה אומות, מדכתיב גבי גבעונים "ואלי בקרבי אתה יושב ואיך אכרות לך ברית" משמע דבשאר אומות שרי. [ד] ואף על גב דלא תחנם איירי בכל אומות עובדי עבודת כוכבים, כריתת ברית שאני, דמוכח עניינא דאיירי דוקא בשבעה אומות כמו לא תחיה כל נשמה, דדוקא שבעה האומות היו מצויות להחרים, דכתיב "שבעה גוים רבים ועצומים וכי החרם תחרים", וצוה הכתוב שלא לכרות להם ברית שלום שלא להכותם כדי לכבש ארץ ישראל. [תוס'].

^ב כן ישבו בגמרא דעה זו, מאן תנא דפליגי עליה דרבי יוסי ברבי יהודה, רבי שמעון היא. ובסוף פרק האומר איתא דף סוגיא, ומשני בענין אחר, דאמר קרא "כי תהיינה וילדו לו" כל היכא דקרינן ביה "כי תהיינה" קרינן ביה "וילדו לו" וכל היכא דלא קרינן ביה "כי תהיינה" לא קרינן ביה "וילדו לו", וקאמר נמי בתר הכי, אם כן "האשה וילדיה למה לי", ומוקי לה לדרשא אחרינית, ולא קאמר חד בשפחה וחד בעובדת כוכבים וצריכי. [תוס'].

^ג כמבואר בפרק המקבל, שלדעתו, אלמנה עניה אין ממשכנין אותה, אבל עשירה ממשכנין, שאין אתה חייב להחזיר לה, ואין אתה משיאה שם רע בשכנותיה, אלמא דריש טעמא ד"לא תחבול בגד אלמנה", משום שם רע, ומוציא עשירה מן הכלל. והכא נמי, לדידיה נחא, דאי נמי לא מפרש קרא טעמא, הוה דריש טעמא דחיתון משום כי יסיר את בנך, ולא איצטרך קרא לפרושי טעמא, ואייתר קרא כי יסיר לרבות שאר מסירין. אבל לרבנן איצטרך קרא לפרושי טעמא בשבעה אומות גופייהו, ולמעוטי שאר אומות דאין אדוקין בעובדת כוכבים כמותן, כדקיימא לן, עובדי כוכבים שבחז"ל לאו עובדי עבודת כוכבים הן, אלא מנהג אבותיהן בדיהן, ולא אייתר ליה רביא. ודכוותיה אמרינן בסנהדרין, גבי "לא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו" דלרבי שמעון הוי "לא יסור"

אלא לרבות שאר אומות.

ולהלן יתבאר בעזה"י מה הדין, כשמת בלא בנים קודם שנתן הגיטין.

א. כשהיה לו אח אחד.

אם היה למת אח אחד, שעליו לבדו מוטלת מצוות ייבום.

אינו יכול לייבם אף אחת משתי האחיות הללו, שאחת מהן היא אשת אחיו המת, כי כל שירצה לייבם, יש לחוש שמא אין זו אשת אחיו הזקוקה לו, אלא אחותה, ואם כן הוא כונס את אחות זקוקתו, האסורה לו כאחות אשתו.

ואף אם יחלוץ לאחת תחילה, גם כן לא יוכל לייבם את האחרת, שכן אם חלץ לזו שהיא באמת אשת אחיו, האחרת היא אחות חלוצתו, והיא אסורה לו מדרבנן.

ולכן על כרחך **יחלוץ לשתייהן**, ובכך יהיו שתייהן מותרות לשאר בני אדם.

ב. כשהיו לו שני אחים.

אם היו למת שני אחים, **תחילה יחלוץ אח אחד לאחת האחיות, אבל אינו יכול לייבם**, כמבואר לעיל, שמא אינה אשת המת הזקוקה לו, אלא אחותה, ונמצא כונס את אחות זקוקתו.

ולאחר שהאח הראשון חלץ לאחת מהאחיות, האח השני רשאי אף לייבם את השניה.

שכן אם זו שחלץ לה הראשון לא היתה אשת המת, אחותה זקוקה להם, וכשהשני כונס אותה, הוא כונס את יבמתו.

ואם הראשון חלץ לזו שהיתה אשת המת, בשעה שחלץ לה פקעה הזיקה, ומעתה אחותה אינה אחות זקוקה, ומותרת לשני כשאר נשים.

ואם לא נמלכו בבי"ד, וקדמו שניהם וכנסו את שתי האחיות, אין מוציאים אותן מידם. שכל אחד אומר אני כנסתי את זו שהיתה אשת המת, ובהיתר כנסתי. ואף שבאמת רק אחד מהם כנס את אשת המת הזקוקה להם, והשני כנס את אחותה, שהיתה אצלו אחות זקוקתו, ואסורה לו, מכל מקום, בשעה שכנס זה את הזקוקה, אף אם כנס הוא לבסוף, באותה שעה פקעה זיקתה מזה למפרע, ונמצא שאחותה אינה אחות זקוקתו.

שנים שאינם אחים שקדשו שתי אחיות

נתבאר, שהמקדש אחת משתי אחיות, ואינו יודע את מי מהן קידש, שתייהן אסורות לו, כי כל אחת היא ספק אחות אשתו, [י"א דווקא כשמתחילה היה ידוע מי אשתו ואחר כך נשתכח. וי"א אף כשמעולם לא היה ידוע], ולכן עליו לתת גט לזו וגט לזו.

והוא הדין כשהיו שנים, [שאינם קרובים זה לזה], וכל אחד מהם קידש אחת משתי אחיות, **ואינם יודעים מי מהן קדשו, שתייהן אסורות לזה ולזה**, [י"א

¹ כן הוא לשון המשנה "חלוץ לשתייהן", והכוונה שהחליצה נעשית בו, אבל באמת היבמה היא החולצת ולא היבם, שהיא חולצת ליבם את נעלו.

² אומר ר"י, דווקא משום דשמה לא פגע באחות זקוקתו, אבל אי ודאי היה זקוק להוציא, אף על גב דגבי שומרת יבם שקידש אחיו את אחותה אין צריך לרבנן אפילו להמתין, היינו משום שקדש תחלה, ולא בא עליה באיסור, דכבר נפטרה היבמה [זיקתה ממנו] בקדושי אחותה, אבל הכא דקני לה בביאה, דוקא במקום ספק הוא דאמרין קדמו וכנסו אין מוציאים מידם אבל בודאי לא. [תוס']

הנולד מישראלית ונוכרי

נתבאר שהכתוב "פי יסיר את בְּנֵי מִצְרַיִם" מדבר בישראלית שהתחתנה עם נוכרי, ומתוך כך שקרא הכתוב לבנה בנך, למד רבינא, שהבן הנולד מישראלית ונוכרי הוא ישראל.

ומתחילה רצו ללמוד מדבריו אלו, שלדעתו נוכרי או עבד הבא על בת ישראל, הולד ישראל כשר לגמרי¹.

ושב אמרו, שאפשר שמודה הוא שהולד אינו ממזר, אבל גם אינו כשר גמור, אלא הוא ישראל פסול.

קידש אחת משתי אחיות

שתי אחיות, שקידש את אחת מהן, ואינו יודע את מי מהן קידש, שתייהן אסורות לו, כי כל אחת היא ספק אחות אשתו.

- לדעת האומרים, קידושין שאין מסורים לביאה² קידושין הם³, דין זה אמור גם כשמעולם לא ידע את מי קידש⁴, ומעולם לא הותר לו לבוא על זו שקידש, אף על פי כן תפסו הקידושין, ומאחר שאינו יודע מי אשתו ומי אחותה, שתייהן אסורות לו, שכל אחת היא ספק אחות אשתו. [ולדעה זו יש לגרוס במשנתנו "ואין ידוע איזו מהן קידש"].

- ולדעת האומרים קידושין שאין מסורים לביאה אינם קידושין⁵, אם מעולם לא ידע את מי קידש, לא חלו הקידושין כלל, כי אם היו חלים היה נאסר לבוא על אשתו, וכל קידושין שאינם מסורים לביאה אינם קידושין, ומאחר שלא חלו הקידושין כלל, רשאי לשאת מי מהן שירצה. אבל כשמתחילה היה ידוע את מי קידש, והיה לו היתר לבוא על אשתו, חלו הקידושין, וכשלאחר מכן נשתכח הדבר, נאסרו לו שתי הנשים, שכל אחת היא ספק אחות אשתו. [ולדעה זו יש לגרוס במשנתנו "ואין ידוע איזו מהן קידש"].

ומאחר שכל אחת משתי הנשים, ספק אשתו האסורה לכל אדם חוץ ממנו, ספק אחות אשתו האסורה לו, **עליו לתת גט לזו וגט לזו**, כדי להתירן לכל הפחות לשאר בני אדם.

קידש אחת משתי אחיות ומת

נתבאר שהמקדש אחת משתי אחיות, ואינו יודע את מי מהן קידש, שתייהן אסורות לו, כי כל אחת היא ספק אחות אשתו, ועליו לתת גט לזו וגט לזו.

לרביא, דבלאו פירושא דקרא הוה דרשינן ביה טעמא, ולרבנן דלא דרשי טעמא דקרא בעלמא, הכא קרא פירש טעמא. [רש"י].

¹ כן גירסת הקונטרס, וכן כתוב ברוב ספרים כאן. אבל בקדושין בסוף פרק האומר ברוב ספרים כתוב הולד ממזר. וכן גורס התם. וכן נראה עיקר לר"י, דכיון דבתר ישראלית שדינן ליה, הוה טפי ממזר, ממאי דהוה שדינן בתר עובד כוכבים, דאין ממזרות לעובד כוכבים ... [תוס']

² פירוש, דעל ידי קדושין קא מפסדה בביאה, אבל חייבי לאוין ועשה חשיבי קדושין המסורים לביאה. [תוס']

³ כן דעת אב"י במסכת קידושין. ושם נפסקה הלכה כמותו.

⁴ כגון דאמר, הרי אחת מכם מקודשת לי, ועשו שתייהן שליח לקבל קדושין, וקדושין אלו אין סופן לביאה, דכל חדא קיימא עליה בספק אחות אשה. [רש"י].

⁵ כן דעת רבא במסכת קידושין.

דווקא כשמתחילה היה ידוע מי אשתו ואחר כך נשתכח. וי"א אף כשמעולם לא היה ידוע, וכל אחד מהן נותן גט לזו וגט לזו.

שנים שאינם אחים שקדשו שתי אחיות ומתו

נתבאר, ששנים שקדשו שתי אחיות, ואין יודעים מי מהן קדשו, שתיהן אסורות לזה ולזה, שכל אחת ספק אחות אשה לזה ולזה, וכל אחד נותן גט לזו וגט לזו. ולהלן יתבאר בעזה"י מה הדין, כשמתו שניהם בלא בנים קודם שנתנו הגיטין.

א. לזה אח אחד ולזה אח אחד.

כשלכל אחד מהם היה אח אחד, שעליו לבדו מוטלת מצוות ייבום מחמת אחיו. אותו אח אינו יכול לייבם כלל, לא תחילה שמא כונס אחות זקוקתו, ולא אחר שיחלוץ לאחת מהנשים שמא כונס אחות חלוצתו, [כפי שנתבאר לעיל באות א']. ולכן אחיו של זה חולץ לשתי הנשים, ואחיו של זה חולץ לשתי הנשים.

ב. לזה אח אחד ולזה שני אחים.

כשלאחד מהם היה אח אחד, ולשני היו שני אחים. זה שהיה לו אח אחד, אותו אח אינו יכול לייבם אף אחת משתי הנשים, כפי שנתבאר, ולכן הוא חולץ לשתייהן.

וזה שהיו לו שני אחים, יש אופן שאחר שיחלוץ אחד מהם, יוכל השני לייבם, [כפי שנתבאר לעיל באות ב'] שמאחר שחלץ האחד, מעתה ממה נפשך השניה מותרת לשני, שאם הראשונה היתה זקוקה, כשחלץ לה הראשון פקעה זיקתה, ושוב אין השניה אחות זקוקה, ואם השניה זקוקה, הרי הוא מייבם את זקוקתו.

ותחילה יחלוץ היחיד לשתי הנשים, ובכך הוא מתיר את אשת אחיו, ולאחר מכן יבואו השנים, אחד לחלוץ ואחד לייבם. [ולא אמרו, נגזור על השנים שלא ייבם אחד מהם, שמא יטעו להתיר גם ליחיד לייבם]. אבל כל זמן שהיחיד לא חלץ לשתייהן, השני שבשניים אסור לייבם, שמא הוא מייבם את זו שזקוקה ליחיד, ועדיין לא הותרה בחליצה.

ואם אחר חליצת היחיד קדמו השנים וייבמו, אין מוצאים אותן מידם, כפי שנתבאר לעיל.

ג. לזה שני אחים ולזה שני אחים.

כששלשניהם היו שני אחים, אחד מכל זוג אחים חולץ לאחת מהנשים, ולאחר מכן, השני מכל זוג מותר אף לייבם את אחותה של זו שחלץ לה אחיו.

כגון, ראובן ובנימין שאינן אחים, נשאו כל אחד מהם אחת משתי האחיות לאה ורחל, ומתו ראובן ובנימין, ולכל אחד שני אחים, שמעון ולוי אחי ראובן, ומנשה ואפרים אחי בנימין.

שמעון אחי ראובן חולץ ללאה, ומנשה אחי בנימין חולץ לרחל. ומעתה ממה נפשך רחל מותרת ללוי אחי ראובן, ולאה מותרת לאפרים אחי בנימין.

שכן אם לאה היתה אשת ראובן, ורחל אשת בנימין, לאה היתה זקוקה לשמעון ולוי, ורחל היתה זקוקה למנשה ואפרים. וכשחלץ שמעון ללאה

זקוקתו, הותרה לשוק, והרי היא מותרת לאפרים, וכשחלץ מנשה לרחל זקוקתו, הותרה לשוק והרי היא מותרת ללוי. ואין לאסור את לאה לאפרים, ואת רחל ללוי, משום שהן אחות זקוקתם, כי מאחר שחלץ אחיהם לזקוקתם, פקעה זיקה.

ואם רחל היתה אשת ראובן, ולאה אשת בנימין, רחל היתה זקוקה לשמעון ולוי, ולאה היתה זקוקה למנשה ואפרים. וכשחלץ שמעון ללאה, לא עשה כלום, שאינה זקוקתו, ועדיין הוא זקוקה למנשה ואפרים, וכשחלץ מנשה לרחל, לא עשה כלום, שאינה זקוקתו, ועדיין היא זקוקה לשמעון וללוי.

ואם כן לאחר חליצת שמעון ללאה ומנשה לרחל, לוי מותר ברחל, ואפרים מותר בלאה, שכל אחת מהן אצלם, ספק יבמותו, ספק אשה המותרת לשוק. [ולא אסרו לעשות כן מחשש שייבמו האחרונים בלא חליצת הראשונים].

הלכו זוג אחד של אחים, וחלצו שניהם לשתי הנשים, אין הדבר מועיל לזוג השני לייבם את שתי הנשים, אלא גם עתה, תחילה אחד מהזוג השני חולץ, ולאחר מכן השני שבהם מייבם. שהרי לאחר חליצת שני האחים מהזוג הראשון, פקעה זיקת מת אחד, והרי הדין חוזר להיות כדין אחד שקידש אחת משתי אחיות והניח שני אחים, שאחד מהם חולץ, והשני שבהם מייבם, כפי שנתבאר לעיל.

אמנם אם לאחר חליצת הזוג הראשון, קדמו שני האחים של הזוג השני וייבמו, אין מוצאים מידם, כפי שנתבאר לעיל בדין אחד שהניח שני אחים.

ושילא שנה ברייתא [בדף כ"ד], שבאופן האחרון אין מוצאים מידם אפילו אם היו כהנים, אף שלכאורה היה לנו לחייבם להוציא, משום שאחת מהנשים הללו היא חלוצה, שהרי אחת מהן היתה זקוקה לאחד מזוג שחלץ להן, ואם כן זו שחלצה לזה שהיתה זקוקה לו, נעשית חלוצה, והחלוצה אסורה לכהן.

והטעם לכך שגם כשהם כהנים התיירו להם לקיים את הנשים הללו, כי אין אנו יודעים מי מהם כנס את החלוצה, ואם כן כל אחת מהן אצל בעלה ספק חלוצה ולא וודאי חלוצה, וכשאסרו חכמים חלוצה לכהן, לא אסרו אלא חלוצה ודאי, ולא ספק.²

חילוק בין הדין הנ"ל לדין שתי אחיות יבמות לשני אחים

בפרק רביעי מבואר, שכשהיו ארבעה אחים, ושנים מהם נשואים שתי אחיות, ומתו הנשואים את האחיות, שתי האחיות הללו אינן מתייבמות לשני האחים הנותרים, אלא חולצות להם.

והסיבה לכך, כי מאחר ששתיהן זקוקות לשני האחים, כל שיבוא לייבם את האחות, הרי הוא פוגע באחות זקוקתו.

¹ והא מרישא לא שמעינן, דהתם לזה אחד ולזה שנים, דסוף סוף לא מייבם אלא חדא, וכיון דעוסקין בחליצה דחדא, מדכרי נמי ולא מייבמי עד שיחלוץ היחיד לשתייהן, אבל הכא כיון דלבסוף תרוייהו מייבמין, הך להאי ביתא והך להאי ביתא, אתי למימר מה לנו ולחליצה. [רש"י].

² הקשה הר"ר משה ברבי יעקב מביה"ם, דאמר בהחולץ, מת בתוך שלוש יום, אם אשת ישראל היא, חולצת, ואם אשת כהן היא, אינה חולצת, ולמה לא תחלוץ, כיון דספק חלוצה מותרת לכהן. ויש לומר דהתם שחולצת לאחר נשואין, יאמרו קמו רבנן במילתא דנפל הוה, ולכך הוצרכו חליצה, ואתי למישרי חלוצה לכהן, אבל הכא כל אחד כשכונס, אמרינן קים ליה להאי דלא חלוצה היא ולכך כנסה. [תוס'].

אלמנת סריס אינה מתייבמת

בענין מצוות יבום נאמר, "ולא ימחה שמו מישראל", כלומר על ידי היבום לא ימחה שמו של המת, ומכאן למדו חכמים, שלא נאמרה מצווה זו אלא במי שמיתתו בלא בנים היא הגורמת למיחוי שמו, והיבום מונע את מיחוי שמו, אבל מי שבחיו היה עומד להיות שמו מחוי, כגון שהוא סריס שאינו ראוי להוליד, אין אשתו מתייבמת^א.

היבם נוחל את אחיו המת

בענין מצוות יבום נאמר, "יקום על שם אחיו המת", ואמרו חכמים, שהכתוב הזה מדבר ביבם, וכוונת הכתוב היא, שהיבם נוחל את נחלת אחיו המת, ואין אחיו חולקים אותה עמו.

שכן אף שלכאורה משמעות הכתוב היא, שהוא מדבר בבן הנולד, כלומר שיקראו את שמו של הבן הנולד כשם האח המת, שאם למת קראו יוסף או יוחנן, כך יקראו לבן הנולד [כפי שיתבאר בעז"ה להלן]. אין הדבר כן, כי יש ללמוד בגזרה שווה, שהכתוב מדבר בענין הנחלה, לומר שהיבם יהא נוחל את אחיו, שכן נאמר בכתוב הזה, "יקום על שם אחיו", וכן אמר יעקב ליוסף על אחי אפרים ומנשה, "וימולדך אשר הולדת אפרים לך יהי על שם אחיך יעקב ויקראו בְּנֵי־לֵאָה" (בראשית מ"ח ו'), וכשם שקריאת שם האמורה בדברי יעקב הכוונה לנחלה, כך קריאת שם האמורה ביבם נחלה היא.

אין צריך לקרוא לבן היבם כשמו של מת

נתבאר שמשמעות הכתוב "יקום על שם אחיו", שהיבם יקרא לבנו כשם אחיו המת, ומגזרה שווה למדו, שבא הכתוב ללמד שהיבם נוחל את נחלת המת. ואמר רבא, אף שכלל בדינו, שבכל התורה כולה אין מקרא יוצא מידי פשוטו, כלומר גם כשדורשים את הכתוב על ידי מידות שהתורה נדרשת בהן, אין הפשט נעקר ממקומו, וגם הוא אמת. הכתוב "יקום על שם אחיו" יוצא מן הכלל, ובו קיבל רבא מרבתי, שבאה גזרה שווה, והוציאה הכתוב מפשטו לגמרי, לומר שאין צריך לקרוא לבנו כשם אחיו המת.

משמעות הכתוב "יקום על שם אחיו"

נתבאר, שמשמעות הכתוב "יקום על שם אחיו", שהיבם יקרא לבנו כשם אחיו המת, [אלא שבאה גזרה שווה והוציאה הכתוב ממשמעותו]. והקשו, אם כן היא משמעות הכתוב, שהזהירה תורה ליבם לקרוא שם בנו כשם אחיו המת, כך היה צריך להיות כתוב, "יקום על שם אחיך".

ואם משמעות הכתוב שהזהירה תורה את ביי"ד כיצד יהיה נקרא שמו של הבן, כך היה צריך להיות כתוב, "יקום על שם אחי אביו".

ותירצו, שמשמעות הכתוב היא, שהזהירה תורה את ביי"ד, שיאמרו ליבם, שיקרא שם בנו כשם אחיו, ולכן נאמר "יקום על שם אחיו".

מי קודם לייבם

בענין מצוות יבום נאמר, "וילקחה לו לאשה ויבמה. והיה הבכור אשר תלד יקום

והנה לכאורה מהטעם הזה לא ייבמו שניהם, אבל אם יחלוץ האחד, ויפקיע זיקת האחת, יוכל אחיו לייבם את אחותה, ששוב אינה אחות זקוקתו. [כעין הסברא הנזכרת לעיל במי שקידש אחת משתי אחיות והניח שני אחים שאחד חולץ ואחד מייבם].

וכמו כן מהטעם הזה לא ייבמו השניים לכתחילה, אבל אם כבר כנסו, לכאורה כל אחד, בשעה שכונס מפקיע את זיקת כנסתו מאחיו, ונמצא שלאחר ששניהם כנסו, שניהם יהיו מותרים לקיים. [כעין הסברא הנזכרת לעיל במי שקידש אחת משתי אחיות, והניח שני אחים, שאם קדמו וכנסו, אין מוציאים מידם].

אולם בפרק רביעי מבואר, ששם אין הדין כשתי הסברות האחרונות, ואין מתירים לאחד לחלוץ ולשני לייבם, וכמו כן אם קדמו וכנסו מוציאים מידם.

דף כ"ד

ואמרו שיש חילוק בין דין מי שקידש אחת משתי אחיות ומת, והניחה לפני שני אחים, לבין דין שני אחים שנשאו שתי אחיות ומתו, והניחו אותן לפני שני אחים.

זה שקידש אחת משתי אחיות ומת, באמת רק אחת מהן זקוקה ליבום, ויש לה היתר גמור להתייבם, אלא שמחמת הספק, שאין אנו יודעים מי היא, אי אפשר לייבם, שמא כונס את אחותה. ומאחר שמתחילה נאסרה לייבם רק מחמת הספק, כשבטל הספק [על ידי חליצת האחת], מותר לו לכנסו. וכמו כן, אם כנסו שניהם, אין מוציאים מידם.

אבל שני אחים שהניחו שתי אחיות ומתו, והניחו אותן לפני שני אחים, יודעים אנו בוודאי ששתיהן זקוקות, ושתייהן דחוייה מיבום, [י"א משום שיש זיקה, כלומר הזקוקה נחשבת כאשה, ואם כן כל יבמה נאסרת כאחות אשה. וי"א משום שאסור לבטל מצוות יבמין, שאם תתייבם האחת לאחד האחים, וימות השני, בטלה מצוות יבום מהשניה, כי אינה זקוקה לזה שייבם את אחותה], וכלל בדינו, כל יבמה שמעיקר הדין היתה דחוייה מיבום שעה אחת, שוב אינה נראית ליבום, והרי היא כאשת אח שלא במקום מצווה, ולכן אין לאחת מהן היתר.

חלוצה לכהן

ממצוות הכהנים, "ואשה זנה וחללה לא יקחו ואשה גרושה מאישה לא יקחו כי קדש הוא לאלקינו" (ויקרא כ"א ז).

וחכמים הוסיפו עליהן את החלוצה, והסמיכו גזרתם על ריבוי הכתוב "ואשה", אולם אין זו דרשה גמורה אלא אסמכתא בעלמא.

[דברים כ"ה ה-ו] כי ישבו אחים יחד ומת אחד מהם ויבן אין לו לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר בְּמַה נְבֵא עֲלֶיהָ וְלִקְחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְמָה. וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלַד יְקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא יִמְחָה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל.

ההלכות הבאות לא נכתבו כפי סדרן בגמרא, שבגמרא נסדרו לפי סדר הפסוקים המלמדים, ולהלן נסדרו לפי העניינים.

איילונית אינה מתייבמת

בענין מצוות יבום נאמר "אשר תלד", ללמד שאין המצווה מתקיימת אלא ביבמה הראויה ללדת, להוציא איילונית שאינה ראויה.

^א וראה להלן בדף פ'.

חכמים שכוונת הכתוב, שהמייבם יהיה הבכור, ומכאן למדו, שמצווה בגדול האחים לייבם.

אמנם אין ללמוד מהכתוב הזה, שמצוות יבום אמורה רק בגדול האחים, ולא בשאר האחים, שהרי הכתוב "כִּי יֵשְׁבוּ אֲחִים" מלמד, שאין אדם מייבם את אשת אחיו שלא היה בעולמו [כפי שנתבאר בדף ט"ו], ומתוך כך שהוצרך הכתוב ללמד, שהקטן שנולד אחר מות אחיו הגדול, אינו מייבם את אשתו, למדנו, שאם נולד הקטן קודם מות אחיו הגדול, מייבם את אשתו, ואם כן, על כרחך גם הקטן מייבם, וכשאמרה תורה "וְהָיָה הַבְּכוֹר", ללמד שמצווה בגדול לייבם, הכוונה שלכתחילה מצווה בו, אבל אם קדם הקטן זכה.

ורב אחאי הקשה שמא הכתוב "וְהָיָה הַבְּכוֹר" מלמד שרק בכור מייבם, ומה שהוצרך הכתוב "כִּי יֵשְׁבוּ אֲחִים", ללמד שאין מייבם את אשת אחיו שלא היה בעולמו, ומשמע שאם היה בעולמו הוא מייבם, אף על פי שנולד אחר אחיו, ואינו בכור, לא הוצרך הכתוב הזה אלא כשהקטן הזה הוא גם כן בכור, כגון שהיה בכור לאמו, אבל קטן שאינו בכור כלל, אינו מייבם בכל אופן.

ותירצו קושיותיו זו, ואמרו, מצוות יבום הלא תלויה בנחלה, ונחלה היא מן האב ולא מהאם, כלומר אחים מאב יורשים זה את זה, ואחים מהאם אינם יורשים זה את זה, ואם כן, אם היתה מצוות יבום בבכור בלבד, וודאי היתה בבכור מאב, ולא בבכור מאם.

מצוות יבום מתקיימת גם כשאין בכור

נתבאר, שהכתוב "וְהָיָה הַבְּכוֹר" האמור במצוות יבום בא ללמד, שלכתחילה מצווה לייבם הבכור, אולם, אם קדם הקטן וייבם, זכה.

אבל אין לומר, שהכתוב "וְהָיָה הַבְּכוֹר" בא ללמד, שמצוות יבום נהגת רק כשיש בכור הראוי לייבם, [ואז יכולה המצווה להתקיים בבכור או בפשוט], אבל כשאין בכור, אין יבום כלל.

והסיבה שאין לומר כן, כי נאמר בענין, "כִּי יֵשְׁבוּ אֲחִים יְחִידוֹ וּמֵת אֶחָד מֵהֶם", ומתוך כך שלא כתבה תורה מי מהם מת, על כרחך הדין אמור בכל אופן שמת אחד מהם, בין כשמת הפשוט ונשאר הבכור לייבם, ובין כשמת הבכור ונשאר הפשוט לייבם. ואם כן מבואר, שגם כשאין בכור יש מצוות יבום.

וחזרו והקשו, אף שמשמעות הכתוב "כִּי יֵשְׁבוּ אֲחִים יְחִידוֹ וּמֵת אֶחָד מֵהֶם" היא, בין מת בכור ובין מת פשוט, על כרחנו נעמיד את הכתוב במיתת הפשוט, שהרי אמר הכתוב "וְהָיָה הַבְּכוֹר", ויש לנו ללמוד ממנו שאין מצוות יבום אלא בבכור.

ותירצו שהכתוב הזה, "כִּי יֵשְׁבוּ אֲחִים יְחִידוֹ וּמֵת אֶחָד מֵהֶם", המדבר בשיש אחים, הוא המלמד על אשת אחיו שלא היה בעולמו שהיא פטורה, וכשיש שני אחים שלא ראו זה את זה, על כרחך תחילה מת הבכור, ואחר כך נולד הקטן, ואמרה תורה, מאחר שלא היה הקטן בעולם עם הגדול, אינו מייבם, אבל אם היה הקטן עם הגדול בעולם, היה מייבם, הרי שמצוות יבום נהגת גם כשמת הבכור, ויש רק קטן.

קטן שייבם זכה גם כשיש גדול

נתבאר, שהכתוב "וְהָיָה הַבְּכוֹר" האמור במצוות יבום לא בא ללמד שמצוות

יבום נהגת רק בבכור, אלא ללמד שהבכור קודם לשאר האחים, שהרי הכתוב "כִּי יֵשְׁבוּ אֲחִים יְחִידוֹ וּמֵת אֶחָד מֵהֶם" מלמד שמצוות יבום נהגת בשאר אחים.

אבל אין לומר, שהכתוב "וְהָיָה הַבְּכוֹר" מלמד שכשיש בכור רק הוא מייבם, והכתוב "כִּי יֵשְׁבוּ אֲחִים יְחִידוֹ וּמֵת אֶחָד מֵהֶם" מלמד, שכשאין בכור שאר אחים מייבמים.

והטעם שאין לומר כן, כי נאמר "כִּי יֵשְׁבוּ אֲחִים יְחִידוֹ", להקיש כל האחים זה לזה, וללמד, שכולם שווים במצוות יבום, כלומר מתקיימת בכלם בשווה, וכשהוא ראוי לייבם גם זה ראוי לייבם.

לעולם מצווה בגדול

נתבאר שכשיש בכור ופשוט, מצווה לייבם הבכור ולא הפשוט, ולכן אם אין אחד האחים רוצה לייבם כופים את הבכור לייבם.

ואבוי קשישא שנה ברייתא, בה מבואר, שכשם שהבכור קודם לשאר אחים, כך כל אח קודם לקטנים ממנו, ולפיכך אם אין בכור, ואין אחד רוצה כופים את גדול האחים לייבם.

ואמרו שענין זה למד מסברא, שכן כשם שהבכור מצוה בו משום חשיבותו, כך כשאין בכור מצווה, בחשוב שהוא גדול האחים שלפנינו.^א

כל המייבם זוכה בנחלת המת

נתבאר, שהמייבם זוכה בנחלת אחיו המת, שנאמר "יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת". ואין לומר, מאחר שנאמר בכתוב הזה "וְהָיָה הַבְּכוֹר", דווקא בכור המייבם זוכה בנחלת המת, אבל אח אחר שמייבם אינו זוכה בה.

והטעם שאין לומר כן, כי סברא היא, שכל שמתקיים בו "יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת", זוכה בנחלה, וגם קטן שייבם מתקיים בו "יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת".

המייבם אינו נוטל בנחלת המת בראוי אלא במוחזק

נתבאר שאין עדיפות לבכור מחמת בכורתו, שהרי כל האחים ראויים לייבום, ומה שהוא קודם להם אינו מחמת בכורתו, אלא מחמת גדולתו, שהרי כל שהוא גדול מהאחרים, אף שאינו בכור קודם לאחרים.

והטעם שנקרא המייבם "בכור", לגרע^ב בכוחו, ללמד שזכייתו בנחלת המת היא כזכיית בכור בחלק הבכורה.

שהבכור הזוכה בירושת האב שני חלקים, אינו נוטל חלק בכורה אלא מהנכסים שהאב היה מוחזק בהם בשעת מותו, ולא בראויים לבוא לו אחר כך, שנאמר "יִפְיֵר לְתֵת לוֹ פִּי יְשִׁנִּים בְּכָל אֲשֶׁר יִמְצָא לוֹ" (דברים כ"א י"ז). וכמו כן הייבם הזוכה בנחלת האב המת בלא לחלוק בה עם אחיו, נוטל לבדו רק את הנכסים שהיה מוחזק בהם בשעת מותו, ולא בראויים לבוא לו אחר כך.^ג

^א דכי היכי דאיכא בכור, מצוה בו מפני בכורתו, כשיש שם גדול שאינו בכור, שיהא מצוה בו מפני גדולתו, כיון שאין צד הבכורה עמו כלל במצות הייבום, לא באת הבכורה בכאן אלא מפני הגדולה בלבד. [ריטב"א].

^ב אומר ר"י, דהוי מצי למימר לחשיבותא, שאין ירושתו חוזרת ביוכל. [תוס'].

^ג מלשון רש"י משמע, שהכוונה לחלק המת בנכסי האב, שכשתחילה מת האב, שהיה עתיד הוא

גירות לשם דבר אחר

א. דעת רבי נחמיה.

כל המתגייר לשם דבר אחר, אינו גר, והרי הוא נוכרי כבתחילה. ובכלל זה:

(א) איש המתגייר לשם אשה, כלומר כדי לשאת אשה ישראלית.¹

(ב) אשה המתגיירת לשם איש, כלומר כדי להינשא לאיש ישראלי.

(ג) המתגייר לשם שלחן מלכים, שרואה ישראל בגדולה ורוצה להיות כמותם.

(ד) המתגייר להיות כעבדי שלמה שהיו בעלי שררה.

(ה) גירי אריות, כגון כותים, שנאמר בהם, "וַיְהִי בְתַחֲלַת שְׁבַתָּם שָׁם [בשומרון] לא יָרְאוּ אֶת ה' וַיִּשְׁלַח ה' בָּהֶם אֶת הַקְּרָיוֹת וַיִּהְיוּ הַקְּרָיִם בָּהֶם" (מלכים ב' י"ז כ"ה) ומחמת יראת האריות נתגיירו, כמו שנאמר שם באותו ענין.²

(ו) גירי חלומות, שבעל חלומות אמר להם להתגייר.

(ז) גירי מרדכי ואסתר, שנתגיירו מחמת יראה, כמו שנאמר, "וַיְרַבּוּ מַעֲמֵי הַאֲרָץ מִתִּיּוֹדִים כִּי נִפְלַח פֶּחַד הַיְהוּדִים עָלֵיהֶם" (אסתר ח' י"ז).

ורק גרים המתגיירים לשם יהדות בלבד, ולא משום טובת הנאה, כגרים המתגיירים בזמן הזה, שישאל משועבדים לאומות, גרי אמת הם ודינם כישראלים.

ב. דעה נוספת.

יש חולקים על רבי נחמיה ואומרים כולם גרים הם, כלומר, כל המתגייר ומקבל עליו יהדות, אף על פי שעושה גם לשם דבר אחר, ככל המנויים לעיל, גר צדק הוא, ודינו כישראל.

ואמר רבי יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב, הלכה כדברי האומר כולם גרים הם.

גרים בימות המשיח ובימי דוד ושלמה

אין מקבלים גרים לימות המשיח, כיוצא בו, לא קבלו גרים, לא בימי דוד, ולא בימי שלמה.³

¹ לרשת את האב עם כל האחים, מאחר שמת האב תחילה ויבם אחד מהאחים את אשת המת, הייבם יורש מהאב את החלק המגיע לאחיו המת, ודווקא במה שהיה האב מוחזק במותו הוא נוטל חלק אחיו המת ולא במה שהגיע לאב לאחר מכן. [עיי רש"י]. ור"ח פירש, שאין נוטל חלק אחיו בנכסי האב, אלא אם מת האב קודם האב, אבל אם היה האב קיים, האב יורש את נחלת המת, וכשהאב מת, כל האחים נוטלים את נכסי האב בשווה. [עיי הגהות הגר"א].

² לכאורה כן הדין בין כשמתגייר מחמת אשה מסוימת, ובין כשמתגייר כי רוצה לשאת אשה בת ישראל כל שהיא, ואינו מדקדק דווקא אחר אשה מסוימת.

³ כן פירש רש"י גירי אריות. ותוסי' כתבו, הן גירי אריות לא דמי להא דאיכא מאן דאמר כותים גירי אריות הן, דהתם היו עובדים אלהיהם, כדכתיב בספר מלכים, ולמאן דאמר גירי אמת הן, קסבר דשוב נתגיירו לגמרי. [תוס'].]

⁴ מאיתי הגיתי ובת פרעה דבימי שלמה לא קשה, דמידי הוא טעמא אלא משום שולחן מלכים, והני לא צריכי. אבל קשה דאמרינן בהערל גבי מעשה דגבעונים, דבימי דוד נתוספו גרים על ישראל מאה וחמישים אלף. ויש לומר דמעצמן נתגיירו, כדאשכחן גבי מרדכי ואסתר, ורבים מעמי הארץ מתיידיים. ויש ספרים שכתב בהן לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה, אלא שנעשו גרים גרורים. וההיא דפרק שני דשבת, ההוא דאתא לקמיה דהלל ואמר גייירני על מנת לעשות כהן גדול, בטוח היה הלל דסופו לעשות לשם שמים, וכן ההיא דהתכלת דאתא לקמיה דרבי, גייירני על מנת שאנשא לאותו תלמיד. [תוס'].]

ואמר רבי אליעזר, שענין זה למד מהכתוב "הן גור יגור אָפֶס מאותי מי גר אֶתְךָ עֲלֶיךָ יְפוֹל" (ישעיה נ"ד ט"ו), כלומר זה שגר אתך בעניינותך, הוא יזכה ליפול עליך, כלומר ינוח עמך לעולם הבא, אבל אלו שבאו בעשירותך, לא יזכו לכך.

הנטען על השפחה או על הנוכרית

מי שיצא עליו לעז, שבא על השפחה או על הנוכרית, ולאחר מכן נשתחררה השפחה או נתגיירה הנוכרית, לא ישא אותה לאשה.

ואמנם מעיקר הדין רשאי לשאת אותה לאשה, שהרי אפילו נתגיירה הנוכרית על מנת שישאנה, כבר נתבאר לעיל, שההלכה היא, שמועיל הגיור לשם איש, ואם כן היא ישראלית. ואפילו אמת היה הדבר שבא עליה, לא נאסרה עליו לאחר הגיור. ולכן, אם כנס אין מוציאין אותה מידו.

ומכל מקום לכתחילה לא ישא אותה, וביאר רב אסי הטעם, משום שאם ישא אותה, הוא מחזק את הלעז הראשון, ונאמר, "הִסֵּר מִמֶּךָ עֲקֻשׁוֹת פֶּה וּלְזוֹת שְׁפָתַיִם הִרְחַק מִמֶּךָ" (משלי ד' כ"ד).

הנטען על הפנויה

אומר ר"י, דבנטען על הפנויה אין להחמיר מלכנוס משום לזות שפתים, דאדרבה מצוה לכנוסה, דבאנוסה כתיב "ולו תהיה לאשה".

אשת איש שיצא עליה לעז זנות

אשת איש שזנתה עם איש אחר, נאסרה לבעלה, ועליו לגרשה, ונאסרה לבעול, ולא יוכל לכנוסה אחרי שתצא מבעלה, שנאמר בפרשת סוטה "וַיִּנְטְמָאָה" שתי פעמים, אחת לבעל ואחת לבעול.

והנה כשיש עדים בדבר הזנות, ב"ד מוציאין את האשה מבעלה בכפיה, ואינם מניחים אותו לקיימה אצלו. וכמו כן אם הלך הבעול וכנסה, בין אם נשאה הבעול כשיצאה מבעלה הראשון, ובין אם נישאת תחילה לבעל שני, ויצאה ממנו, ואחר כך נשאה הבעול, ב"ד מוציאין אותה מהבעול בכפיה. שהרי מאחר שנתברר הדבר בעדים שזינתה עם הבעול בעודה אשת איש, אין כאן שום ספק, והוא אסורה בוודאי לבעל ולבעול.

אבל כשאין עדים בדבר הזנות, אלא שיצא על כך קול בעיר, כלומר בני העיר מדברים על כך שזנתה, ואין עדים המעידים זאת, בזה אין ב"ד מוציאין את האשה מבעלה בכפיה, שאין האשה נאסרת על בעלה על ידי הקול.

ואם הלך בעלה והוציא את אשתו מרצונו, מחמת קול הזנות, לכתחילה לא ישאנה הבעול, ואפילו אם נישאת בינתים לאיש אחר, ויצאה ממנו, גם כן לכתחילה לא ישאנה הבעול.

ואם נשא אותה הבעול כשיצאה מבעלה הראשון, או אחר שנישאת לבעל שני ויצאה ממנו, בזה נחלקו חכמים אם יש אופן שמוציאים אותה מהבעול.

לדעת רב – מאחר שאין עדים על הזנות, אין מוציאין את האשה מהבעול, כי כשם שאין מוציאין את האשה מבעלה אלא על ידי עדים שזנתה, כך אין מוציאין אותה מהבעול אלא על ידי עדים שזנתה. (א) לפי התירוץ הראשון בגמרא, דברי רב אלו נאמרו דווקא כשיש לה בנים מבעלה הראשון, שבאופן הזה, אם נוציא אותה מהבעול מחמת הקול, אנו מחזיקים את הקול כאמת,

במטה ופניו למעלה, ונראה הדבר שזינתה האשה עם הרוכל שיצא, ורקקה שם בשעת תשמיש, ולפיכך אמר רבי, הואיל ומכוער הדבר תצא.

דף כ"ה

ג. מנעלים הפוכים תחת המטה.

מתחילה אמרו, שהכוונה לכך שמצא תחת המטה מנעלים הפוכים, כלומר מנעלים שפיהם כלפי מטה, ומתוך כך שהונחו באופן כזה שלא יהיו ניכרים, ודאי של אדם אחר הם, ונראה הדבר שזנתה עמו, ומכוער הדבר. אולם דחו זאת, כי אם נמצאו שם מנעלים, יש לברר של מי הם אם של מי מבני הבית או של איש אחר וממציאתם בלבד אין הכרע.

ולפיכך אמרו שהכוונה לכך שמצא את מקום המנעלים הפוכים. י"מ שהכוונה לעפר המקום שבו רגילים להניח את המנעלים, [שבזמנם לא היתה הרצפה של אבנים אלא עפר], שבאותו מקום ניכר שהניחו מנעלים הפוכים, ומזה נראה שאדם נתן שם מנעלים הפוכים שלא יהיו ניכרים, ונראה שזנתו עמו אשתו, אבל לא מצא את המנעלים עצמם הפוכים. וי"מ שהכוונה למקום המנעלים, שמצא את המנעלים של האשה במקום שרגיל לתת את שלו, ונראה הדבר שנוכרי בא ונתן את שלו במקום שרגילה לתת את שלה, ולכן נתנה את שלה במקום זה, ונראה שזינתה עם הנוכרי הזו. ואמר רבי, הואיל ומכוער הדבר תצא.

המוציא את אשתו משום נדר

תקנת חכמים היא, שהמגרש את אשתו משום שמקפיד עליה על שנדרה איזה נדר, לא יחזירנה לעולם, [אפילו לא נישאת לאחר אחרי גירושה].

והטעם לכך, כי חששו, שמא לאחר גירושה תינשא לאיש אחר, ולאחר מכן תלך לחכם שיתיר לה את נדרה, והחכם יתיר לה, וכשישמע זאת בעלה הראשון שגירשה, יאמר, אילו הייתי יודע שיש היתר לנדר שנדרה, אפילו היו נותנים לי מאה מנה לא הייתי מגרשה, שהיתה חביבה עלי ביותר, ובטענתו זו הוא בא לבטל את גיטו למפרע, ולעשות בניה מן השני ממזרים.

ולפיכך אומרים לו מתחילה, קודם שיגרש, הוי יודע, שהמוציא את אשתו משום נדר שנדרה, אינו רשאי להחזירה לעולם, ואם היא חביבה עליך, צא ובקש היתר לנדרה, ואל תגרשנה. ומעתה, אם בכל זאת הוא מגרש, ודאי שנואה עליו, ושוב לא יוכל לומר לאחר זמן, אם הייתי יודע שיש היתר לנדרה, לא הייתי מגרש.

המוציא את אשתו משום שם רע

תקנת חכמים היא, שהמגרש את אשתו משום שם רע של זנות שיצא עליה, לא יחזירנה לעולם, [אפילו לא נישאת לאחר אחרי גירושה].

והטעם לכך, כי חששו, שמא לאחר גירושה תינשא לאיש אחר, ולאחר מכן יתברר שהיה הלעז שעליה שקר, וכשישמע זאת בעלה הראשון שגירשה, יאמר, אילו הייתי יודע ששקר היה הלעז, אפילו היו נותנים לי מאה מנה לא הייתי מגרשה, שהיתה חביבה עלי ביותר, ובטענתו זו הוא בא לבטל את גיטו למפרע, ולעשות בניה מן השני ממזרים.

ומחזיקים את בניה ממזרים, ואין לעשות כן, אבל כשלא היו לה בנים מבעלה הראשון, מוציאים אותה מהבועל אף על פי שאין עדים על הזנות. (ב) ולפי התירוץ השני בגמרא, דברי רב אלו נאמרו גם כשאין לה בנים מבעלה הראשון, שבכל אופן, אם כנסה הבועל, אין מוציאים אותה ממנו מחמת קול שאינו עדות.

ולדעת רבי – כשאין לאשה בנים מבעלה הראשון, אם כנסה הבועל, מוציאים אותה מהבועל אף על פי שאין עדות על הזנות, אלא קול בעלמא, [כדעת רב לפי התירוץ הראשון], כי מכוער הדבר שתהא תחתיו, ולדעת רבי, כל שהדבר מכוער, מוציאים אותה מהבועל. [ולהלן יתבאר בעזה"י אופנים נוספים שהדבר מכוער, ולכן אמר בהם רבי שתצא]. אמנם מסקנת הסוגיה בדף כ"ה, שאין הקול נחשב קול להוציא את האשה מהבועל מחמתו, אלא כשלא היו לו אויבים שיוציאו עליו קול רע, ויצא עליו הקול הרע במשך יום וחצי בלא הפסק, [כמו שאמרה אומנתו של אביי לאביי, דומי דמתא יומא ופגלא, כלומר חשודי העיר יום ומחצה], או אפילו היה הפסק בדבר, אלא שהיה ההפסק מחמת יראה. אבל כשלא היה הדבר כן, כגון שהיו לו אויבים, או יצא עליו הקול פחות מיום וחצי, או נפסק שלא מחמת יראה, אין הקול מקוים, ואין מוציאים את האשה מהבועל.

ומסקנת הסוגיה בדף כ"ה, שהלכה גם כרב, וגם כרבי, כלומר במקום שרב מחמיר הלכה כמותו, ובמקום שרבי מחמיר הלכה כמותו.

ולפיכך, כשיש עדים על הזנות, מוציאים את האשה [כדעת רב], אף על פי שלא יצא על כך קול.

וכשיש קול על הזנות, מוציאים את האשה מהבועל [כדעת רבין], אף על פי שאין על כך עדות.

מכוער הדבר

א. רוכל יוצא ואשה חוגרת בסינר.

נכנס האיש לביתו, והיה רוכל, הוא מוכר הבשמים לנשים, יוצא מן הבית, ומצא את אשתו בבית כשהיא חוגרת בסינר [=כעין מכנסים שהיו הנשים חוגרות לצניעות], נראה הדבר שקודם לכן התירה הסינר לזנות עם הרוכל, ולפיכך אמר רבי, הואיל ומכוער הדבר תצא^א.

ב. רוק למעלה מן הכילה.

נכנס האיש לביתו, והיה רוכל, הוא מוכר הבשמים לנשים, יוצא מן הבית, ומצא רוק בגג הכילה שעל מיטתו ואין דרך שיהיה שם רוק אלא על ידי השוכב

^א אומר רבינו תם, דתצא מן הרוכל אם נשאת לו, דכל הסוגיא איירי בנטען, דאין לומר תצא מן הבעל, דאין האשה נאסרת על בעלה אלא על ידי קנוי וסתירה, או שיראו דרך מנאפין. ועוד דלגבי בעל הוי קלא דבתר נשואין, דאמר בהאשה רבה, דלקלא דלבתר נשואין לא חיישינן ... וכן פירש ר"ח, וכן נראה לר"י, דמתוך ההלכה משמע דאין מוציאים על ידי קול מבעלה, דקאמר ובית דין בעדים הוא דמפקי, משמע דדבר פשוט הוא דמבעל לא מפקינן אלא בעדים ... והא דאיצטרך בהנהו עובדי דסוף נדרים להנהו טעמי דאיתתא שריא, דאם איתא דעבד איסורא אירכוסיה הוי מירכס, ואם איתא דעבד איסורא ניחא ליה דליכול, נראה לר"י, דהתם באומרת טמאה אני ... ואפילו הכי שריא מהנהו טעמי, אבל באומרת טהורה אני, שריא בלאו הנהו טעמי דהתם. ואין לתמוה אמאי שריא כיון שאומרת טמאה הא שיתה לנפשה חתיכה דאיסורא, דלפי שראו חכמים שנתקלקלו הנשים ליתן עיניהם באחר, ורוב האומרות כן משקרות, לכך נראה להם להתיר. [תוס'].

השליח המביא גט לאשה ורוצה לשאתה

במסכת גיטין מבואר, שהשליח המביא גט מהבעל לאשה, אם הוא מביא את הגט ממדינת הים, צריך לומר "בפני נכתב ובפני נחתם", ואם לא יאמר כן, לא יוכלו לגרש בגט, [שאנו חוששים שלא נכתב לשמה, כי בני מדינת הים אינם בקיאים בכך], אבל המביא גט מארץ ישראל אינו צריך לומר כן, [כי בני ארץ ישראל בקיאים ואין לחוש שלא נכתב לשמה].

ומבואר במשנתנו, שהשליח המביא גט ממדינת הים, מאחר שצריכים אנו לדיבורו להכשיר את הגט, לא ישא את האשה, כי הואיל ועל דיבורו היא נשאת, יש לזות שפתיים, שמא עיניו נתן בה, והעיד שקר.

אבל השליח המביא גט מארץ ישראל, מאחר שהגט כשר בלא דיבורו, אף על פי שהוא הביא את הגט, מותר לו לשאת את האשה המתגרשת בגט הזה, שאין אנו סומכים על דבריו, אלא על הגט.

עד שאמר לאשה מת בעלה ורוצה לשאתה

בהמשך המסכת יתבאר בעזה"י, שעד אחד שמעיד לאשה שמת בעלה, נאמן, ומותרת להינשא לאחרים על פי עדותו.

והטעם לכך, כי ידוע הדבר, שלא תינשא האשה עד שתברר היטב שמת בעלה, ומאחר שכן הוא מותרת להינשא.

ומכל מקום, אף שלא על העד לבדו אנו סומכים להתירה, אלא גם על בירורה שלה, לא התירו לעד עצמו לשאת אותה, הואיל ועל עדותו היא נשאת, יש לזות שפתיים, שמא עיניו נתן בה, והעיד שקר. ואין זה כשליח המביא גט בארץ ישראל, שמאחר שאין אנו צריכים לו להכשיר הגט, וסומכים אנו על הגט, רשאי השליח לשאת את האשה, שהמביא גט, על הגט אנו סומכים ולא עליו, אבל המעיד על האיש שמת, גם עליו אנו סומכים.²

פלוני רבעני לאונסי

מי שנרבע לאונסו [במשכב זכור], כשר להעיד על כך עם אחר, לחייב את הרובע מיתה, ואינו נחשב כנוגע בעדותו.

פלוני רבעני לרצוני

מי שנרבע לרצונו [במשכב זכור], נחלקו חכמים אם כשר להעיד על כך עם אחר, לחייב את הרובע מיתה.

לדעת רב יוסף – כשמעיד שפלוני רבעו לרצונו, פוסל את עצמו מלהעיד, שהרי הוא מעיד על עצמו שהוא רשע, ונאמר, "לא תשא שמע שווא אל תשׁתן ידך עם רשע להית' עד תִּמְסוּ" (שמות כ"ג א'), ואם כן אינו יכול להעיד על הרובע לחייבו מיתה.

ולדעת רבא – אף על פי שהנרבע לרצונו רשע, ופסול לעדות, מכל מקום אינו נפסל אלא אם יעידו אחרים עליו שנרבע לרצונו, אבל כשהוא אומר זאת על עצמו, אינו נאמן, משום שאדם קרוב לעצמו, וקרוב פסול לעדות, ואם כן אינו

ולפיכך אומרים לו מתחילה, קודם שיגרש, הוי יודע, שהמוציא את אשתו משום שם רע, אינו רשאי להחזירה לעולם, ואם היא חביבה עליו, צא וברר עכשיו אם שמועת אמת היא או שמועת שקר, ואל תגרשנה. ומעתה, אם בכל זאת הוא מגרש, ודאי שנואה עליו, ושוב לא יוכל לומר לאחר זמן, אם הייתי יודע ששקר היה הקול, לא הייתי מגרש.

כנס את האשה שהוציא משום נדר או משום שם רע

נתבאר, שהמוציא את אשתו משום נדר או משום שם רע, לא יחזירה עולמית. ורבה בר רב הונא שלח שאלתו לרבה בר רב נחמן, ילמדנו רבינו, מה הדין בדיעבד שעבר והחזירה, האם כופים אותו להוציא או לא.

והנה במשנתנו מבואר, שהנטען על אשת איש, כלומר נחשד שבא עליה, ועל ידי זה הוציאה מתחת בעלה, זה שנחשד שבעל אותה בעודה אשת איש, לא יכנס אותה אחר שיצאה מבעלה, ואם כנס יוציא.

ולפי סברת רב, דין זה אמור כשהיו עדים שבעל, ועל פי העדים נאסרה בוודאי לבעל ולבועל, ולכן ב"ד מוציאים אותה מבעלה ומהבועל, אבל אם היה קול בלבד, אין ב"ד מוציאים אותה מהבעל, ואם הוציא הבעל וכנס הבועל, אין ב"ד מוציאים אותה מהבועל.

ולפי סברת רבי, דין זה אמור כשיצא קול בלבד, ואמנם לבעלה לא נאסרה, אבל לבעל היא אסורה על ידי הקול אף בדיעבד, ואם כנס, מוציאים אותה מידו.

ורבה בר רב הונא ששלח שאלתו הנ"ל, מה דין מוציא אשתו משום נדר ומשום שם רע, וחזר וכנס, לא פשט שאלתו ממשנתנו, בה מבואר שהנטען על אשת איש וכנסה, כופים אותו להוציא אף בדיעבד, כי לדעתו, משנתנו מדברת באופן שהיו עדים על הזנות, כסברת רב, ואם כן האשה אסורה לבעל מעיקר הדין, ועל כרחו יוציא, ואין ללמוד מכאן למגרש אשתו משום שם רע או נדר, שתקנת חכמים בלבד היא שלא יחזיר, ואפשר שבדיעבד אם החזיר, לא חייבו אותו להוציא.

אבל לדעת רבה בר רב נחמן, משנתנו מדברת באופן שלא היו עדים על הזנות, אלא קול בלבד, כסברת רבי, ואף על פי כן תקנת חכמים, לחוש לקול כאילו היה עדים, ולכן אף בדיעבד אם כנס הבועל, יוציא. ולפי זה אמר לפשוט את ספקו של רבה בר רב הונא, שכן הדין במוציא את אשתו משום שם רע, אף על פי שתקנת חכמים בלבד היא שלא יחזיר, מאחר שהוציא וחשש לשם הרע, יש לנו להחשיב את השם הרע כאילו היו עדים בדבר, ולכן אפילו אם כנס יוציא.

אולם דחו רביה זו ואמרו, שיש חילוק בין בעל לבועל, אמנם כשהבעל מוציא, נחשב הדבר כאילו הוא מקיים את הקול, אבל כשאחר כך הוא חוזר וכונס, הרי הוא כמודיע שנתברר לו הקול לשקר, ולכן אין להוציא ממנו.³ אבל כשהבועל כונס, הדבר מחזק את הקול עוד יותר, להחשיבו כאילו היו עדים, ולכן אף בדיעבד, אם כנס, מוציאים מידו.

² ומהטעם הזה, אף הנשים שאינן נאמנות לומר מת בעלה, כגון חמותה ויבמתה וצרתה ובת בעלה, נאמנות להביא גיטה, ואף על פי שצריכות לומר בפני נכתב ובפני נחתם, ומה בין גט למיתה, אלא שהכתב מוכיח, ולא עלה סמכין כל כך. [גמי ורש"י].

³ ומה שאסור להחזיר, אינו משום שסבורים העולם שאסורה לו משום שם רע, דהא סברי דקם ביה בקלא דליתיה, אלא משום קלקול או משום פריצות כדאמרין בגיטין. [תוס'].

שהרג, הרי זה פסול.

אכן, **לדעת רבי יהודה**, דווקא כשאמר "אני הרגתי את בעליך", הוא נפסל, ואינו נאמן להתירה, אבל **אם אמר**, "אנו הרגנו את בעליך", אין כוונתו לומר שהוא עצמו הרג, אלא שהיה עם ההורגים², ואינו נפסל, ולפיכך נאמן להתירה.

אמרו לו חכמים לרבי יהודה, מעשה בלסטים אחד, שיצא ליהרג במגיות קפוטקיא, ואמר להם, לכו אמרו לה לאשת שמעון בן כהן, אני הרגתי את בעלה בכניסתי ללוד, וי"א בכניסתו ללוד, והשיאו את אשתו. [ומכאן ראייה, שהאומר "הרגתי את בעליך" נאמן].

אמר להם רבי יהודה, משם ראייה? לא אמר להם "אני הרגתי", אלא "אני הייתי עם הורגיו". [ולכן השיאו את אשתו], ולא לסטים היה, אלא שנתפס עם הלסטים, והדיינים הנוכחים לא בדקו היטב, והיו סבורים שגם הוא לסטים, והוציאוהו להורג.

חכם שאסר את האשה בנדר על בעלה ורוצה לשאתה

אשה שנדרה הנאה מבעלה, ולא הפר לה בעלה את נדרה, ובאה לפני חכם שיתיר לה את הנדר.

לא מצא החכם פתח לחרטה להתיר את הנדר, ועל ידי שלא התיר לה את הנדר הוצרך בעלה להוציאה, לא ישאנה אותו חכם, מפני החשד, שנראה שלא התיר לה את הנדר, כדי שתצא מבעלה והוא ישאנה.

ודווקא כשהיה החכם הזה יחיד מומחה הראוי להתיר לבדו את הנדר, ולא מצא לה פתח להתיר את נדרה. אבל אם היו שלושה, ולא מצאו לה פתח להתיר את נדרה, אין לנו לחשוד בשלושה שלא התירו לה את הנדר, כדי שתינשא לאחד מהם, [שאפילו בשנים אין אנו חושדים, כפי שיתבאר להלן בעזה"י], ולכן היא מותרת להינשא לאחד מהם.

ואם מצא לה החכם פתח להתיר את נדרה, והתירה, ואחר כך מת בעלה או גירשה, אפילו היה החכם יחיד מומחה, מותר לו לשאתה לאשה, שכן מאחר שהתירה, אין כאן שום חשד.

חכם שמיאנה בפניו מותר לשאתה

כבר נתבאר, שיתומה קטנה שאין מי שיקבל לה קידושין של תורה, תיקנו לה חכמים קידושין מדבריהם. וקידושין אלו, אם רוצה, היא ממאנת בהם, ואומרת אי אפשי בבעלי, ויוצאת.

ונחלקו חכמים, אם המיאון צריך להיות בפני שנים או בפני שלושה, [ודעת משנתנו שהמיאון בפני שלושה].

ולכל הדעות, היא מותרת להינשא לכל אחד מהחכמים שמיאנה בפניהם, ואין לחוש לחשד, שהכשירו המיאון כדי לשאת אותה, שהרי כבר נתבאר, שרק ביחיד יש לחוש לחשד, ולא בשנים או יותר.

יכול להעיד על עצמו שנרבע³, וממילא אינו יכול לפסול את עצמו, ומאחר שאינו פוסל את עצמו, הרי זה בחזקת עד כשר, ונאמן להעיד על הרובע, [ואף שאינו נאמן לומר שהרובע רבע אותו לרצונו, שהרי אינו יכול להעיד על עצמו, אנו מחלקים את דבריו [=פלגינן דיבורא], ואומרים, שבמה שאמר 'פלוגי רבעי' הוא נאמן, ובמה שאמר 'אותי אינו נאמן', אלא כאילו אמר 'פלוגי רבע אחר'⁴].

עד שאמר לאשה שהרג את בעלה

בא עד אחד, והעיד לאשה שהרג את בעלה. **לדעת חכמים היא מותרת להינשא לאחרים**, [אבל הוא לא ישאנה, כי הואיל ועל עדותו היא מותרת, יש לזות שפתיים אם ישאנה, שיאמרו עיניו נתן בה והעיד שקר, כמבואר לעיל במעיד מת בעלה]. **ולדעת רבי יהודה, היא אסורה להינשא לאחרים**.

ונחלקו האמוראים בגמרא בביאור טעמי חכמים ורבי יהודה.

א. ביאור המחלוקת כדברי רבי יוסף.

הכל מודים, שכשאדם מעיד שהוא הרג, הוא נפסל לעדות, כי מעיד על עצמו שהוא רשע. **ומחלוקת חכמים ורבי יהודה היא, אם נפסל גם לעדות התרת אשה**.

לדעת חכמים – בעדות התרת אשה הקלו חכמים, ואמרו, שכל הפסולים נאמנים להעיד לאשה שמת בעלה, ולכן המעיד לאשה שהרג את בעלה, אף על פי שנפסל לכל עדויות, נאמן להתירה.

ולדעת רבי יהודה – כשהקלו חכמים בעדות התרת אשה, להאמין גם לעדים פסולים, לא הקלו אלא בעדים שהם פסולים מדברי חכמים, אבל הפסולים מהתורה, אינם נאמנים לעדות התרת אשה.

ב. ביאור המחלוקת כדברי רבא ורב מנשיא.

הכל מודים, שכשהקלו חכמים בעדות התרת אשה, להאמין גם לעדים פסולים, לא הקלו אלא בעדים שהם פסולים מדברי חכמים, אבל הפסולים מהתורה, אינם נאמנים לעדות התרת אשה. **ומחלוקת חכמים ורבי יהודה אם המעיד שהרג, נפסל מהתורה, או שהוא כשר לגמרי**.

לדעת חכמים – אדם קרוב אצל עצמו ולפיכך אין מקבלים את עדותו על עצמו שהרג והרי הוא כשר ומעיד לאשה שבעלה נהרג ונאמן.

ולדעת רבי יהודה – אדם נאמן להעיד על עצמו שהרג ואם כן כשמעיד על עצמו שהוא רשע הוא נפסל לעדות ואינו נאמן להתיר את האשה.

עד שאמר לאשה הרגנו בעלך

נתבאר, שנחלקו חכמים ורבי יהודה בדין עד האומר לאשה "הרגתי את בעליך". **שלדעת חכמים הוא נאמן להתירה**, [וי"א משום שלעדות זו לא נפסל וי"א שאינו נפסל כלל]. **ולדעת רבי יהודה, אינו נאמן להתירה, כי מאחר שמודה**

¹ והא דקיימא לן, הודאת פיו כמאה עדים דמי, הני מילי לממונא, אבל לקנסא ולעונש מלקות ולפסול לא. [רש"י].

² יל"ע בדבר הלא כשם שהנרבע מעיד על הרובע, כך הרובע יעיד על הנרבע, ויצטרף עם האחר, וממה נפשך אי אפשר להרוג את הרובע, כי אם אנו מאמינים לנרבע על הרובע, יש לנו להאמין לרובע על הנרבע, ויש כאן שני עדים האומרים, שהנרבע נרבע לרצונו, וממילא הוא פסול לעדות ואין להאמין לו.

³ לשון הגמרא הוא "באומר אני ההיתי עם הורגיו" וכתבו התוס' אף על גב דאמר הרגנוהו נעשה כאומר "אני הייתי עם הורגיו". אמנם מדברי רש"י מבואר, שהכוונה לכך שאמר בפירוש, אני הייתי עם הורגיו, אבל לא נגעת בו.

דף כ"ו

התיר את האשה ובאותו זמן היתה לו אשה

נתבאר, שהחכם שאסר את האשה בנדר, ומחמת איסורו יצאה מבעלה, לא ישאנה. וכמו כן שלח המביא גט לאשה ממדינת הים, מאחר שהיא מותרת על ידי אמירתו בפני נכתב, לא ישאנה. וכמו כן המעיד לאשה שמת בעלה, והותרה על פיו, לא ישאנה.

ואמרו, שכל אלו, דווקא כשלא היתה להם אשה באותו זמן שהתירו את זו, אסורים לשאת אותה, כי יש לחוש, שמאחר שלא היתה להם אשה, רצו לשאת את זו, והתירו בשקר, אבל אם היתה להם אשה באותו זמן, אין לחוש לכך¹, ולפיכך אם מתה האשה שלהם, הם מותרים לשאת את זו שהתירו.

ואם היתה להם אשה באותו זמן, וגירשו אותה, יש אופנים שיש לחוש, שבשעה שהתירו את זו, היתה דעתם לגרש את האשה שלהם, ולשאת את זו, ולכן אסורים לשאת אותה, ויש אופנים שאין לחוש לכך, ולפיכך אחר שגירשו את נשותיהם, הם מותרים לשאת את זו שהתירו.

לפי התירוף הראשון, אם היתה קטטה בינו לבין אשתו קודם מעשה ההתרה של האשה הזו, אין לחוש שמחמת האשה שרצה להתיר התקוטט עם אשתו לגרשה, שהרי כבר קודם לכן התקוטט עמה ולא גירשה, ואם כן, כשגירש את אשתו, לא מחמת האשה הזו גירש, ומותר לו לשאת אותה. אבל כשמקודם לכן לא היתה קטטה בינו לבין אשתו, ורק אחר שהתיר את זו החל להתקוטט עם אשתו, יש לחוש שמחמת רצונו באותה אשה שהתיר, החל להתקוטט עם אשתו, ויש לחוש שמחמת רצונו בה התירה בשקר, ולכן אחר שגירש את אשתו, לא ישאנה.

ולפי התירוף השני, כשמקודם לכן לא היתה קטטה בינו לבין אשתו, ורק אחר שהתיר את זו החל להתקוטט עם אשתו, תלוי מי החל בקטטה. אם הוא החל להתקוטט עם אשתו, יש לחוש שמתקוטט עמה כי רוצה באשה שהתיר, ומחמת רצונו בה התירה, ולכן אפילו אחר שגירש את אשתו, לא ישאנה. אבל אם אשתו החלה להתקוטט עמו, אין לחוש לכך, ולכן אחר שגירש את אשתו, מותר לו לשאת את האשה שהתיר.

נישאו לאחר ויצאו ממנו מותרות למתירה

נתבאר, שהחכם שאסר את האשה בנדרו, והשליח המביא גט לאשה ממדינת הים, והמעיד לאשה שמת בעלה, והותרה על פיו, לא ישאו את הנשים שהותרו על ידם.

ואמרו, שכל זה בנישואין ראשונים שאחר ההתרה, אבל אם לאחר שהותרו נישאו לאחרים, ויצאו מהם בגט או במיתתם, מעתה מותרות להינשא לאותם שהתירו מתחילה.

אמנם יש אופנים, שלדעת רבי גם כשיצאה מהנישואים השניים, לא תינשא

חכם שחלצה בפניו מותר לשאתה

כבר נתבאר, שהיבמה אסורה להינשא לשאר בני אדם עד שתחלוץ לייבם, וחלוצה זו צריך שתהא בפני שלושה^א.

ולאחר החליצה, היא מותרת להינשא לכל אחד מהחכמים שחלצה בפניהם, ואין לחוש לחשד, שהכשירו החליצה כדי לשאת אותה, שהרי כבר נתבאר, שרק ביחיד יש לחוש לחשד, ולא בשנים או יותר.

עדי הגט מותרים לשאת את האשה

עדים החתומים על הגט, מותרים לשאת את האשה, ולא חשו חכמים לדבר זה, כלומר אין לחוש שמא לא נכתב הגט על ידי הבעל, והעידו בשקר כדי לשאת אותה, שהרי כבר נתבאר, שרק ביחיד יש לחוש לחשד, ולא בשנים או יותר^ב.

וכמו כן בשטר מכר, העדים החתומים בשטר, מותרים לקנות את השדה מיד הקונה, ואין לחוש שחתמו על שטר המכירה הראשון בשקר, כדי לקנות מיד הקונה.

כנס מהו שיוציא

נתבאר שחכם שאסר את האשה בנדר אסור לשאתה, מפני החשד, שנראה שלא התיר לה את הנדר, כדי שתצא מבעלה והוא ישאנה. וכמו כן נתבאר שהשליח המביא גט ממדינת הים, הואיל וצריכים אנו לדיבורו להכשיר את הגט, לא ישא את האשה, כי יש לזות שפתים, שמא ענינו נתן בה, והעיד שקר. ונחלקו חכמים מה הדין, אם כנס החכם או השליח את האשה.

לדעת רב כהנא – גם בדיעבד אם כנס מחויב להוציא.

ולדעת רב אשי – בדיעבד אם כנס אינו מחויב להוציא. וכן שנה רב זוטי מבית מדרשו של רב פפי, כנס אינו מוציא.

שאלו החכמים את רב אשי, דבריך שאתה אומר, אם כנס אינו מחויב להוציא, גמרא הם כלומר כך קבלת מרבנותיך או סברת עצמך הם.

השיב להם רב אשי דבר זה מבואר ממשנתנו, הנחשד על השפחה ונשתחררה או על הנוכרית ונתגירה לא ישא אותה, ואם כנס אין מוציא, הרי שמחמת רינון ולעז בני אדם בלבד אינו צריך להוציא^ג [=ברננה לא מפקינן].

^א איכא מאן דמכשר בפרק מצות חליצה, ביחיד. [תוס'].

^ב ואף על גב דשרי, מכל מקום בעל נפש יתרחק, כדנתיא עלה באלו טרפות, דן את הדין, זיכה וחייב, טימא וטיהר, וכן העדים שהעידו, כולם רשאים ליקח, אבל חכמים אמרו התרחק מן הכיעור ומן הדומה לו. [ו] ואם תאמר הא אמרינן בסוף התקבל, גבי חיישינן שמא תשכור עדים, דיבורא אמרי, מעשה לא עבדי. ויש לומר דכשמעידים שקר, חשיב נמי מעשה ... כיון דעל פיהם נגמר, ולא קרי דיבורא התם אלא באומר אמרו, שאומר מן הבעל לסופר ולעדים לכתוב ולחתום, דלא נגמר הדבר על ידיהם. [תוס'].

^ג ולא דמי לנטען על אשת איש, דהתם הואיל והוציאה בעלה מפני זה, והלך זה ונשאה, מכוונר הדבר. [רש"י]. ולנטען על אשת איש לא דמי, דהתם בדין שיוציא, דאם הוא אמת אסירא ליה, אבל חכם שאסר את האשה בנדר, אפילו אסרה שלא כדון, כיון שגירשה בעלה, שריא לחכם מדאורייתא. [תוס'].

החילוקים בין שני הדינים הנ"ל

נתבאר, שהנטען מן האשה אסור בקרובותיה, [כלומר כשיש חשד זנות בין איש ואשה, האיש אסור בקרובות החשודה לזנות עמו], שמא יזנה עמה אחר שישא קרובותיה. והאשה שהתירה זה, מותרת בקרוביו, [כלומר כשיש חשד זנות בין איש ואשה, האשה מותרת בקרובי החשוד לזנות עמה], ואין לחוש שמא תזנה עמו אחר שתינשא לקרוביו.

ונאמרו שני חילוקים, מדוע כשהאיש נושא קרובות החשודה לזנות עמו, יש לחוש שיזנה עמה באיסור, וכשהאשה נישאת לקרובי החשוד לזנות עמה, אין לחוש שתזנה עמו באיסור.

חילוק א. הנשים רגילות ללכת זו לביתה של זו, והאנשים אינם רגילים ללכת זה לביתו של זה. ואם כן, כשנושא אדם קרובות חשודות, מאחר שחשודותו קרובות אשתו, היא רגילה לבוא לביתו אל אשתו, ומאחר שהיא רגילה לבוא לביתו, יש לחוש שתזנה עמו. אבל כשהאשה נישאת לקרובי החשוד עמה, אין החשוד רגיל לבוא לביתה אל קרובו, ואין לחוש שיזנה עמה.

חילוק ב. כשקרובות האשה מזנה עם בעלה, אף על פי שהקרובה והבעל חטאו בכך, אין האשה נאסרת על בעלה, ולפיכך אם ישא אדם קרובות חשודות, יש לחוש שיזנה עם חשודותו, שהיא קרובות אשתו, שאשתו לא תקפיד כל כך, כי אינה נאסרת לבעלה. אבל כשקרובו של הבעל מזנה עם אשתו, האשה נאסרת על בעלה, ולפיכך אם תינשא האשה לקרובו של החשוד עליו, יקפיד הבעל אם תזנה עם קרובו, ואין לחוש שתזנה. ומחמת הטעם הזה, האשה מותרת לקרוביו של החשוד עמה, כגון לאחיו ולבניו ולאביו. אכן, לאביו היא מותרת אף בלא הטעם הזה, כי כשתינשא לאביו, אין לחוש כלל שיזנה הבן עם אשת אביו, משום שהוא בוש מאביו, ואימתו עליו.

סליק עלך כיצד אשת אחיו

לזה שהתירה מתחילה, וזאת מטעם אחר, והוא, שהחזקה ברעה אחת שתי פעמים, שלדעת רבי בשתי פעמים יש חזקה.

ואם כן, כשמתחילה התירה זה, על ידי שהעיד שמת בעלה, ונישאת לאחר, ומת גם הוא, באופן הזה, מאחר שמתו שני בעליה, דעת רבי, שהחזקה להיות קטלית, ומחמת הסכנה, שהורגת בעליה, אסור לשאת אותה, ורק כשיצאה מהשני בגט תהא מותרת להינשא אחר כך לזה שהתירה תחילה.

וכמו כן כשמתחילה התירה זה על ידי שהביא גיטה, או חכם שאסר את האשה לבעלה וגירשה בעלה, ונישאת לאחר, ונתגרשה גם ממנו, באופן הזה, מאחר שנתגרשה משני בעליה, דעת רבי, שהחזקה להיות מתגרשת, ואין לשאת אותה^א, ורק כשיצאה מהשני במיתתו, תהא מותרת להינשא אחר כך לזה שהתירה תחילה, או לחכם שאסרה לבעלה.

הנטען מן האשה אסור בקרובותיה

מי שיצא עליו קול שבא על אשה מסויימת בזנות, מדין תורה, לא נאסר בקרובותיה, כגון אמה ובתה ואחותה, שלא אסרה תורה אלא קרובות אשתו בקידושין.

אבל חכמים אמרו, מאחר שחשוד לזנות עם זו, לא ישא קרובותיה, כי יש לחוש, שמא אחר שישא קרובותיה, יזנה עמה, ומאחר שנשא קרובותיה, נאסרה לו זו מהתורה, שהרי היא עכשיו קרובת אשתו.

האשה שהתירה זה מותרת בקרוביו

נתבאר, שהחכם שאסר את האשה בנדרו, והשליח המביא גט לאשה ממדינת הים, והמעיד לאשה שמת בעלה, והותרה על פיו, לא ישאו את הנשים שהותרו על ידם.

ואמרו, שדווקא המתירים הללו אסורים לשאת את האשה, אבל קרובי המתירים הללו, כגון בניהם ואחיהם, מותרים לשאת את הנשים הללו, ואין לחוש שמא לכך היא נישאת לקרוביו, כדי שיהא זה רגיל אצלה לזנות.

^א כן פירש רש"י, שגם בהחזקה להתגרש, אין לשאת אותה. אולם התוס' כתבו, אגב מיתה נקט גירושין, דאפילו נתגרשה כמה פעמים שריא לינשא. [תוס']